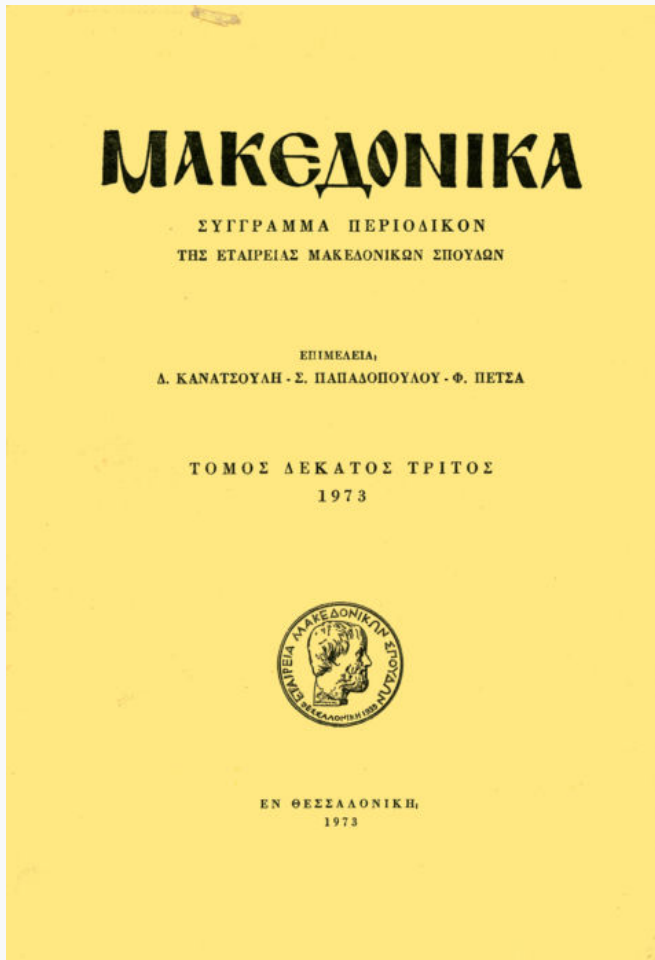

Μακεδονικά

Τόμ. 13, Αρ. 1 (1973)

Τα γεγονότα του 1821 στη Βόρεια Μολδαβία:
Γεωργάκης Ολύμπιος και Ιωάννης Φαρμάκης

Νίκος Γκαϊντατζής

doi: [10.12681/makedonika.903](https://doi.org/10.12681/makedonika.903)

Copyright © 2014, Νίκος Γκαϊντατζής

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Γκαϊντατζής Ν. (1973). Τα γεγονότα του 1821 στη Βόρεια Μολδαβία: Γεωργάκης Ολύμπιος και Ιωάννης Φαρμάκης. *Μακεδονικά*, 13(1), 227-266. <https://doi.org/10.12681/makedonika.903>

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1821 ΣΤΗ ΒΟΡΕΙΑ ΜΟΛΔΑΒΙΑ. ΓΕΩΡΓΑΚΗΣ ΟΛΥΜΠΙΟΣ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΗΣ ΦΑΡΜΑΚΗΣ

Τὰ γεγονότα τοῦ 1821 στὴ Βόρεια Μολδαβία, προπαντὸς ἡ ἡρωϊκὴ μάχη τοῦ Σέκου, ἀπασχόλησαν ἀρκετὰ τοὺς ἱστορικούς. Τὸ πρόσωπο ποὺ ἐπικράτησε σὰν ἐξαίρετη ἡρωϊκὴ φυσιογνωμία, μετὰ τὴν κίνηση στὰ Παραδουνάβια Πριγκιπάτα, ἦταν ἐκεῖνο τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου. Ἡ θυσία του μεταδόθηκε σὰν ἀστραπὴ σ' ὅλον τὸν κόσμον καὶ προπαντὸς στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἡ πυρκαϊὰ τῆς ἐπανάστασης ἀγκάλιασε ὅλη τὴν Πελοπόννησο, τὰ περισσότερα νησιά καὶ ἀπλωνόταν πρὸς τὴ Στερεά. Ὁ θρύλος, καθὼς μεταδόθηκε, ἐξύψωσε τὸ ἠθικὸ καὶ τὴν μαχητικότητα τῶν ἀγωνιστῶν, τοὺς ἐνέπνευσε ἀποφασιστικότητα καὶ αἰσιοδοξία στὴ νίκη τῆς ἐπανάστασης.

Ὅταν ἤμουν ἀκόμη φοιτητῆς, ποθοῦσα ὀλόψυχα νὰ γνωρίσω ἐκεῖνα τὰ ἡρωϊκὰ μέρη τῆς Μολδαβίας, νὰ ἐλέγξω τὰ ντοκουμέντα, τὰ χειρόγραφα τῶν μοναστηριῶν καί, τέλος, νὰ δῶ τί διατήρησε ἡ παράδοση γιὰ τὰ γεγονότα ἐκεῖνα.

Τὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου ἐπισκέφθηκα τὸ 1964, ἀπὸ ἔλλειψη χρόνου ὅμως δὲν μπόρεσα νὰ ἐλέγξω τίς βιβλιοθηκὲς τῶν μοναστηριῶν. Αὐτὸ συνέβηκε μετὰ τρία χρόνια, ὅταν τὸν Αὐγούστο τοῦ 1968 ἀποφάσισα νὰ ξεκινήσω *per pedes apostolorum* νὰ ἐπισκεφθῶ τὰ ὁμορφα μέρη τοῦ Νεάμτς, ποὺ τόσο ὥραϊα ἔχει περιγράψει ὁ Ρουμάνος λογοτέχνης Καλιστράτ Χόγκας.

Στὸ μοναστήρι Νεάμτς (Neamț) διατηροῦνται ὁ ὅ χ ε ι ρ ὅ γ ρ α φ α τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται στὰ γεγονότα τοῦ 1821:

Τὸ ἕνα τιτλοφορεῖται *Istoria mănăstirii Agapia iz Vărătecului* καὶ εἶναι γραμμένο ἀπὸ τὸν Νάρτσις Κρετσουλέσκου (Narcis Crețulescu) στὰ 1907. Τὸ χειρόγραφο αὐτὸ εἶναι γνωστὸ καὶ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει, διότι τὰ στοιχεῖα ποὺ μᾶς δίνει τὰ βρίσκουμε ἤδη δημοσιευμένα πιὸ νωρίς.

Τὸ δεύτερο χειρόγραφο, ποὺ εἶναι ἄγνωστο καὶ περιέχει τὸ ἱστορικὸ τῶν μαχῶν τοῦ Σέκου καὶ Σλάτινας, δὲν ἔχει ἰδιαίτερο τίτλο, ἀλλὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία μέρη: 1. *Istoria pentru sfântă mănăstire a Neamțului* (f. 44), 2. *Istoria pentru sfântă mănăstire a Secului* (f. 25), 3. *Viața părintelui starefului Paisie cea din Țițiu ce s-au alcătuit de părintele Platon...* (p. 123). Δηλαδή: 1. Ἱστορία τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Νεάμτς (φ. 44), 2. Ἱστορία τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Σέκου (φ. 25) καὶ 3. Ὁ βίος τοῦ πατρὸς ἡγουμένου Παΐσιου τοῦ πρώτου, συνθεμένη ἀπὸ τὸν πατέρα Πλάτωνα... (σ. 123).—Προτάσσεται μιὰ μικρὴ εἰσαγωγή: *Înainte cuvîntare către tot pravoslavnicul cetitoriu* (Πρόλογος πρὸς ὅλους

τοὺς ὀρθόδοξους ἀναγνώστες). Τὸ χειρόγραφο εἶναι δεμένο μὲ δέρμα καὶ χαρτὶ καὶ ἔχει σχῆμα 32,8×20,8 ἐκ. Εἶναι γραμμένο στὴ ρουμάνικη γλῶσσα μὲ κυριλλικούς χαρακτήρες. Δὲν ἔχει χρονολογία. Τὸ κείμενο εἶναι μὲ μαύρη μελάνη, τὰ κεφαλαῖα ψηφία μὲ κόκκινη. Στὸ κάτω μέρος τῶν πρώτων φύλλων ὑπάρχει (γραμμένη ρουμανικά) ἡ σημείωση: *Αὐτὸ τὸ βιβλίον τὸ δούλεψα καὶ τὸ σύνθεσα σὲ συνεργασία μὲ τὸν ἡγούμενον Γεράσιμο-ἀρχιμανδρίτην τῆς μονῆς Νεάμτσουλ, ἀπὸ τὸ 1852 μέχρι τὸ 1856. Ἀρχιμανδρίτης Ἀβγουστίνος.* Ἡ σημείωση αὕτη ὅμως εἶναι γραμμένη ἀργότερα μ' ἄλλη μελάνη καὶ χρησιμοποιεῖ λατινικούς χαρακτήρες. Ἐχῶ τὴν γνώμη ὅτι τὸ κείμενο εἶναι πιὸ παλαιὸ ἀπὸ τὸ 1852-56. Τὸ χειρόγραφο μοῦ τὸ ἔδειξε ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς Νεάμτσουλ, πατὴρ Νέστωρ Βορνιτσέσκου καὶ τὸ ἔθεσε στὴ διάθεσή μου νὰ τὸ μελετήσω. Τὰ γεγονότα τοῦ 1821 περιγράφονται στὸ κεφάλαιο «Ὁ ἡγούμενος Ἰλάριος» (φ. 96 κ.ἑ.).

Τὸ χειρόγραφο τοῦτο εἶναι τὸ πέμπτο κατὰ σειρὰν ἀπ' ὅσα γράφθηκαν σ' αὐτὰ τὰ μοναστήρια καὶ ἀναφέρονται στὰ γεγονότα τοῦ Σέκου.

Τὸ πρῶτο, ἓνα γράμμα τοῦ ἱερομόναχου Γεροντίου (Gherontie) πρὸς τὸν Μητροπολίτη Ἰασίου Βενιαμίν, μὲ ἡμερομηνία 22 Νοεμβρίου 1821, δημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν Const. Erbiceanu στὸ βιβλίον *Istoria Mitropolei Moldovei și Sucevei și a Catedralei Mitropolitane*, Βουκουρέστι 1888, σ. 175.

Τὸ δεύτερο, μὲ τίτλο *Povestire pentru rezmeriile ce s-au întâmplat la anul 1821, între turci și între greci în Moldova și Țera-Românească, scrisă de Monahul Zosima, cîntărețul din Sf. monastire Neamțu, pentru folosul celor ce vor citi, și celor dupre urma noastră* (Διήγηση γιὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821, μεταξὺ Τοῦρκων καὶ Ἑλλήνων στὴν Μολδαβία καὶ Βλαχία, γραμμένη ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Ζωσιμᾶ, ψάλτη στὴν ἱερὰ μονὴ τοῦ Νεάμτς, πρὸς ὄφελος ἐκείνων πού θὰ διαβάσουν καὶ τῶν ἐγγόνων μας), εἶναι δημοσιευμένο στὸ περ. «Buciuul Român», χρόνος II, Ἰάσι 1876, σελ. 489, 492, 503, 509. Ὁ Ζωσιμᾶς ἔζησε τὰ γεγονότα καὶ οἱ πληροφορίες του μᾶς βοηθοῦν ἀρκετὰ στὴν διαλεύκανση τοῦ ἱστορικοῦ γεγονότος τοῦ Σέκου.

Τὸ τρίτο, *Istoriile Bisericești și politicești din anii de la Christos 1701 pînă în zilele noastre, de mine mult pîcătusul Andronic. În Sfînta monăstire a Neamțului anul 1856* (Οἱ πολιτικὲς καὶ ἐκκλησιαστικὲς ἱστορίες ἀπὸ ἔτους Χριστοῦ 1701 μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, γραμμένες ἀπὸ μένα τὸν πολὺ ἁμαρτωλὸ Ἀνδρόνικο. Στὴν ἱερὰ μονὴ τοῦ Νεάμτς 1856), δημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν Const. Erbiceanu στὸ περ. «Biserica Ortodoxa Română», χρόνος XVII, τόμ. X (1894), σελ. 802 κ.ἑ.¹

1. Πρὶν ἓνα χρόνο, τὸ 1893, ὁ Ἑρμιπιδεῖς ἀνὺρ εἶχε δημοσιεύσει σὲ φυλλάδιο τὸ ἴδιο ἔργο μὲ τίτλο: *Andronic Badenschi, Despre Eteria sau Zavera de la 1821. Extrase diutur-un manuscript al său autograf de Constantin Erbiceanu, București, Tipografia Cărmizilor Bisericești, 1893.* Αὐτὸ τὸ φυλλάδιο χρησιμοποιοῦμε στὸ ἑξῆς.

Τὸ τέταρτο εἶναι δημοσιευμένο, ὑπὸ τὸν τίτλο: *Expunere asupra întîmplărilor din Moldova din anul 1821, îndeosebi asupra celor de la mănăstirea Secul, Slatina și Neamțul* ("Ἐκθεσις γιὰ τὰ γεγονότα τῆς Μολδαβίας τὸ 1821, ἰδιαίτερα γιὰ ἐκεῖνα τοῦ μοναστηριοῦ Σέκου, Σλάτινα καὶ Νεάμτζς), στὰ «Documente privind istoria României. Răscola din 1821» τόμ. III, σελ. 174-179, ἀριθ. 72. Αὐτὸ τὸ χειρόγραφο, ποὺ διατηρεῖται ὑπὸ τὸν ἀριθ. 5.694, στὴν βιβλιοθήκη τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, θεωρεῖται ὅτι γράφτηκε μετὰ τὴν 28ην Ὀκτωβρίου 1822. Τὸ χειρόγραφο τῆς Ἀκαδημίας συμπίπτει σχεδὸν ἀπόλυτα μ' αὐτὸ τὸ δικό μας. Ἐξαίρεση ἀποτελοῦν μερικὲς λέξεις καὶ ὀρισμένα σημεῖα, ὅπου οἱ ἴδιες ἔννοιες εἶναι διαφορετικὰ διατυπωμένες.

Στὴν ἐργασία αὐτὴ θὰ προσπαθήσουμε νὰ συνδυάσουμε ὅλα τὰ γνωστὰ μέχρι σήμερα ἔγγραφα σχετικὰ μὲ τὰ γεγονότα τοῦ 1821 στὴ Βόρεια Μολδαβία, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ πάρῃ ὅσο τὸ δυνατόν πλήρη εἰκόνα τῶν γεγονότων ποὺ διαδραματίστηκαν σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη. Θὰ προσπαθήσουμε προπάντων νὰ βγάλουμε στὴν ἐπιφάνεια ἐκεῖνα τὰ σημεῖα ποὺ εἶναι λιγώτερο γνωστὰ στὴν ἑλληνικὴ ἱστοριογραφία.

Τὸ χειρόγραφό μας, καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἔγγραφα ποὺ γράφτηκαν σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη, ἀρχίζουν τὴν περιγραφὴ τῶν γεγονότων μὲ τὴν κάθοδο τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη στὸ Ἰάσι καὶ τὶς σφαγὲς ποὺ ἐνήργησαν οἱ Τούρκοι στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἡ ἀπαγχόνιση τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ ἡ ταφὴ του στὴ Ρωσία περιγράφονται ἀναλυτικά. Ὁ Ἀνδρόνικος Βαδένσκη γράφει ὅτι οἱ Ἕλληνες προετοιμάζονταν ἀπὸ πολὺν καιρὸ καὶ ὅτι σχεδίαζαν νὰ βάλουν φωτιά στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ νὰ σκοτώσουν τὸν σουλτάνο τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ ἐπιχειροῦσε νὰ σβήσῃ τὴ φωτιά. Ὑπάρχουν ἀσάφειες γύρω στὸ πρόβλημα Μιχαὴλ Σούτσου, πὼς δῆθεν αὐτὸς «κάλεσε τὸν Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη, ποὺ ὑπηρετοῦσε τὸν Μοσχοβίτη», γιὰ ν' ἀρχίσῃ τὴν ἐπανάσταση καὶ ὅτι, ὅταν ἔφθασε στὸ Ἰάσι ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ἄρχισε νὰ συγκεντρῶν στρατεύματα ἀπὸ Κοζάκους. Τὴν προδοσίαν τοῦ μυστικοῦ τῆς Ἐπανάστασης στοὺς Τούρκους τὴν ἀποδίδει στὸν γραμματικὸ τοῦ Μητροπολίτη τῆς Ἐφέσου, ὁ ὁποῖος καὶ τούρκεψε στὸ τέλος. Ὅλα τὰ χειρόγραφα περιγράφουν σύντομα τὴν εἰσβολὴ τῶν Ὀθωμανῶν στὰ Παραδουνάβια Πριγκιπάτα, τὶς μάχες στὸ Γαλάτσι, Σκουλένι κ.λ. καὶ συνεχίζουν μὲ τὴν ἐκτενῆ ἀφήγηση τῶν μαχῶν τοῦ Σέκου. Αὐτὸ δείχνει ὅτι οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν τῶν χειρογράφων ἔζησαν τὰ γεγονότα ἢ τὰ συγκέντρωσαν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὰ ἔζησαν.

Τὸ χειρόγραφό μας, καθὼς κι ἐκεῖνο τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, δὲν ἀναφέρουν τὸ ὄνομα τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου, ἀλλὰ οὔτε καὶ τοῦ Φαρμάκη, ποὺ ἀναφέρει ὁ Staroste Wolf, Bakaueragent (=πράκτωρ στὸ Bacau), στὴ

γνωστή έκθεσή του για τὰ γεγονότα τοῦ Σέκου¹. Ὁ Ζωσιμάς μιλάει συγκεκριμένα γιὰ τὸν Γεωργάκη Ὀλύμπιο καὶ τὸν Ἰωάννη Φαρμάκη, ἐνῶ ὁ Ἀνδρόνικος Βαδένσκη κάνει μνεία καὶ γι' αὐτὸν τὸν Volh (=Wolf), «ὁ ὁποῖος ἦταν κόμης στὴν Πιάτρα», πράγμα πού δείχνει ὅτι ἔζησαν ἀπὸ κοντὰ τὰ γεγονότα ἢ χρησιμοποίησαν κι ἄλλες πηγές.

Ὁ σκοπὸς τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου καὶ τοῦ Ἰωάννη Φαρμάκη, ὅταν ξεκίνησαν ἀπὸ τὸ μοναστήρι Κούρτεα δὲ Ἀρτζες μὲ 850 περίπου στρατιῶτες², ἦταν νὰ διασχίσουν τὴν Μολδαβία καὶ νὰ φθάσουν «εἰς τὸ Ρωσικὸν Κράτος ἐν Βασσαραβίῳ»³ καὶ ἀπ' ἐκεῖ μ' ἄλλα μέσα καὶ ἀπ' ἄλλους δρόμους νὰ φτάσουν στὴν ἀγωνιζόμενη πατρίδα, γιὰ νὰ συνεχίσουν τὸν ἀπελευθερωτικὸ τοὺς ἀγώνα. Γιατὶ ὅμως ταμπουρώθηκαν στὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου καὶ δὲν συνέχισαν τὸ δρομολόγιό τους παραπέρα; Σ' αὐτὴ τὴν ἐρώτηση ἡ ἀπάντηση τῶν ἱστορικῶν διαφέρει. Ὁ Ἡλίας Φωτεινὸς γράφει ὅτι σ' αὐτὴ τους τὴν πορεία ἔφτασαν ὡς τὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου, ὅπου τοὺς περικύκλωσε ἓνα ὀθωμανικὸ σῶμα καὶ «ἐμπόδισε τὴν περαιτέρω προόδουσίν των»⁴. Ὁ Ἀθανάσιος Ξοδῖλος, στὸν ὁποῖον μᾶς παραπέμπει ὁ Ἡλίας Φωτεινός, γράφει ὅτι μετὰ «διαφόρους συμπλοκάς ὅπου ἔκαμαν μὲ τοὺς Τούρκους, τραβῶντες τοὺς εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μολδαβίας καὶ πρὸς τὰ βουνά, ὀχυρώθησαν εἰς τὸ Μοναστήριον τοῦ Σέκου»⁵. Ἐπίσης ἡ φαντασία τοῦ Ἰωάννη Φιλήμονα ἀποδίδει στὸν Γεωργάκη Ὀλύμπιο ὅτι κλείστηκε «ἐν τῇ μονῇ Νεάμτσου» καὶ ὅτι ἀναγκάστηκε ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν νὰ «ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν» καὶ τότε κατέφυγε στὸ Σέκου, ὅπου τὸν ἐπρόλαβε «ἐν σῶμα τουρκικὸν ἐκ χιλίων πεντακοσίων ὑπὸ τὸν Κουτσούκ Ἀλῆ, προπορευόμενον ἄλλου μεγαλύτερου»⁶. Ἡ πραγματικότητα ὅμως, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, δὲν φαίνεται νὰ εἶναι αὕτη. Ὅχι τὰ τουρκικὰ στρατεύματα τὸν ἐμπόδισαν

1. Βλ. Mihail Popescu, Contribuțiuni documentare la istoria revoluției din 1821, București 1927, σ. 45-51, καὶ σὲ ἑλληνικὴ Γ. Λαῖου, Πῶς παρεδόθη ὁ ὀπλαρχηγὸς Φαρμάκης καὶ τὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου (Σεπτέμβριος 1821), στὸ περ. «Ἐπιθεώρηση Τέχνης», χρόνος Γ', τ. Ε', τεύχος 27, Ἀθῆναι 1957.

2. Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς διαφέρει ἀπὸ ἱστορικὸ σὲ ἱστορικὸ. Ἄλλοι δίνουν 450, ἄλλοι 500, ἄλλοι 1.000 καὶ ἄλλοι 2.000. Ἐγώ, παίρνοντας σάν βάση πόσοι ἀγωνίστηκαν στὸ Σέκου (355 περίπου), πόσοι λιποτάχτησαν κ.λ., ἔφτασα στὸ συμπέρασμα ὅτι, ὅταν ξεκίνησαν ἀπ' τὸ Κούρτεα ντὲ Ἀρτζες, ἦσαν γύρω στὰ 850 ἄτομα.

3. Ἡλίας Φωτεινός, Οἱ ἄθλοι τῆς ἐν Βλαχία ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἔτος, Ἐν Λειψίᾳ τῆς Σαξονίας 1846, σ. 163.

4. Αὐτόθι, σ. 163.

5. Ἀθανάσιος Ξοδῖλου, Ἡ Ἐταιρεία τῶν Φιλικῶν καὶ τὰ πρῶτα συμβάντα τοῦ 1821. Ἀνέκδοτα ἀπομνημονεύματα, προκηρύξεις, γράμματα κ.ἄ. κείμενα. Ἐκδοσὴ Λ. Ι. Βρανούση καὶ Ν. Καμαριανού, Ἀθῆναι 1964, σ. 77.

6. Ἰωάννου Φιλήμονος, Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Ἀθῆναι 1859, τ. Β', σ. 207-208.

νὰ συνεχίσῃ τὸ δρομολογίό του, ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ Ἰβάν Πέτροβιτς Λιπράνδη (Documente... Răscala din 1821, τόμ. V, σελ. 330).

Ὁ Ἄνδρόνικος Βαδένσκι μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τὸ ἀπόσπασμα τῶν Φιλικῶν ἔφτασε ὡς τὸ βουνὸ Γκρεντσίσουλ κοντὰ στὸ Τσαχλάου¹. Ὁ Ζωσιμᾶς γράφει ὅτι αὐτὸ τὸ ἀπόσπασμα ἔφτασε μέχρι τὴν Δόρνα, στὰ σύνορα τῆς Γερμανικῆς χώρας, ὅπου ἔμειναν ἐκεῖ δύο μῆνες². Ὁ βουλγαρικῆς καταγωγῆς σύντροφος τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου, τὸν ὁποῖο ἀναφέρει ὁ Κοβαλεῦσκη, λέει ὅτι πῆγε σὲ μιὰ γερμανικὴ πόλη καὶ νὰ ζητήσῃ γιατρό γιὰ τὸν ἀρχηγὸ τους, ποὺ ἦταν βαριά ἀρρώστος³. Δὲν μποροῦσε νὰ ξεκινήσῃ νὰ ψάξῃ γιὰ γιατρό, ἂν τὸ τμήμα δὲν στάθμευε. Ὁ Φιλικὸς Χρῆστος Ἀναστάσιος, ποὺ πῆρε μέρος ὡς τὸ τέλος στὶς μάχες τοῦ Σέκου, ἀναφέρει στὴν ἔκθεσή του πρὸς τὶς αὐστριακὰς ἀρχές, ὅτι ἔφτασαν μέχρι τὴν περιοχὴ τῆς Δόρνας, ὅπου ἔμειναν περισσότερον καιρὸ ἐξ αἰτίας τῆς ἀρρώστειας τοῦ καπετάνιου Γεωργάκη⁴.

Ὅλες αὐτὲς οἱ πληροφορίες κρῦβουν τὴν πραγματικὴ ἀλήθεια τοῦ προβλήματος. Οἱ Φιλικοί, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Γεωργάκη Ὀλύμπιο καὶ τὸν Ἰωάννη Φαρμάκη δὲν πῆγαν κατευθεῖαν στὸ μοναστήρι Σέκου, ἀλλὰ ξεκίνησαν ἀπὸ τὴν Κούρτεα δὲ Ἀρτζες πρὸς τὸ μοναστήρι Σινάιτ, ὅπου μὲ τὴν συμβολὴ τοῦ Σάββα καὶ τοῦ καπετάνιου Φραγκοῦλη κατὰφεραν νὰ ξεγελάσουν τοὺς Τούρκους ποὺ βρίσκονταν ἐκεῖ⁵ καὶ νὰ περάσουν πρὸς τὰ βουνὰ τῆς Βράντσεας. Διασχίζοντας τὰ βουνὰ τῆς Βράντσεας ὁ Γεωργάκης ἀρρώστησε

1. A. Badenschi, Despre Eteria sau Zavera, ἑ.ἄ., σ. 16. (Στὸ ἐξῆς ὅλα τὰ χωρία θὰ σημειώνονται ἀπλῶς μὲ τὸ κύριο ὄνομα Badenschi καὶ τὴν ἀντίστοιχη σελίδα τοῦ φυλαδίου).

2. Zosima monahul, Povestire..., ἑ.ἄ., σ. 505. Στὸ ἐξῆς ἀπλῶς Ζωσιμᾶ.

3. Bl. August Scriban, Căpitanul Iordache la mănăstirea Secul, στὸ περ. «Arhiva Societății Științifice și Literare din Iași», ἔτος III (1892), σ. 425-426.

4. Theodor Bălan, Refugiații moldoveni în Bucovina 1821 și 1848, București 1929, σ. 71-73. Ἀπὸ τί ἔπασχε ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος, δὲν γνωρίζουμε. Σ' ἓνα χειρόγραφο, τὸ ὁποῖο διατηρεῖται στὴν Κεντρικὴ Πανεπιστημιακὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἰαίου (χφ IV-35), στὸ τέταρτο φύλλο στὴν ἀρχή, ὑπάρχει δυσανάγνωστη ἱατρικὴ συνταγὴ γραμμένη στὶς 2 Ὀκτωβρίου 1821 στὸ Χοτίνι τῆς Βασαραβίας, ὅπου ἔμενε καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Γεωργάκη Ὀλυμπίου Στάνα μὲ τὰ δύο παιδιὰ του. Τὸ χειρόγραφο μὲ ἱατρικὸ περιεχόμενο εἶναι γραμμένο ἀπὸ τὸν Δημήτριο Φιλίπιδη. Ἡ συνταγὴ ἀρχίζει ἔτσι: «Γεώργιος Ὀλυμπιώτης. Χρησιμότητα ἱατρικὸν περὶ ἀνεμοपुरώματος, μολδαβιστὴ οὐρμπαλέτζου καλούμενον». Νὰ ἀναφέρεται ἄραγε στὴν ἀρρώστεια τοῦ Γεωργάκη;

5. Bl. Ivan Petrovici Liprandi, Răscala pandurilor sub conducerea lui Tudor Vladimirescu în anul 1821 și începutul acțiunii eteriștilor în Principatele Dunăvare sub conducerea prințului Alexandru Ipsilanti precum și sfârșitul lamentabil al ambelor acestor mișcări în acelaș an», στὰ «Documente privind istoria României», Răscala din 1821, τ. V, București 1962, σ. 328.

βαριά¹ και χρειάστηκε οί σύντροφοί του νά τόν μεταφέρουν μέ τό φορεϊό². Φτάνοντας κοντά στήν Πιάτρα Νεάμτς τούς προϋπάντησαν μέ πυροβολισμούς οί Τουρκοί οί όποίοι βλέποντας τήν ύπεροχή τών Φιλικών (οί Τουρκοί ήσαν μόνο 200), άποτραβήχτηκαν πίσω στήν Πιάτρα³ και άφησαν τήν δίοδο ελεύθερη. Οί Φιλικοί συνέχισαν τό δρομολόγιό τους και έφτασαν δίπλα στο βουνό Τσιαχλάου κι άπ' έδω, παίρνοντας τήν κοιλάδα τής Μπίστριτσας, έφθασαν στήν περιοχή τής Δόρνας, στο χωριό Κρούτσεα, και έμειναν εκεί δύο μέρες. "Υστερα πήγαν στήν Δόρνα και εκεί στάθμευσαν άρκετόν καιρό εξ αιτίας τής άρρώστειας τοϋ καπετάνιου Γεωργάκη⁴. Στήν Δόρνα ό Γεωργάκης "Ολύμπιος παίρνει γράμμα άπό τόν Σέρβο βοϊβόδα Μλάδεν Μιλοβάνοβιτς ότι έρχεται νά τόν ανταμώση, και ή συνάντηση γίνεται στο χωριό Κρούτσεα. "Όμως ό Μλάδεν δέν έφερε μαζί του, μετά τήν μάχη τοϋ Σκουλένι, παρά μόνο 18 άνδρες⁵, ένω τοϋ Γεωργάκη τοϋ είχαν φύγει ήδη 300 άνδρες στήν Αύστρία, διότι δέν είχε μέ τί νά τούς πληρώση⁶.

Πώς βρέθηκαν όμως στο μοναστήρι τοϋ Σέκου και δέν συνέχισαν τόν δρόμο τους προς τήν Βασσαραβία;

Τό χειρόγραφο μας και σχεδόν όλα τά ντόπια ντοκουμέντα μιλοϋν γιά τόν πανικό ποϋ δημιουργήθηκε στη Μολδαβία, όταν τά τουρκικά στρατεύματα μπήκαν στο έδαφός της. "Η Ρωσία «άπλωσε χέρι βοήθειας προς τούς χριστιανούς, τούς δέχτηκε στο έδαφός της και τούς έδωσε και χρήματα ώςπου νά ήσυχάσουν οί ταραχές». "Όμως πολλοί άνθρωποι γιά νά γλυτώσουν τό γιαταγάνι τοϋ Τουρκου, πήγαν νά κρυφτούν στα μοναστήρια. Τό χειρόγραφο μας δέν μάς λέει γιατί πήγαν οί Φιλικοί στο Σέκου, όμως άρκετά ντοκουμέντα τής εποχής μάς βοηθοϋν νά διαλευκάνουμε αυτό τό πρόβλημα. Στα μοναστήρια παρέμεινε ή γνώμη ότι ό Γεωργάκης "Ολύμπιος πήγε στο Σέκου γιά νά ύπερασπίση τις περουσίες τών βογιάρων ποϋ ήταν κρυμμένες εκεί, ύστερα άπό παράκλησή τους. "Ο "Α. "Οτσέτα γράφει πώς, όταν ό Γεωργάκης "Ολύμπιος βρισκόταν στο μοναστήρι Σλάτινα, πήρε τήν πρόταση τοϋ επισκόπου τοϋ Ρόμαν, Γερασίμου και τοϋ ήγουμένου τής μονής τοϋ Σέκου, Βενεδίκτου, ό όποιος πρόσφερε στον Γεωργάκη 15.000 πιάστρα, άν υπεράσπιζε τό μοναστήρι⁷. Πράγματι άρκε-

1. A. O f e t e a, Tudor Vladimirescu și mișcarea Eteristă în Țările Românești, 1821-1822, București 1945, σ. 313.

2. Documente... Răscoala din 1821, τ. IV, σ. 272.

3. L i p r a n d i, έ.ά., σ. 328.

4. "Ο καλόγηρος Ζωσιμάς γράφει ότι εκεί έμειναν δύο μήνες, ένω ό Λιπράνδη ότι έμειναν ένα μήνα.

5. L i p r a n d i, έ.ά., σ. 329.

6. L i p r a n d i, Căpitanul Iordache Olimpiotul. Actiunea Eteristilor în Principate în anul 1821, στα «Documente privind Istoria României», Răscoala din 1821, τ. V, σ. 440.

7. A. O f e t e a, έ.ά., σ. 313.

τοὶ βογιάροι καὶ κληρικοὶ εἶχαν κρύψει τὶς περιουσίες τους στὰ μοναστήρια Σλάτινα, Σέκου καὶ ἄλλου, γιὰ νὰ τὶς προφυλάξουν ἀπὸ τοὺς κλέφτες καὶ τοὺς Τούρκους. Ὁ Ἀνδρόνικος Βαδένσκη γράφει πὼς πρὶν μπουὶν οἱ Τοῦρκοι στὸ Ἰάσι, πάρα πολλοὶ βογιάροι καὶ ἔμποροι κουβάλησαν τὶς περιουσίες τους στὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου¹. Σ' ἓνα γράμμα τοῦ θησαυροφύλακα Δημητράκη Στοῦρζα πρὸς τὸν μητροπολίτη Ἰασίου Βενιαμὶν Κωστάκη, μὲ ἡμερομηνία 26 Νοεμβρίου 1821 ἀπὸ τὸ Τσερναούτσι, διαβάζουμε ὅτι ἔστειλε στὴ μονὴ τοῦ Σέκου «πέντε καλάθια καὶ δύο κιβώτια μὲ κοσμήματα, ἀσημικά, ὅλα τὰ γράμματα τῶν κτημάτων μου, καθὼς καὶ κεῖνα τοῦ ἀδελφοῦ μου κόμη Ἡλία καὶ ἄλλα μικροπράγματα, ὅπως καὶ ὅλα τὰ ἐνδύματα καὶ ἄλλα πράγματα τοῦ σπιτιοῦ μου...»². Μόνο ὁ Δρακάκης Ρωσσέτης εἶχε στείλει στὸν ἡγούμενο Βενέδικτο περιουσία «ἀξίας 200.000 λεῖι γιὰ νὰ τὴν κρύψει στὰ μυστικά αὐτοῦ τοῦ μοναστηριοῦ»³. Ἐπίσης ἐκεῖ εἶχε κρύψει τὴν περιουσία του καὶ ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Ρόμαν Γεράσιμος, ὁ ὁποῖος εἶχε καταφύγει στὴ Σουτσεάβα, πόλη ποὺ βρισκόταν τότε ὑπὸ τὴν ἐξουσία τῶν Αὐστριακῶν, διότι ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς υπογράψαντες τὴν ἀναφορά πρὸς τὸν Τσάρο Ἀλέξανδρο τὸν Α' γιὰ νὰ ἐπέμβῃ πρὸς ὄφελος τῆς Μολδαβίας⁴. Τὰ περισσότερα ἔγγραφα μᾶς λέγουν ὅτι ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος πῆγε στὸ Σέκου νὰ τὸ ὑπερασπίσῃ, ὕστερα ἀπὸ παράκληση τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Ρόμαν Γερασίμου. Ὁ καλόγηρος Ζωσιμᾶς, ψάλτης στὸ μοναστήρι Νεάμτζ, γράφει πὼς, ὅταν ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος κατευθύνθηκε πρὸς τὸ μοναστήρι Σλάτινα γιὰ νὰ περάσῃ στὴν αὐστριακὴ ζώνη, ὁ ἐγκάθετος τῶν Τούρκων στὴν ἐπισκοπὴ τοῦ Ρόμαν, Μελέτιος, ἔστειλε Τούρκους στὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου, γιὰ νὰ παραλάβουν τὴν περιουσία τοῦ ἐπισκόπου Γερασίμου, ὁ ὁποῖος εἶχε καταφύγει στὰ ἐδάφη τῶν Αὐστριακῶν. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως χτυπήθηκαν ἀπὸ τοὺς «ἐθελοντές» οἱ ὁποῖοι βρίσκονταν ἐκεῖ, καὶ δὲν μπόρεσαν νὰ ἐκπληρώσουν τὴν ἀποστολὴ τους. Μαθαίνοντας αὐτὸ τὸ συμβάν, ὁ ἀδερφὸς τοῦ ἐπισκόπου Γερασίμου ἀπευθύνθηκε στὸν Γεωργάκη Ὀλύμπιο καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ πάῃ στὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου νὰ παραλάβῃ αὐτὴν τὴν περιουσία καὶ νὰ τὴν πάῃ στὴν αὐστριακὴ ζώνη. Ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος δέχτηκε καὶ πῆγε μὲ τοὺς ἄνδρες του στὸ Σέκου⁵. Τὴν ἐκδοχὴ αὐτὴ πρέπει νὰ τὴν συμπληρώσουμε καὶ μὲ τὶς πληροφορίες ποὺ μᾶς δίνει ὁ Ἀνδρόνικος Βαδένσκη, πὼς ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Ρόμαν ἔδωσε στὸν

1. Badenschi, ἑ.ἀ., σ. 15-16.

2. C. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei și a Catedralei Mitropolitane din Iași, București 1888*, σ. 178.

3. T. Bălan, ἑ.ἀ., σ. 68.

4. Bl. Manolache Drăghiei, *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani până în zilele noastre, Iași 1857*, τ. II, σ. 116.

5. Bl. Ζωσιμᾶ, ἑ.ἀ., σ. 505.

Γεωργάκη και σύνδεσμο, έναν καλόγερο ονόματι Μεθόδιο Σβεταγόρετς, (Άγιορείτη) και άλλα διάφορα έγγραφα προς τὸν ἡγούμενο τοῦ μοναστηριοῦ Σέκου γιὰ νὰ τοὺς δεχθῇ¹.

Ὅμως, ὅπως βγαίνει τὸ συμπέρασμα ἀπὸ τὴν μελέτη τῶν ντοκουμέντων, ὁ ἡγούμενος Βενέδικτος καταχράστηκε αὐτὴ τὴν περιουσία τῶν βογιάρων, πρὶν ἀκόμη οἱ Τοῦρκοι κάψουν τὸ μοναστήρι. Σ' ἓνα γράμμα τοῦ Βασίλε Κάψα, μὲ ἡμερομηνία 12 Ἰουνίου 1821, πρὸς τὸν Δρακάκη Ρωσέτ, πρόσφυγα στὸ Τσερναούτς, λέγεται: «Τὰ καλάθια καὶ τὰ κιβώτια ποὺ τὰ πῆγα στὸ Σέκου, τὰ τοποθέτησαν σ' ἓνα κλειστὸ θολωτὸ ὑπογειακὸ διαμέρισμα πολὺ κολλό, μὲ καθαρὸ ἀέρα. Καὶ ἀφοῦ ἐπιχείρησα τρεῖς φορὲς νὰ τοὺς δοκιμάσω, ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ χτιστῇ ἡ θύρα ἐκείνου τοῦ διαμερίσματος καὶ βρίσκοντας τὴν ἀχτιστή, μπῆκα μέσα καὶ ἀνοιξα τὰ κιβώτιά μου καὶ εἶδα ὅτι στέκονται ὅλα πολὺ καλά, τὰ γουναρικὰ καὶ τὰ ἄλλα. Ὅμως τώρα, τὴν Παρασκευὴ 10 Ἰουνίου, τὰ βρῆκα μετακινημένα σ' ἄλλο μέρος, τὸ ὁποῖο οὔτε καὶ σὲ μένα δὲν δέχτηκαν νὰ φανερώσουν, λέγοντας πὼς εἶναι τοποθετημένα σ' ἓνα πάρα πολὺ κρυφό. Ἐνῶ τὸ καλάθι τῆς κυρᾶς μου Ἰλιν (iis) καὶ ἓνα δικό σας, αὐτὰ τὰ δύο καλάθια μὴ χωρώντας ἀπὸ τὴν πόρτα ἐκείνου τοῦ διαμερίσματος ἐμειναν στὸν πάτερ ἡγούμενο Βενέδικτο, γιὰ νὰ τὰ σώσει ὅπου θὰ μπορέσει»².

Μετὰ τὴν κατάληψη τοῦ Σέκου ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀρκετοὶ βογιάρου, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Δρακάκης Ρωσέτ, ἔκαμαν μηνύσεις κατὰ τοῦ ἡγουμένου Βενεδίκτου, διότι εἶδαν τὰ πράγματά τους νὰ πουλιοῦνται σὲ ἐξευτελιστικὰς τιμὰς στὸ ἔδαφος τῆς Αὐστρίας. Τὸ ντοκουμέντο ὑπ' ἀριθ. 758, δικογραφία 1821, ποὺ βρισκόταν στὰ ἀρχεῖα τῆς Μπουκοβίνας τὸ 1929, ὅταν τὸ δημοσίευσε ὁ Th. Bălan, ἀναφέρει τὴν ἀπαίτηση τῶν βογιάρων πρὸς τὶς αὐστριακὰς ἀρχὲς νὰ ἀνακριθοῦν οἱ Φιλικοὶ ποὺ βρίσκονται στὴν Μπουκοβίνα, γιὰ νὰ γίνῃ γνωστὸ ποιὸς τοὺς πρότεινε νὰ πιάσουν τὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου. Ἡ ἀνάκριση ἐγίνε στοὺς παρακάτω Φιλικούς: Βαραχτήρ Στέριο, Παῦλο Ν. Βόλτσιο, Γκίκασυν Γκίσου, Γιάννη Παναγιώτη, Κώστα Ἴενε, Γεώργιο Κώστα, Γεώργιο Θανάση, Νικολάϊ Κρίενα, Κωνσταντῖνο Ράδο, Μάνο Συγκιενό, Θύμιο Θωμᾶ, Ἀντώνη Γεώργιο, Θεόδωρο συν Δύκα, Πέτρ Ντμύτερ, Στάνκο Νικόλα, Ἰωάν Νίτσο, Νικόλαο Γιάννη, Κωνσταντῖνο Γεώργιο, Ντμύτρο Πρότζ, Θανάση Κιρίτση, Ἰωάννη Θανάση, Γεώργιο Θεόδωρο, Μαρῖνο καὶ Νικόλαο Θανάση. Ὅλοι τοὺς δήλωσαν ὅτι τοὺς κάλεσε ἓνας ἄγνωστος καλόγηρος³. Ὁ Χρῆστος Ἀναστάσιος δήλωσε: «Πήγαμε στὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου, ὕστερα ἀπὸ παράκληση τοῦ ἡγουμένου αὐτοῦ τοῦ

1. A. Badenschi, ἔ.ἀ., σ. 18.

2. Documente... Răscala din 1821, τ. II, σ. 206, ἀρ. 142.

3. Th. Bălan, ἔ.ἀ., σ. 67.

μοναστηριοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν γνωρίζω, γιὰ νὰ τὸ ὑπερασπίσουμε, διότι, ὅπως μᾶς εἶπε, 300 Τούρκοι λεηλατοῦν τὰ μέρη»¹.

“Ὁμως ποιά ἡ ἔννοια αὐτῆς τῆς θυσίας, γιὰ τὴν ὑπεράσπιση περιουσίας ξένης πρὸς αὐτοὺς, τῇ στιγμῇ ποὺ ὅλα ἐδῶ στὰ Παραδουνάβια Πριγκιπάτα ἦταν χαμένα; Κάποια ἐξήγηση σ’ αὐτὸ τὸ ἐρώτημα δίνουν αὐτὰ ποὺ μᾶς γράφει ὁ Ἰβάν Πέτροβιτς Λιπράνδης². Ὁ Λιπράνδης γράφει πὼς ὁ Γεωργάκης δὲν μποροῦσε νὰ φύγῃ στὴν Αὐστρία, «διότι προηγουμένως εἶχε καταδικαστῇ δυὸ φορὲς σὰν ἐγκληματίας καὶ φοβόταν νὰ φτάσῃ ἐκεῖ, γιὰ νὰ μὴν ἐφαρμόσουν ἐναντίον του τοὺς ὑπάρχοντες νόμους σ’ αὐτὴν τὴν χώρα»³, καὶ προπαντὸς, ἐπειδὴ γνώριζε πὼς φέρθηκαν οἱ αὐστριακὲς ἀρχὲς κατὰ τοῦ Σέρβου Παπᾶ Βασιλῆ⁴, ποὺ τόσα πρόσφερε στὴν ὑπόθεσι τῆς Φιλικῆς Ἐται-

1. Αὐτόθι, σ. 71-73.

2. Οἱ δυὸ ἐργασίες τοῦ Ι. Π. Λιπράνδης γιὰ τὴν ἐπανάστασι τοῦ 1821 στὰ Παραδουνάβια Πριγκιπάτα, τὶς ὁποῖες ἀναφέραμε παραπάνω, ἀποτελοῦν πολύτιμες πηγὲς γιὰ τὴν ἔρευνα, διότι ὁ ἐν λόγῳ συγγραφέας ἦταν ἀρχηγὸς τῆς Ὑπηρεσίας πληροφοριῶν καὶ ἀντιπληροφοριῶν τῆς 16ης Μεραρχίας πεζικοῦ με ἔδρα στὸ Κισινόβ. Εὐθυνόταν γιὰ τοὺς Φιλικοὺς καὶ τοὺς Μολδαβοὺς ποὺ εἶχαν καταφύγει στὴν Βασσαραβία, γιὰ τὴν κίνησι τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων στὰ ρωσικὰ σύνορα καὶ γιὰ τὰ φροῦρια στὰ Βαλκάνια κ.λ. Γνώριζε ρωσικὰ, γαλλικὰ, ἰταλικὰ, γερμανικὰ, βουλγαρικὰ, φιλανδικὰ, ρουμανικὰ καὶ ἴσως καὶ ἑλληνικὰ. Ὅπως βγαίνει τὸ συμπέρασμα ἀπὸ τὰ γραφτά του, μιλοῦσε καὶ τὴν τουρκικὴ. Τὸ 1827 ἦρθε στὴν Μολδαβία, ἀπ’ ὅπου καθοδηγοῦσε ἓνα πλατὺ δίκτυο κατασκοπίας με διακλαδισμένον στὰ Βαλκάνια καὶ στὴν Αὐστρία. Τὸ 1828 προβιάστηκε σὲ ὑπεύθυνον εἰδικῆς μυστικῆς ἀσφαλείας στὰ Βαλκάνια καὶ τὸ 1828-1832 ἔδρασε στὰ Παραδουνάβια Πριγκιπάτα. Ἐγραψε ἀρκετὰ ὑπομνήματα πρὸς τὴν Ρωσικὴ Κυβέρνησι καὶ δυὸ ἐργασίες, τὶς ὁποῖες ἀναφέραμε. Τὰ στοιχεῖα ποὺ εἶχε στὴ διάθεσί του προσπάθησε, ὅπως ἀναφέρει στὸ ἔργο του, νὰ τὰ ἐπιβεβαιώσῃ με τὶς διηγήσεις τῶν ἀνδρῶν ποὺ πῆραν μέρος στὰ γεγονότα καὶ ἀπὸ τὶς δυὸ πλευρὲς. Γι’ αὐτὸ σὲ πολλὰ σημεία τοῦ ἔργου του βρίσκουμε ἀσάφειες. Ἐξ ἄλλου ὁ Λιπράνδης ἔγραψε ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς τάξης ποὺ ἐκπροσωποῦσε, γι’ αὐτὸ σὲ πολλὰ μέρη μιλάει με περιφρόνησι κατὰ τοῦ ρουμανικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὁ ἐρευνητὴς πρέπει νὰ διαχωρίσῃ με μεγάλῃ προσοχὴ τὰ σημεία ποὺ ἀνταποκρίνονται στὴν πραγματικότητά ἀπὸ ἐκείνα ποὺ τὰ πέρασε εὐκόλα στὴν ἐργασία του. (Τὰ στοιχεῖα τὰ πῆρα ἀπὸ τὴν εἰσαγωγὴ τοῦ 5ου τόμου τῶν Ντοκουμέντων γιὰ τὴν ἐπανάστασι τοῦ 1821 ποὺ δημοσίευσε ἡ Ρουμανικὴ Ἀκαδημία τὸ 1962).

3. Documente... Răscala din 1821, τ. V, σ. 328 καὶ 439.

4. Αὐτὸς ὁ Παπᾶς συνέβαλε πάρα πολὺ στὸ Βουκουρεστί στὴν ἐπιστράτευσι Φιλικῶν. Μετὰ τὴν ἡττα στὸ Δραγασάνι, μαζὶ μ’ ἄλλους πέρασε στὸ αὐστριακὸ ἔδαφος. Οἱ Τούρκοι ζήτησαν ἀπὸ τὶς αὐστριακὲς ἀρχὲς νὰ τὸν παραδώσουν. Αὐτοὶ δὲν δέχτηκαν, ὅμως ὑποχρέωσαν τὸν Παπᾶ Βασιλῆ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἔδαφος τῆς Αὐστρίας μπροστὰ στὰ μάτια τῶν Τούρκων ποὺ τὸν πῆρναν. Μόλις παραδόθηκε στοὺς Τούρκους, ὥρμησε κατὰ πάνω τους με τὸ σπαθὶ γυμνωμένο καὶ ἄρχισε νὰ τοὺς σφάζῃ, σκοτώνοντας 11 ἀπ’ αὐτοὺς. Οἱ Τούρκοι σκορπίστηκαν καὶ τὸν σκότωσαν ἀπὸ μακριὰ με τὰ ὅπλα (Liprandi, E.d., Doc., τ. V, σ. 454 σημ. 49). Ὁ Ἰ. Φιλήμων γράφει ὅτι, μετὰ ἀπὸ μάχη σκληρῇ, στίς 11 Ἰουλίου 1821, ποὺ ἔδωσε τὸ ἀρχιμανδριτὴς ἡ παπα-Σέρβος, «αὐθόρμητος ἔλθων ἐκ Σερβίας ἵνα ἀγωνισθῇ μετὰ τὸν τοῦ Ὑψηλάντου» (Τρικόπου, Ι, σ. 194), οἱ ἄνδρες του καὶ αὐτὸς ἀναγκάστηκαν

ρείας. Στη Ρωσία, γράφει παραπέρα ο Λιπράνδη, δεν μπορούσε να πάη, «διότι οί Τούρκοι είχαν πλημμυρίσει όλην εκείνην τήν πλευρά της Μολδαβίας άπ' όπου έπρεπε να περάσουν»¹. Ο Λιπράνδη όμως δεν είναι συνεπής προς τὰ γραφόμενά του. Λίγο πριν, και όχι σε μεγάλη απόσταση, μάς λέει πώς ο Γεωργάκης φοβήθηκε να πάη στη Ρωσία «έξ αιτίας των διαδόσεων πού είχαν φτάσει στ' αυτιά του, ότι δήθεν ή Ρωσία δεν δέχεται κανέναν» στο έδαφός της, πράγμα πού τόν έκανε να γράψη ένα γράμμα στον Κατακάζη, κυβερνήτη της Βασαραβίας, ο οποίος ήταν παντρεμένος με τήν άδελφή του πρίγκηπα Ύψηλάντη, ρωτώντας τον αν μπορ ή να περάση σε κάποιο λοιμοκαθατήριο και τó έστειλε κρυφά μέσω της Αυστρίας με κάποιον Στέριο². Κατά τή γνώμη μου, ούτε τó πρώτο ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, ούτε τó δεύτερο. Τή στιγμή πού ο Γεωργάκης Όλύμπιος έβλεπε ότι πίσω είναι γκρεμός και μπροστά ρέμα, θά προτιμούσε να περάση τó ρέμα, παρά να πέση στο γκρεμό³.

Νομίζουμε ότι ο Γεωργάκης Όλύμπιος και ο Ίωάννης Φαρμάκης δέχτηκαν τήν πρόταση τού επισκόπου τού Ρόμαν να πάν στο μοναστήρι τού Σέκου, όχι για να υπερασπίσουν τις περιουσίες των βογιάρων, ούτε επειδή δεν είχαν άλλη διέξοδο, αλλά για να ταμπουρωθούν εκεί, και να διατηρήσουν τήν φλόγα της Έταιρείας, ελπίζοντας πώς σε λίγο τὰ ρωσικά στρατεύματα θά περάσουν τόν Προύθο και ο ρωσο-τουρκικός πόλεμος θά αρχίση.

Έξαιρώντας τόν καλόγηρο Ζωσιμά, ο οποίος τó ταμπούρωμα των Φιλικών στο μοναστήρι τού Σέκου τó αποδίδει στα γερά τείχη του⁴ και τόν Βούλ-

να φύγουν στο Αυστριακό έδαφος. Οί Τούρκοι τούς έζητησαν από τούς Αυστριακούς και ιδιαίτερα τόν Σέρβο. Οί Αυστριακοί δέχτηκαν να διώξουν μόνο τόν Σέρβο, όμως «έλευθερον και ένοπλον». Αυτός «άπεβλήθη τή 14η Ίουλίου επί τού βλαχικού έδαφους, θηρόμενος παρά των Τούρκων ως τι άγριμαίον ζώον, από δάσους εις δάσος, από όρους εις όρος και από φάραγγος εις φάραγγα..., καταπέσων δ' επί τέλους από αποτόμου βράχου συνελήφθη και άπαχθείς δέσμιος εις Βουκουρέστιον και εκείθεν εις Σιλίστραν, έμαρτύρησεν ο αύθόρμητος ούτος και γενναίος άγωνιστής υπέρ πίστεως και έλευθερίας» (Ι. Φιλήμων, τ. 2, σ. 201). Ο Τρικούπης γράφει πώς τόν κρέμασαν (τ. 1, σ. 271, σημείωση α). Φαίνεται πώς οί Τούρκοι σκοτωμένο τόν πήραν και τόν κρέμασαν για να τρομοκρατήσουν.

1. Documente...Răscala din 1821, τ. V, σ. 330.

2. Αυτόθι, σ. 329.

3. Ο Λιπράνδη όμως, όπως φαίνεται από τὰ γραφτά του, δεν συμπαθούσε τόν Γεωργάκη Όλύμπιο και δεν έχανε ευκαιρία να τόν δυσφημήση. Γράφει: «Πνεύμα ραδιουργίας, μία άπερίγραπτη ζήλια και μία άχόρταγη λαίμαργία για λεφτά—αυτά ήταν πάντα τὰ μοναδικά του προσόντα και δεν ύπάρχει άμφιβολία ότι εκείνος μπορεί να θεωρηθ ή, στο λόγο της τιμής, ο πρωταίτιος για όλες τις δυστυχίες πού χτύπησαν τούς έταιρικούς στα πριγκηπάτα...» (αυτόθι, σ. 331-332). Για να καταλάβουμε καλύτερα τή θέση τού Λιπράνδη, καταχωρούμε και τὰ παρακάτω: Οί Φιλικοί, γράφει προκάλεσαν «πολύ περισσότερο κακό σ' αυτήν τή χώρα (στα Παραδουνάβια Πριγκηπάτα), παρά άργότερα οί ίδιοι οί Τούρκοι» (αυτόθι, τ. V, σ. 423).

4. Ζωσιμάς, έ.ά., σ. 505.

γαρο καλόγερο πὺ ἀναφέρει ὁ Κοβαλεύσκη στὸν ἡρωϊσμὸ τοῦ Γεωργάκη 'Ολύμπιου¹, τὰ ἄλλα ντοκουμέντα δείχνουν ὅτι τότε οἱ ἄνθρωποι περιμέναν μέρα μὲ τὴν ἡμέρα νὰ ἀρχίσῃ ὁ ρωσο-τουρκικὸς πόλεμος. 'Ο καλόγηρος 'Ανδρόνικος γράφει ὀλοφάνερα ὅτι οἱ «ἐθελοντὲς» πῆγαν στὸ Σέκου νὰ τὸ ὑπερασπίσουν, μέχρι νὰ μποῦν «οἱ Μοσχάλοι στὴ χώρα»². Πολλοὶ βογιάροι πὺ εἶχαν καταφύγει στὴν Μπουκοβίνα, περιμέναν μὲ ἀνυπομονησία καὶ ἔλπιζαν ὅτι ἡ Ρωσία θὰ κηρύξῃ σὲ λίγο τὸν πόλεμο ἐναντίον ἐκείνων πὺ καταπάτησαν τὶς συνθήκες τῆς. Σ' ἓνα γράμμα τοῦ Βουκσανέσκου, σταλμένο ἀπὸ τὸ Τσερναούτς πρὸς τὸν μητροπολίτη 'Ιασίου Βενιαμὶν μὲ ἡμερομηνία 27 Σεπτεμβρίου 1821, γράφει: «Αὐτοὶ πὺ ἔρχονται ἀπὸ τὴν Βασσαραβία λένε ὅτι πάλι ἄρχισαν νὰ κινοῦνται τὰ ρωσικὰ στρατεύματα καὶ ὅτι κοντεύουν στὸ Νίστρο γιὰ νὰ περάσουν καὶ πὺς ὁ Σαβανέεφ πῆγε βιαστικὰ στὸ Μπάλτς γιὰ νὰ τὰ δεχτῇ. 'Ο γνωστὸς ποστέλνικος Δημητράκης Μάνος, πατέρας τῆς κοκόνας Φροσύνης, γράφει στὴν κοκόνα Φροσύνη τοῦ Ραδουκάνου, ἡ ὁποία μόλις ἦρθε ἐδῶ ἀπὸ τὴν Σουτσεάβα, ὅτι δὲν μπόρεσαν οἱ ἄλλες Δυνάμεις νὰ μονιάσουν τοὺς Τούρκους μὲ τοὺς Ρώσσους καὶ ὁ πόλεμος θὰ ξεσπάσῃ, γι' αὐτὸ ἄς προφυλάγεται ὁ γαμπρὸς του νὰ μὴ βγαίῃ ἔξω, γιατί θὰ χαθῇ»³. Αὐτὴ ἡ ἐλπίδα πὺ κατεῖχε ὅλον τὸν κόσμον, ὅτι ἡ Ρωσία θὰ ἄρχιζε σύντομα τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ἔπεισε τελικὰ, κατὰ τὴ γνώμη μου, τὸν Γεωργάκη 'Ολύμπιο καὶ τὸν ἀτρόμητο 'Ιωάννη Φαρμάκη νὰ γυρίσουν πίσω καὶ νὰ ταμπουρωθοῦν στὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου. Οὕτε καὶ ὁ Τρικούπης συμφωνεῖ μὲ τὴ γνώμη ὅτι ὁ Γεωργάκης 'Ολύμπιος ἤθελε νὰ περάσῃ στὴν Βασσαραβία. Αὐτὸς γράφει πὺς, ὅσο καιρὸ ὁ 'Ολύμπιος ἦταν ἄρρωστος, ἔμεινε στὰ βουνὰ τῆς Βρεάτσας μέχρι τέλους Αὐγούστου. «Κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ Σεπτεμβρίου, ἀναλαβὼν τὴν ὑγείαν του, ἐξεστράτευσεν μετὰ τοῦ Φαρμάκη ἐπὶ σκοπῷ νὰ πλησιάσῃ πρὸς τὴν Βασσαραβίαν, ὅθεν ἤλπιζε νὰ προμηθεύεται εὐκολώτερον τὰ εἰς διατήρησιν τοῦ πολέμου»⁴. 'Εξ ἄλλου οἱ ἀπαιτήσεις τῆς Ρωσίας ἀπὸ τὴν Πύλη στά τέλη 'Ιουλίου καὶ ὁ διωγμὸς τοῦ Στρογγανῶφ στὶς ἀρχὲς Αὐγούστου ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, καθὼς καὶ ἡ συγκέντρωση γερῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς Ρωσίας στὰ σύνορα τῆς Μολδαβίας, δυνάμωναν αὐτὴ τὴν πεποίθησιν.

Οἱ Τούρκοι, ὅταν κατέλαβαν τὴν Μολδαβία, τοποθέτησαν φρουροὺς σ' ὅλα τὰ μοναστήρια τῆς Βόρειας Μολδαβίας, γιὰ νὰ τὰ προφυλάξουν ἀπὸ

1. A. Scriban, ἔ.ἀ., σ. 425-426.

2. Badenschi, ἔ.ἀ., σ. 18.

3. Bl. Erbicéanu, Istoria Mitropoliei Moldovei, σ. 155.

4. Σ. π. Τρικούπη, 'Ιστορία τῆς 'Ελληνικῆς 'Επανάστασεως, ἔκδοσις τρίτη, ἐν 'Αθῆναις 1888, τ. 1, σ. 109.

τυχόν λεηλασίες καὶ καταστροφές ἐκ μέρους τῶν γενιτσάρων¹ ἢ μὲ σκοπὸ νὰ τὰ ἔχουν ὑπὸ τὸν ἔλεγχό τους. Ὅταν οἱ «ἐθελοντές» πῆγαν στὸ Σέκου, αὐτοὶ οἱ φρουροὶ μὲ δυσκολία ξέφυγαν τὸ θάνατο—γράφει τὸ χειρόγραφό μας². Τὰ ντοκουμέντα ποὺ δημοσίευσε ἡ Ἀκαδημία τῆς Ρουμανίας δείχνουν ὅτι οἱ Φιλικοὶ κατέβαλαν σοβαρὲς προσπάθειες γιὰ νὰ καθαρίσουν αὐτὰ τὰ μοναστήρια ἀπὸ τοὺς Τούρκους φρουροὺς. Στὸ μοναστήρι Σλάτινα, σύμφωνα μ' ἓνα κείμενο, βρίσκονταν 300 Τούρκοι φρουροί³, τοὺς ὁποίους κυνήγησαν οἱ Φιλικοὶ στὴν ἀρχή, ὅταν ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος εἶχε φθάσει στὰ μέρη τῆς Δόρνας. Ὁ Ἀνδρόνικος Βαδένσκη γράφει ὅτι μεσολάβησε ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Σέκου, γιὰ νὰ σώσει τοὺς Τούρκους φρουροὺς. Ὅταν ἔμαθαν ὅτι ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος ἔφθασε στὸ βουνὸ Γκρεντισέσουλ, ἐκεῖνος τοὺς ἔντυσε μὲ ἐνδύματα τῶν καλογήρων καὶ τοὺς ὠδήγησε ὡς κοντὰ στὸ Ἰάσι⁴, εἰκοσιτέσσερις ὥρες μακριὰ ἀπὸ τὸ Σέκου⁵. Μόλις ἔφυγαν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὸ Σέκου, ἀμέσως παρουσιάστηκαν στὸ μοναστήρι καμιά ἑβδομηνταριά «ἐθελοντές» καὶ ρώτησαν νὰ μάθουν ἂν ὑπάρχουν στὸ μοναστήρι Τούρκοι φρουροί.

Η ΜΑΧΗ ΣΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΣΛΑΤΙΝΑ

Τὸ χειρόγραφό μας, καθὼς καὶ ἄλλα ντοκουμέντα, τοποθετοῦν τὴ μάχη τῆς Σλάτινας μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ Νεάμτς. Οἱ Τούρκοι ποὺ γλύτωσαν ἀπὸ τὴν πόλη Νεάμτς—λέει τὸ χειρόγραφό μας—πῆγαν στὸ Ἰάσι καὶ εἰδοποιήσαν τὸν πασᾶ γιὰ τὶς πράξεις τῶν «ἐθελοντῶν»⁶. Ὁ πασᾶς τῆς Βραϊλας ἔστειλε τότε τὸν Σιλιχτάρ-μπέη του νὰ καθαρίσει τὰ βουνὰ ἀπὸ τοὺς Φιλικούς⁷. Στὴν πραγματικότητα ὁμως ἀπὸ τότε ποὺ ἔβαλαν τὸ πόδι τους οἱ Τούρκοι στὴν Μολδαβία, δὲν βρῆκαν ἡσυχία ἀπὸ τοὺς Φιλικούς.

Οἱ Τούρκοι μπῆκαν στὴν Μολδαβία στὶς 1/13 Μαΐου 1821 καὶ ἔδωσαν τὴ γνωστὴ μάχη τοῦ Γαλατσίου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Τούρκων ἦταν 19 χιλιάδες (14 χιλιάδες ἵπτικὸ καὶ 5 χιλιάδες πεζικὸ μὲ δέκα πυροβόλα ἐκστρατείας)⁸.

1. Βλ. Documente...Râscoala din 1821, τ. III, σ. 175. Τὸ χειρόγραφο ἀπὸ τὸ μοναστήρι Νεάμτς, φύλλο 97.

2. Ἐ.ἄ., χφ 154, φ. 98v.

3. Badenschi, ἔ.ἄ., σ. 16.

4. Documente...Râscoala din 1821, τ. IV, σ. 272.

5. Βλέπε Ἀθανασίου Ξοδίου, Ἡ Ἐταιρεία τῶν Φιλικῶν καὶ τὰ πρῶτα συμβάντα τοῦ 1821, ἔ.ἄ., σ. 77.

6. Βλ. χειρόγραφο τοῦ Νεάμτς, χφ 154, φ. 93.

7. A. Ojetea, ἔ.ἄ., σ. 313.

8. Αὐτόθι, σ. 317. Ὁ Κωνσταντῖνος Τίνκοβιτς, ὑπάλληλος τοῦ Αὐστριακοῦ Προξενείου ποὺ βρισκόταν ὁμως στὴν ὑπηρεσία τῆς Ρωσίας, πληροφόρησε τὸν πάρεδρο Στε-

Ἐπικεφαλῆς τῶν Τούρκων ἦταν ὁ πασᾶς τῆς Βραίλας Ἰουσούφ Μπερκοφ-τσιαλῆς. Μετὰ τὴν συντριβὴ τῶν Φιλικῶν στὸ Γαλάτσι, οἱ Τούρκοι χωρίστηκαν σὲ δυὸ φάλαγγες καὶ ἡ μιὰ, ἡ πιὸ μεγάλη, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Ἰουσούφ πασᾶ, πῆρε τὴν κατεύθυνση Τεκουτς-Μπιρλάδ μὲ σκοπὸ νὰ φθάσῃ στὸ Ἰάσι. Ἡ ἄλλη μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Τσιομπάν Ὀγλοῦ ξεκίνησε πρὸς Φοκσάνι-Μπακάου-Πιάτρα, γιὰ νὰ πιάσῃ τὰ μοναστήρια καὶ νὰ καθαρίσῃ τὰ βουνὰ ἀπὸ τοὺς Φιλικούς¹. Τὴν πληροφορία αὕτη, ὅτι μιὰ τουρκικὴ φάλαγγα, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ Τσιομπάν Ὀγλοῦ κεχαγιά-μπέη, ἀρχιστατήγου τῆς Σιλίστριας, ποὺ ξεκίνησε πρὸς τὸ Μπακάου, ὅταν αὐτοὶ μπῆκαν στὴν Μολδαβία, μᾶς τὴν δίνει καὶ ὁ Μανωλάκης Ντραγκίτς². Ἐμπροσθοφυλακὴ Τούρκων ἀπ' αὐτὴ τὴν φάλαγγα συγκρούστηκε μὲ Φιλικούς στὸ Rîmnicul Sărat καὶ ἀφοῦ ταμπουρώθηκαν σ' ἑνὰν μύλο ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν, οἱ Φιλικοὶ τοὺς ὑποχρέωσαν νὰ ἐξέλθουν, ἀφοῦ πυρπόλησαν τὸν μύλο καὶ τοὺς κατέσφαξαν μέχρι ἐνός³. Οἱ Φιλικοὶ ἦταν περίπου 30 ἑπιπτοι καὶ εἶχαν ἀρχηγούς τοὺς Ἀναστάσιο Καράκαλο, Χρήστο Βρανᾶ, Παναγιώτη Σούλια καὶ Νικόλαο Σκλαβούνα. Ὅλοι αὐτοὶ ἐνέδρευναν στὸ Φοκσάνι. Ὅταν ξαναγύρισαν

πάνωφ πὼς μέχρι τὶς 23 Ἰουνίου 1821 στὴ Μολδαβία δὲν ὑπῆρχαν περισσότεροι ἀπὸ 20.000 Τούρκοι, ἐνῶ μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἡμερομηνία ἔφθασαν στὴν Βραίλα ἄλλες 20.000 μὲ ἄλλον πασᾶ. Ἀπὸ αὐτοὺς 2.500 θά ἔμεναν στὸ Bârlad, 1.000 στὸ Falcui, 1.000 στὸ Huși, 1.000 στὸ Vaslui καὶ οἱ ὑπόλοιποι θά κατευθύνονταν πρὸς τὸ Ἰάσι καὶ Μποτοσάνι (βλ. Documente... Răscoala din 1821, τ. II, σ. 256). Ἀλλες πληροφορίες ἀναφέρουν πὼς ἔφθασαν στὴ Βραίλα ἀπὸ τὴν Ἀσία 70.000 Τούρκοι στρατιῶτες μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Τζεπάνογλου καὶ ἔστησαν τὸ στρατόπεδόν τους μεταξὺ Βραίλας καὶ Γαλάτσι (αὐτόθι, σ. 252).

1. Ὁ Ion I. Nistor στὸ ἄρθρο του «Călugărița Elisabeta Sturdzaun episod din timpul zaveriei», δημοσιευμένο στὰ «Analele Academiei Române, Memoriile secțiunii istorice, σειρά III, τ. XXIII (1940-41) σ. 84, νομίζει ὅτι αὐτὴ ἡ φάλαγγα κινήθηκε πρὸς τὴν κατεύθυνση Μπακάου καὶ Πιάτρα κατὰ τοῦ σώματος τῶν Φιλικῶν, ποὺ καθοδηγοῦσαν οἱ καπεταναῖοι Γεωργάκης καὶ Φαρμάκης. Αὐτοὶ ἀποχωρίστηκαν στὸ Φοκσάνι ἀπὸ τὸ τμήμα τοῦ Καντακουζηνοῦ-Ντελεάνου, μὲ τὴ σκέψιν νὰ διαπεράσουν τὶς ὑπώρειες πρὸς τὰ σύνορα τῆς Μπουκοβίνας». Ἡ θέσις αὕτη εἶναι ὀλότελα λαθεμένη. Ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος δὲν ἦταν μὲ τὸ τμήμα τοῦ Καντακουζηνοῦ, ποὺ ἔφυγε γιὰ τὴν Μολδαβία ἀπὸ τὶς 9 Μαΐου, ἐνῶ ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος, ὅπως ξέρομε, πῆρε μέρος καὶ στὴ μάχη τοῦ Δραγασανιού, στὶς ἀρχὲς τοῦ Ἰουνίου (βλ. Documente... Răscoala din 1821, τ. VI, σ. 203-204). Οἱ Τούρκοι ἔφθασαν στὸ Φοκσάνι, καθὼς ἔγραψε ὁ Ἀθανάσιος Ξοδύλος στὸν Ἑμμ. Ξάνθο, στὶς 6 Μαΐου, ὅπου καὶ εἶχαν μικρὴ σύγκρουση μὲ τοὺς Φιλικούς (βλ. Ἑ μ μ. Ξ ἄ ν θ ο υ, Ἀπομνημονεύματα, σ. 189-190· Documente... Răscoala din 1821, τ. IV, σ. 186). Ἀν πάλι δὲν ἔχομε ἐμπιστοσύνη στὰ παραπάνω κείμενα, τότε προστρέχουμε σ' ἕνα γράμμα τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου πρὸς τὸν Χατζὴ Γιαννούση, γραμμένο ἀπὸ τὸ Κίμπουλουγκ στὶς 25 Μαΐου 1821 (βλ. Documente... Răscoala din 1821, τ. IV, σ. 192-193).

2. M. Drăghici, Istoria Moldovei pe timp de 500 ani, pină în zilele noastre, Iași 1857, τ. II, σ. 123.

3. Ἡ λ ί α Φ ω τ ε ι ν ο ῦ, ἔ.ἄ., σ. 116-117.

στο Φοκσάνι, «εϋρον και ἑκεῖ ἑτέρους 90 ὀθωμανοὺς»¹, με τοὺς ὁποίους ἔδωσαν μάχη πού κράτησε 5 ὥρες. Ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἓνα γράμμα τοῦ Ἀθ. Ξοδίου πρὸς τὸν Ἐμμ. Ξάνθο, με ἡμερομηνία 6 Μαΐου 1821, αὐτὴ ἡ μάχη θὰ ἔγινε στὶς ἀρχὲς τοῦ Μάη². Ἐδῶ ἀνδραγάθησε ὁ Πάνος Ὀλτιάνος (Panul Arnautul), ὁ ὁποῖος καὶ ἐφονεύθη μαζί με ἄλλους δέκα συνοπαδούς του³. Ἐπειδὴ ὁμως ὁ ἀριθμὸς τῶν Τούρκων ἦταν μεγάλος, οἱ Φιλικοὶ τοὺς ἄφισαν καὶ ἔφυγαν πρὸς τὴν Τυργόβιστε, γιὰ νὰ ἀνταμώσουν με τὰ ἄλλα στρατεύματα τοῦ Ὑψηλάντη.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ἀναταραχὲς στὴν Μολδαβία καὶ ἡ εἰσβολὴ τῶν Τούρκων σ' αὐτήν, ἀνάγκασαν τὸν Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη, πού στάθμευε στὴν Τυργόβιστε, νὰ συγκαλέσῃ στρατιωτικὸ συμβούλιο, πού ἀποφάσισε κοντὰ στ' ἄλλα καὶ τὴν ἀποστολὴ τοῦ πρίγκιπα Καντακουζηνοῦ στὴ Μολδαβία. Στὴν ἐκκλησίᾳ του πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς, ἡ ὁποία φέρει ἡμερομηνία 6 Μαΐου 1821, ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἔγραφε: *Ἐφθασαν εἰς τὰς ἀκοάς μου αἱ ἀνωμαλίας ὅπου ἔτρεξαν εἰς τὴν Μολδαβίαν, μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μου ἀπὸ αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ στέλλω τὸν στρατηγὸν σωματάρχην πρίγκηπα Γεώργιον Καντακουζηνόν, με τελείαν πληρεξουσιότητα νὰ βάλῃ εἰς τάξιν τὰς αὐτοῦ ὑποθέσεις τῆς πατρίδος καὶ νὰ φέρῃ τὴν προτέραν εὐταξίαν*.⁴ Ὅμως, ἐνῶ οἱ Τούρκοι προχωροῦσαν στὰ βάθη τῆς Μολδαβίας, ἡ ἀποστολὴ τοῦ Καντακουζηνοῦ ἄργουσε. Στὶς 8 τοῦ Μάη ὁ Ἀλέξανδρος δίνει ἐντολὴ στὸν Δούκα, πού στάθμευε στὸ Πλοέστι, νὰ δώσῃ ἓνα μέρος ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴ του δύναμη στὸν Καντακουζηνό, ὁ ὁποῖος θὰ ξεκινοῦσε γιὰ τὸ Πλοέστι στὶς 9 Μαΐου⁵. Στὶς 11 Μαΐου ὁ Καντακουζηνὸς φτάνει κοντὰ στὸ Πλοέστι καὶ ἀφοῦ παρέλαβε 400 ἄνδρες καὶ τὸν καπετάνιο Κοντό, ξεκινάει γιὰ τὸ Ἰάσι⁶. Στὶς 15 Μαΐου βρισκόταν στὸ Φοκσάνι, ὅπου, μετὰ ἀπὸ μιὰ μικρὴ σύγκρουση με τοὺς Τούρκους, πυρπόλῳσε τὴν πόλιν καὶ ἔφυγε⁷. Δὲν ἔχουν βάση τὰ

1. Αὐτόθι, σ. 117.

2. Ξοδίου, Ἡ Ἑταιρεία τῶν Φιλικῶν, σ. 132.

3. Ἡ λῆξ Φωτεινοῦ, ἑ.ἀ., σ. 117. Αὐτὸς ὁ Πάνος, θεριὸ στὸ ἀνάστημα, δὲν κουβαλοῦσε ἐπάνω του πιστόλια καὶ γιαιταγάνι, παρὰ ἓνα ραβδί ἀπὸ σίδερο. Ὅταν ἄρχισε ἡ ἐπανάσταση πῆγε στὸ βογιάρο Ἰονίτσα Γκέμπεα καὶ τοῦ πῆρε τὸ ἄλογό με τὸ ὁποῖο στὸ Φοκσάνι διέσχισε τρεῖς φορές τοὺς Τούρκους ἀπ' τὴ μία ἄκρῃ τῆς πόλης ὡς τὴν ἄλλη σφάζοντας δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Τραβώντας μιὰ γουλιὰ ρακὶ ξαναπῆδᾷ στὸ ἄλογό του καὶ φτάνει μέχρι τὸ τσαρδί (σκηνή) τοῦ πασᾶ καὶ βγάζει τὴ σημαία πού βρισκόταν στὴν εἰσοδὸ του. Ὅμως τὸ ἄλογό του περδικλώθηκε καὶ ἔπεσε καὶ οἱ Τούρκοι ὥρμησαν ἐπάνω του καὶ τὸν κατάκοψαν σὲ πολλὰ κομμάτια. Βλ. Victor Papacostea, *Amintirile unui contemporan despre personagiile din «Tragedia Moldovei»* στὸ περ. «Balcania» τ. IV (1941), σ. 549.

4. Documente...Răscoala din 1821, τ. IV, σ. 186.

5. Αὐτόθι, σ. 187.

6. Αὐτόθι, σ. 253.

7. Αὐτόθι, τ. II, σ. 171, ἀρ. 120, καθὼς καὶ σημείωση 1.

γραφόμενα τοῦ Σπ. Τρικούπη ὅτι στὸ Φοκσάνι ὁ Καντακουζηνὸς εἶχε εὐκαιρία νὰ χτυπήσῃ μονάδα τοῦ ἐχθροῦ (200 Τούρκους) ἀπροετοίμαστη, ὅμως δὲν τὸ ἐπραξε καὶ ὅτι ἀργότερα οἱ Τοῦρκοι τὸν κυνήγησαν¹. Ὁ Liprandi γράφει ὅτι ὁ Καντακουζηνὸς συνάντησε 300 Τούρκους στὸ Φοκσάνι, ὅμως δὲν τοὺς ἐπιτέθηκε, ἀλλὰ ἄφησε 20 ἄτομα νὰ τοὺς κρατήσουν στὴ θέση καὶ αὐτὸς μὲ ἄλλους βιάστηκε πρὸς τὸ Ἰάσι². Ὅμως οὔτε καὶ στὸ Ἰάσι δὲν ἔμεινε πολὺν καιρὸ, διότι, μόλις ἄκουσε ὅτι πλησιάζουν οἱ Τοῦρκοι, ἔφυγε γιὰ τὸ Σκουλένι καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πέρασε στὸ ρωσικὸ ἔδαφος.

Οἱ Τοῦρκοι ὑπὸ τὸν Ἰουσοῦφ πασᾶ μπῆκαν στὸ Ἰάσι, στίς 14/26 Ἰουνίου 1821, ἐνῶ ἡ φάλαγγα ὑπὸ τὸν Τσιομπάν Ὀγλοῦ, ἀφοῦ ἐπίασε διάφορες πόλεις, ὅπως Φοκσάνι, Μπακάου, Ρόμαν, Πιάτρα κ.λ., ἄφησε σ' ὅλα τὰ μοναστήρια φρουρούς, βάλθηκε νὰ λεηλατῇ τὰ περίχωρα καὶ τὸ ἐγκλημα κυριαρχοῦσε σ' ὅλην τὴν Μολδαβία.

Οἱ Τοῦρκοι ὅμως δὲν βρῆκαν ἡσυχία ἀπὸ τοὺς Φιλικούς. Μετὰ τίς μάχες στὸ Γαλάτσι, Φοκσάνι καὶ Σκουλένι, στίς 8-10 Ἰουλίου 1821 οἱ Φιλικοὶ χτυποῦν μιὰ μονάδα Τούρκων στὸ Μποτοσάνι καὶ τὴν ἐξοντώνουν. Τῇ νύχτῃ τῆς 10 Ἰουλίου ὁ πασᾶς τοῦ Ἰασίου πῆρε αὐτὴ τὴν ὀχι εὐχάριστη εἶδηση ἀπὸ τὸ Μποτοσάνι³.

Οἱ Τοῦρκοι ἀρχίζουν ἐκκαθαριστικὲς ἐπιχειρήσεις μὲ πάνω ἀπὸ 7 χιλιάδες ἄνδρες καὶ 28 πυροβόλα ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ Μπαλαμπάν Ὀγλοῦ ποὺ μόλις εἶχε φθάσει μὲ νέες δυνάμεις στὸ Ἰάσι⁴. Στὸ Μποτοσάνι ὅμως δὲν βρῆκαν Φιλικούς καὶ ξεκίνησαν πρὸς τὸ Φαλτιτσένι καὶ πρὸς τὰ μοναστήρια, τὰ ὁποῖα οἱ δυνάμεις τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου καὶ τοῦ Φαρμάκη τὰ εἶχαν καθαρίσει ἀπὸ τοὺς Τούρκους φρουρούς. Ὅταν ἔμαθαν πὼς στὸ μοναστήρι Σ λ ά τ ι ν α βρίσκονται Φιλικοί, πῆγαν καὶ τὸ πολιορκήσαν, καὶ ἀνοίγοντας τὸν τοῖχο σ' ἓνα ἀδύνατο σημεῖο, μπῆκαν μέσα καὶ πολεμοῦσαν τοὺς «ἐθελοντές». Ὅσοι ἀπὸ τοὺς «ἐθελοντές» χώρεσαν—γράφει τὸ χειρόγραφό μας—μπῆκαν καὶ κλείστηκαν στὴ μεγάλη ἐκκλησία, ἀπ' ὅπου πολεμοῦσαν μὲ πείσμα τοὺς Τούρκους. Αὐτοί, βλέποντας πὼς δὲν μποροῦν νὰ τοὺς βγάλουν ἀπὸ μέσα, ἔβαλαν φωτιά καὶ σὲ δύο ὥρες κήκε ὅλο τὸ μοναστήρι. Μετὰ τὴν πυρκαϊά, ὅσοι Τοῦρκοι καὶ «ἐθελοντές» γλύτωσαν, ἔφυγαν καὶ ἔμεινε τὸ μοναστήρι ἔρημο⁵. Ὁ Ἀνδρόνικος Βαδένσκη, ποὺ γενικὰ εἶναι πιὸ ἀναλυτικὸς στίς περιγραφές του, μᾶς πληροφορεῖ ὅτι στὸ μοναστήρι Σλάτινα εἶχαν κλεισθῇ 70 περίπου «ἐθελοντές». Στὴ μάχη αὐτὴ χάθηκαν ἀρκετοὶ Τοῦρκοι, ἐνῶ

1. Σπ. Τρικούπη, ἔ.α., τ. 1, σ. 89.

2. Documente...Râscoala din 1821, τ. V, σ. 324.

3. Αὐτόθι, τ. II, σ. 276.

4. Αὐτόθι.

5. Χειρόγραφο τῆς μονῆς Νεάμτζ, χφ. 154, φ. 98r.

ἀπ' τοὺς ἐθελοντὲς σκοτώθηκαν μερικοὶ ποὺ υπεράσπιζαν τὴν πύλη. Ὁ «μεγάλος» τῶν Τούρκων—συνεχίζει ὁ Ἀνδρόνικος—ὅταν εἶδε πὼς οἱ δικοὶ του δὲν ἔχουν τὸ θάρρος νὰ ὀρμήσουν μέσα στὴν ἐκκλησία, τοὺς μάλασε καὶ τοὺς ἐβρίσε καὶ γιὰ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνῃ ὥρμησε μόνος του μέσα. Ὅμως ἓνας ἐθελοντὴς γέμισε ἀμέσως τὸ ὄπλο του καὶ τοῦ κάρφωσε δυὸ σφαῖρες στὸ στήθος. Οἱ ἄλλοι Τούρκοι βλέποντας «τὸν πιὸ μεγάλο τους» νὰ πέφτῃ νεκρὸς ἀποτραβήχτηκαν. Τὴ νύχτα ἔφυγαν καὶ οἱ «ἐθελοντὲς» ἀπὸ τὸ μοναστήρι καὶ πῆγαν στοὺς δικούς τους»¹. Ὁ καλόγηρος Ζωσιμᾶς ἀποδίδει τὴν πυρπολήση τῆς Σλάτινας στοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἔβαλαν φωτιά ὅταν δὲν ὑπῆρχε πλέον Φιλικὸς ἐκεῖ. Περνώντας οἱ «ἐθελοντὲς» ἀπὸ τὸ μοναστήρι Σλάτινα, γιὰ νὰ φτάσουν στὴν παραμεθόριο αὐστριακὴ γραμμή, συναντήθηκαν, γράφει, μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἄρχισαν τὸν πόλεμο. Μὴ μπορώντας οἱ «ἐθελοντὲς» νὰ ἀντέξουν, διότι ἦσαν λίγοι, μπῆκαν στὸ μοναστήρι καὶ ἐκλείσαν τὴν πόρτα. Οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ περικύκλωσαν τὸ μοναστήρι, βρῆκαν ἓνα ἀδύνατο μέρος καὶ μπῆκαν μέσα. Οἱ ἐθελοντὲς χώθηκαν ἀμέσως στὴν ἐκκλησία καὶ συνέχισαν πεισματῶδικα τὸν πόλεμο. Τόσο ἥρωικὰ πολεμοῦσαν οἱ Φιλικοί, «ὥστε ἔπαιρναν φωτιά καὶ τὰ ρούχα τους πάνω στὰ κορμιά τους». Σκοτώθηκαν πάρα πολλοὶ Τούρκοι καὶ περίπου 20 ἐθελοντὲς². Κατὰ τὸ βράδυ οἱ Τούρκοι ἀποτραβήχτηκαν καὶ οἱ «ἐθελοντὲς» βῆκαν καὶ πέρασαν τὴν παραμεθόριο αὐστριακὴ γραμμή. Τὴν ἄλλη μέρα, ὅταν ξανάρθαν οἱ Τούρκοι, δὲν τοὺς βρῆκαν καὶ ἔβαλαν φωτιά στὸ μοναστήρι³. Φαίνεται πὼς ἡ λεηλασία τῆς περιουσίας τοῦ μοναστηριοῦ καὶ τῆς περιουσίας τῶν βογιάρων, ποὺ βρισκόταν κρυμμένη ἐδῶ τὸ 1821, λεηλασία ἐκ μέρους τῶν «τσιγγάνων» τοῦ μοναστηριοῦ, τοὺς ὁποίους τὸ 1826 καταδίδωκαν οἱ ἀρχές⁴, συνέβηκε ἀκριβῶς τώρα, ὅταν τὸ μοναστήρι ἔμεινε ἄδειο. Στὸ ἀνώνυμο ὑπόμνημα ποὺ δημοσίευσε ὁ F. H. Marshall ἀπὸ χειρόγραφο τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου, κείμενο γραμμένο στίς 22 Νοεμβρίου 1821, γίνεται λόγος γι' αὐτὴ τὴ μάχη, χωρὶς ὅμως νὰ κατονομάζεται τὸ μοναστήρι: ...*Τῇ ἐπαύριον ὁ Γεωργάκης Ὁλύμπιος πληροφορεῖται ἀπὸ Βλάχους ὅτι ὁ καπετὰν Λοῦνσος καὶ ὁ καπετὰν Ἀναστάσιος Ἰωαννίτης μὲ 90 στρατιώτας τοῦ Δούκα ἀντιπαρετάχθησαν εἰς δύο χιλιάδες ἐχθρούς· οἱ ὁποῖοι, μὲ ἄκραν εὐταξίαν ὀπισθοδρομοῦντες, κτυποῦντες καὶ κτυπούμενοι, ἔφθασαν εἰς ἓνα μοναστήριον πλη-*

1. Badenschi, ἔ.ἀ., σ. 17.

2. Ὁ Alecu Beldiman γράφει στὸ ἔργο τοῦ «Eteria sau jalnicele scene prilejite in Moldavia din rezorătirile grecilor...», Iași, 1861, σ. 79, ὅτι ρώτησε τὸν Ἰσπράβνικο τοῦ Φαλιτισένι ποῦ ἔθαψε τὰ πτώματα μετὰ τὴν μάχη, ἂν τὰ μέτρησε, καὶ αὐτὸς τοῦ ἀπάντησε «ναί, οἱ σκοτωμένοι Τούρκοι ἦταν περισσότεροι ἀπὸ 400, ἐνῶ οἱ ἐθελοντὲς μόνο 16».

3. Ζωσιμᾶς, ἔ.ἀ., σ. 165-166.

4. Βλ. ἔγγραφα Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, Doc. LXXI/91, 92, 93 (στὴ συλλογὴ Documente...Răscala din 1821, τ. III, σ. 176, σημ. 1).

σίον τῶν συνόρων τῆς Μπουκοβίνας, ὅπου καὶ ἐσφαλίσθησαν. Ἀφοῦ ὁμως οἱ Τοῦρκοι ἔβαλον φωτιάν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ μοναστηρίου, οἱ ἐβδομήντα μόλις μείναντες Γραικοὶ ἐσφαλίσθησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ πυρπολούμενοι ἀπὸ τὰς φλόγας ἐπολεμοῦσαν μὲ ἄκραν μανίαν περὶ τῶν ἑξῆ ὥρων. Ἀφοῦ ὁμως, κατὰ καλὴν τῶν τύχην, ὁ ἀρχηγὸς Τοῦρκος τοῦ σώματος τούτου ἐσκοτώθη καὶ περὶ τῶν ὀκτακοσίων Τούρκων, τότε οἱ ἄνθρωποι Τοῦρκοι ἄρχισαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν φοβούμενοι καμμίαν ἐνδεχομένην βοήθειαν ἐκ μέρους τοῦ Ὀλυμπίου, ὅστις τῷ ὄντι διενθύνετο μὲ ὅλον τὸ στρατιωτικόν του σῶμα διὰ τὰ ἐκεῖ. Οἱ δὲ ἐν τῷ μοναστηρίῳ εὐρεθέντες Γραικοὶ μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι ἔφθασαν εἰς τὰ ἀουστριακὰ χῶματα· τοὺς ὁποίους καὶ ὑποδέχθησαν μὲ ἄκραν προσποιημένην φιλανθρωπίαν, χαριζόμενοι εἰς τὴν πληθὺν τῶν θεατῶν κατοίκων καὶ παροίκων τῆς Σουτσάβας, οἱ ὅποιοι μὲ δάκρυα χαρᾶς ὑπεδέχοντο τοὺς ἀτρομήτους καὶ ἀφόβους τούτους ἥρωας...¹

Ὁ Lîprandi γράφει πὼς ἓνα μῆνα μετὰ ἀπὸ τότε ποὺ ἔφθασε ὁ Ὀλύμπιος στὴν περιοχὴ Δόρνας, συναντήθηκε μὲ τὸν Μλάδεν στὸ χωριὸ Κρούτσεα, οἱ ὅποιοι μετὰ δύο μέρες πῆραν τὴν εἰδηση ὅτι μερικὰ τμήματα ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Γεωργάκη ἀντάμωσαν τοὺς Τούρκους κοντὰ στὸ μοναστήρι Σλάτινα καὶ πολέμησαν μαζί τους². Ἡ μάχη τῆς Σλάτινας ἐγίνε στίς 13 Ἰουλίου 1821³, ἐπομένως ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος δὲν σταμάτησε ἓνα μῆνα στὴν περιοχὴ τῆς Δόρνας. Οὔτε καὶ ὁ Ἀντρέι Ὅτσέτεα ἔχει δίκαιο, ποὺ γράφει ὅτι ὁ Ὀλυμπιώτης ἔφθασε στὰ μέσα Ἰουλίου στὴν περιοχὴ Δόρνας⁴. Νομίζουμε ὅτι ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος ἔφθασε στὴν περιοχὴ τῆς Δόρνας στίς ἀρχὲς Ἰουλίου καὶ ἔμεινε ἄρρωστος ἐκεῖ περισσότερο ἀπὸ ἓνα μῆνα, ὥπως μᾶς πληροφοροῦν τὰ ἔγγραφα.

Ὅταν στίς ἀρχὲς Αὐγούστου ἀνέρρωσε ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος, ἡ δραστηριότητα τῶν Φιλικῶν ἐντάθηκε. Δὲν ἀποκλείεται, τώρα, τὸ σῶμα τῶν Φιλικῶν νὰ ἄφησε τὴν περιοχὴ Δόρνας καὶ νὰ ἦρθε στὸ Κόρνουλ Λούντσεϊ, ποὺ βρίσκεται στὴν κοιλάδα τῆς Μολδαβίας, μεταξὺ τῶν μοναστηριῶν Σλάτινα καὶ Ρίσκα, καὶ ἀπ' ἐδῶ νὰ ἔλεγχαν ὅλην τὴν περιοχὴ τῆς Μολδαβίας μέχρι τὸ Πασκάνι. Τὸ γράμμα τοῦ Βασίλε Κάπς (Vasile Carpi), μὲ ἡμερομηνία 29 Αὐγούστου 1821, ποὺ λέει ὅτι, μετὰ τὶς μάχες ποὺ δίνανε «οἱ ἐξεγερ-

1. Βλ. F. H. Marshall, Ἡ ἐν ἔτει 1821 στρατεία τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὰς Παραδουναβίου Ἡγεμονίας. Χειρόγραφον τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου, στὸ «Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογ. Ἑταιρείας», τ. 9 (1926), σ. 363-510 (ἡ περικοπὴ μας ἀπὸ τὴ σελ. 508). Ρουμανικὴ μετάφραση τοῦ κειμένου στὰ Documente...Răscoală din 1821, τ. IV, σ. 272.

2. Documente...1821, τ. V, σ. 329 καὶ 441.

3. Βλ. Hurmuzaki, Documente, τ. XX, σ. 667 (πρβλ. Documente 1821, τ. III, σ. 176, σημ. 1). Μία γερμανικὴ γκραβούρα τῆς ἐποχῆς προσδιορίζει αὐτὴ τὴ μάχη στίς 25-26 Ἰουλίου.

4. A. Ojetea, ἔ.ἀ., σ. 313.

μένου», αποτραβιόνταν εκ νέου στο Κόρνουλ Λούντσεϊ¹, μās κάνει νā πιστέψουμε πōς έγινε αὐτὴ ἡ μετακίνηση. Ὁ Φιλικὸς Χρῆστος Ἀναστάσιος λείει ἐπίσης στὴν ἐκθεσὶ τοῦ ὅτι ἓνα τμῆμα τῶν Φιλικῶν πῆγε στὸ Φαλιτισέني καὶ συγκρούστηκε μὲ τοὺς Τούρκους. Μετὰ αποτραβήχτηκε στὴν μονὴ Σλάτινα καὶ ἔμεινε ἐκεῖ δυὸ μέρες, ὅπου ἦρθε ἀργότερα καὶ τὸ κύριο σῶμα ἀπὸ τὴν Δόρνα καὶ ἐνώθηκε μ' αὐτό.

Γιὰ τὴ μάχη τοῦ Φαλιτισέني μās μιλοῦν ὅλα τὰ γνωστὰ ἐγγραφα ποὺ ἀναφέραμε στὴν ἀρχή, ὅμως πιὸ ἀναλυτικὸ ἀπ' ὅλα εἶναι τὸ ἔργο τοῦ I. P. Liprandi. Ὁ Liprandi μās πληροφορεῖ ὅτι τὴν σύγκρουση στὸ Φαλιτισέني τὴν πραγματοποίησε ὁ Σέρβος Μλάδεν Μιλοβάνοβιτς μὲ στρατιῶτες ποὺ τοῦ ἔδωσε ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος. Στὸ Φαλιτισέني βρίσκονταν περίπου 200 Τούρκοι, τοὺς ὁποίους κυνήγησαν οἱ Φιλικοὶ σκοτώνοντας τρεῖς². Μετὰ τὴν μάχη τοῦ Φαλιτισέني γύρισαν στὸ μοναστήρι Σλάτινα καὶ ἀνταμώθηκαν μὲ τὸ σῶμα τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου³. Μετὰ λίγες μέρες οἱ Φιλικοὶ εἰδοποιημένοι ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς πōς στὴν πόλη Tîrgu Neamţ βρίσκονται Τούρκοι, πηγαίνουν μιὰ βραδιά, χτυποῦν τοὺς Τούρκους καὶ δίνουν φωτιὰ στὴν πόλη. Ὁ Λιπράνδη γράφει ὅτι ἀπὸ τὴν Σλάτινα ὁ Γεωργάκης ἔστειλε τὸν καπετάνιο Γκεόργκε Καλαοῦς στὴν πόλη Νεάμτς, ὅπου ἀνταμώνοντας τοὺς Τούρκους «εἶχε μιὰ ἐπιτυχὴ σύγκρουση μαζί τους»⁴, ἐνῶ ὁ καλόγηρος Ζωσιμᾶς γράφει πōς, ὅταν ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος βρισκόταν στὴν Δόρνα, ἔστειλε ἀπὸ ἐκεῖ μονάδες στὶς ὑπώρειες, γιὰ νā συγκεντρώσουν τροφές καὶ νā χτυπήσουν τοὺς Τούρκους ὅπου τοὺς ἀνταμώσουν⁵. Ἀσάφεις γύρω στὴ μάχη τοῦ Νεάμτς ὑπάρχουν καὶ στὸ ἔργο τοῦ Ἀνδρόνικου Βαδένσκη. Ὅπως καὶ νā ἔχουν τὰ πράγματα, ἡ πραγματικότητα εἶναι ὅτι τὸν Αὐγούστο ἡ δραστηριότητα τῶν Φιλικῶν στὴν Μολδαβία εἶχε ἐνταθῇ καὶ αὐτὸ ὑποχρέωσε τοὺς Τούρκους νā πάρουν σοβαρὰ μέτρα ἐναντίον τους. Τὸ γράμμα ἐνὸς πρωτοπαπᾶ πρὸς τὸν Χατζῆ Γιαννούση, σταλμένο ἀπὸ τὸ Βασκαοῦτζη στὶς 14 Αὐγούστου 1821, γράφει: *Οἱ ἐταιριῖσαι ἐβγήκαν ἔξω εἰς Μολδόβα καὶ ἀφανίζουν τοὺς Τούρκους, μάλιστα ἐπῆγαν εἰς μιάν μικρὴν πολιτείαν ὀνομαζομένη Τίγο Νιάμτζονλουῖ καὶ τὴν ἔκανσαν τὴν νύχτα, καὶ ὅσοι Τούρκοι ἦταν μέσα, κανέναν δὲν ἄφησαν ... καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἀνεχώρησαν διὰ τὰ βουνά*⁶. Μιὰ ἄλλη βραδιά, σύμφωνα μὲ τὰ στοιχεῖα ποὺ μās δίνει ὁ πράκτορας τῆς Αὐστρίας στὸ Μπακάου Wolf, οἱ Φιλικοὶ κυνήγησαν τὶς τουρκικὲς φρουρές ποὺ βρίσκονταν στὰ περὶχωρα τῶν βουνῶν, μέχρι τὸ Πασκάνι «καὶ

1. Documente...Râscoala din 1821, τ. V, σ. 329-330.

2. T. Bălan, ἔ.ἀ., σ. 71-73.

3. Documente...Râscoala din 1821, τ. V, σ. 329-330.

4. Αὐτόθι, σ. 330.

5. Ζωσιμᾶς, ἔ.ἀ., σ. 505, A. Ojeta, ἔ.ἀ., σ. 313.

6. Documente...Râscoala din 1821, τ. IV, σ. 213.

ἐκεῖ ἔβγαλαν καὶ γραπτὴ ἀνακοίνωση, ὅτι ἤθελαν νὰ χτυπηθοῦν πραγματικά με τοὺς Τούρκους καὶ ἀπειλοῦσαν ἀκόμα νὰ ἐπιπέσουν κατὰ τῆς πόλεως Ρόμαν»¹. Ἐπίσης γι' αὐτὴν τὴν πλούσια δράση τῶν Φιλικῶν μιλάει καὶ ὁ Βασίλει Κάπς, ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω: «Καὶ ἡ ληστεία τῶν ἐξεγερμένων ἀνθρώπων προχώρησε ὥς τὸ Conṣtaṭi, κοντὰ στὸ Πασκάνι, Νεάμτσουλ καὶ ὥς τὴν Πιάτρα (Piatra Neamṭ). Τώρα ἀποτραβήχτηκαν πάλι στὸ Κόρνουλ Λούντσεϊ»².

Φαίνεται πὼς αὐτὴ ἡ δράση τῶν Φιλικῶν ἀνάγκασε τὸν Σουλτάνο νὰ ἀλλάξῃ τὸν Ἰουσούφ πασᾶ μετὰ τὸν Σαλιχ πασᾶ καὶ ὄχι γιὰ τὰ ἐγκλήματα ποὺ διέπραξαν στὴν Μολδαβία. Ὁ Σαλιχ πασᾶς ἦταν ἐκεῖνος ποὺ μῆκε πρῶτος στὸ Ἰάσι καὶ χαρακτηριζόταν «ἄνθρωπος καθὼς πρέπει, λιτός, φιλόφρων καὶ ἀπ' ὅλες τὶς ἀπόψεις ἄξιος γιὰ σεβασμό»³. Ὅμως οἱ γενίτσαροι ἄρχισαν νὰ μὴν ὑπακούουν στὶς ἐντολὲς τοῦ νέου διοικητῆ καὶ νὰ φεύγουν ἀπὸ τὸ στρατὸ ποὺ στελνόταν κατὰ τῶν Φιλικῶν στὰ βουνά. Τότε ὁ συνεργάτης τῶν Τούρκων καισαροβασιλικὸς πράκτορας Wolf⁴, ποὺ ἔβλεπε σ' αὐτὴ τὴ φυγὴ τῶν γενιτσάρων τὴν ἀποτυχία τῆς ἐπιχείρησης κατὰ τῶν Φιλικῶν, ἔβαλε ὅλες τὶς δυνάμεις του νὰ συγκρατήσῃ αὐτοὺς ποὺ ἔμειναν καὶ ἔτρεξε ὥς τὸ Ρόμαν νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς λιποτάχτες, ὅπως καὶ τὸ πέτυχε⁵. Αὐτὸς ὁ Wolf λοιπόν, μετὰ τὰ στρατεύματα ποὺ συγκράτησε καὶ μετὰ τὶς ἄλλες δυνάμεις ποὺ κουβάλησε ὁ πασᾶς ἀπὸ τὸ Ἰάσι στὸ Νεάμτς, χτύπησε τοὺς Φιλικοὺς στὸ Σέκου καὶ τοὺς ξεγέλασε νὰ παραδοθοῦν.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΣΕΚΟΥ

Στὸ μοναστήρι Σέκου, σύμφωνα μετὰ τὸ χειρόγραφό μας, οἱ Φιλικοὶ ἔφτασαν στὶς τρεῖς τῇ νύχτᾳ καὶ μετὰ δυσκολία μῆκαν μέσα, διότι ὁ ἡγούμενος δὲν τοὺς ἀνοίγε τὴν πύλη. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Φιλικῶν ἦταν περίπου 500 παλληκάρια. Τὸν ἴδιο ἀριθμὸ μᾶς δίνει καὶ ὁ Βαδένσκη. Σύμφωνα μ' αὐτόν, οἱ Φιλικοὶ παρουσίασαν τὰ ἔγγραφα, ποὺ τοὺς εἶχε δώσει ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Ρόμαν γιὰ νὰ τοὺς ἐπιτραπῇ νὰ μοῦν μέσα. Ἀλλὰ ὁ ἡγούμενος ἀπευθυνό-

1. Γ. Α λ α ῖ ο υ, Πὼς παρεδόθη ὁ ὀπλαρχηγὸς Φαρμάκης καὶ τὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου (Σεπτέμβριος 1821), στὴν «Ἐπιθεώρηση Τέχνης», τ. Ε', τεύχος 27 (1957), σ. 218.

2. Documente...Râscoala din 1821, τ. II, σ. 312.

3. Α. Ο ἰ ε τ ε α, ἔ.ἀ., σ. 326.

4. Ἐχῶ τὴ γνώμη ὅτι ὁ Wolf συνεργαζόταν μετὰ τοὺς Τούρκους ὕστερα ἀπὸ ἐντολὴ τῶν Αὐστριακῶν ἀρχῶν καὶ ἴσως νὰ ὑπῆρχε συνεννόηση μεταξὺ Τουρκίας καὶ Αὐστρίας, ποὺ προέβλεπε τὴ συνεργασία αὐτῶν τῶν δυνάμεων, γιὰ τὴ συντριβὴ τῶν Φιλικῶν στὰ Παραδουνάβια Πριγκηπάτα. Ἡ ἰδία ἡ ἔκθεσις τοῦ Wolf πρὸς τὶς Αὐστριακὰς ἀρχὰς καὶ μερικὰ σημεῖα τῆς μετὰ κἀνον νὰ φθάσω σ' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα.

5. Βλ. Γ. Α λ α ῖ ο υ, Πὼς παρεδόθη ὁ ὀπλαρχηγὸς Φαρμάκης καὶ τὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου, ἔ.ἀ.

μενος πρὸς αὐτούς, τοὺς εἶπε: «Μὲ τὸν ἐρχομὸ σας ἐδὼ βάζετε τὸ μοναστήρι σὲ μετελάδες». Ἡ ἀπάντηση τοῦ «μεγαλύτερου τῶν ἐθελοντῶν» ἦταν: «Καθόλου μὴ φοβάσαι· διότι τὸ μέρος ποὺ βλέπω ἐγώ, οὔτε ἓνα τουρκικὸ πόδι δὲν θὰ τὸ πατήση, ἐπειδὴ ἔχω παλληκάρια· καὶ ἀκόμα, θὰ ἐρθῇ σὲ λίγο ὁ Μόσκοβος στὴ χώρα καί—νὰ φυλάξῃ ὁ Θεὸς—ἂν πάθῃ κάτι τὸ μοναστήρι, ἐκεῖνος διπλά πιὸ καλὸ θὰ τὸ χτίσῃ, διότι ἔχει μὲ τίς. Τότε ὁ ἡγούμενος ἀνοίξε τὴν πόρτα καὶ οἱ «ἐθελοντὲς» μπῆκαν μέσα¹. Ὁ Χρῆστος Ἀναστάσιος γράφει ὅτι στὸ μοναστήρι κλείστηκαν 200 Φιλικοί, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι 180 παρατάχτηκαν σὲ γραμμὴ μάχης ἔξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι, στὴν κοιλάδα. Σύμφωνα μὲ τὸν Liprandi, στὸ μοναστήρι κλείστηκαν γύρω στοὺς 350, ἐνῶ οἱ ἄλλοι καὶ ὁ Μλάδεν, μετὰ τὶς συγκρούσεις ποὺ εἶχαν ἔξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι, σκόρπισαν στὰ δάση καὶ δὲν πέτυχαν νὰ μποῦν στὸ μοναστήρι². Ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, νομίζω, δὲν διαφέρουν πολὺ μεταξὺ τους καὶ ἐπομένως ἀνταποκρίνονται στὴν πραγματικότητα. Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ μετρημένοι Φιλικοὶ ἔμελλε νὰ ξαναζωντανέψουν τὰ κατορθώματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ νὰ στείλουν μήνυμα σ' ὅλον τὸν κόσμον ὅτι ὁ Λεωνίδας τῶν Θερμοπυλῶν ξαναζῇ.

Οἱ διάφορες ἀφηγήσεις γιὰ τὰ γεγονότα τοῦ Σέκου μιλοῦν γιὰ προδοσία τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς τοῦ Νεάμτς Ἰλαρίωνος. Αὐτὸς θύμωσε, ἐπειδὴ ὁ Γεωργάκης ἔστειλε Φιλικούς στὰ περίχωρα νὰ συγκεντρώσουν τροφές. Ἔστειλε λοιπὸν μερικοὺς καλογήρους στὸ Σέκου νὰ ποῦν στοὺς «ἐθελοντὲς» νὰ φύγουν ἀπ' τὸ μοναστήρι. Ὅμως οἱ Φιλικοὶ δὲν ὑπάκουσαν καὶ τότε ὁ Ἰλάριος ἢ Ἰλαρίων εἰδοποίησε τὸν πασᾶ τοῦ Ἰαίου ὅτι οἱ ἐθελοντὲς βρίσκονται στὸ Σέκου καὶ τοῦ ζήτησε νὰ τοῦ στείλῃ ἓνα τμήμα Τούρκων γιὰ νὰ υπερασπίσουν τὸ μοναστήρι Νεάμτς³. Ὁ πασᾶς, ποὺ βρισκόταν ἤδη στὴν πόλη Νεάμτς, συγκέντρωσε ἀμέσως ὅλο τὸ στράτευμά του καὶ ξεκίνησε κατὰ τοῦ Σέκου⁴. Ἡ πραγματικότητα ὁμως, κατὰ τὴ γνώμη μου, εἶναι ἢ παρακάτω.

Ἡ μάχη τοῦ Σέκου ἄρχισε γύρω στὶς 29 Αὐγούστου 1821⁵. Ὅσο νὰ φτάσουν οἱ Τούρκοι στὸ μοναστήρι—γράφει τὸ χειρόγραφό μας—συγκρούστη-

1. Badenschi, ἑ.ἀ., σ. 18.

2. Documente... Râșcoala din 1821, τ. V, σ. 331.

3. Χειρόγραφο Νεάμτς, χφ. 154, φ. 98ν.

4. Ὅταν ἐπισκέφθηκα τὰ μοναστήρια, ἀνακάλυψα ὅτι ἡ παράδοση διατήρησε αὐτὴ τὴν προδοσία. Ἡ μοναχὴ Εὐδοκία Τσιουκάνου ἀπὸ τὸ μοναστήρι Ἀγάπια, μοῦ εἶπε ὅτι ὁ ἡγούμενος Ἰλάριος βγήκε μπροστὰ στοὺς Τούρκους μὲ δύο πουργιὰ χρυσὰ καὶ τοὺς εἶπε ὅτι οἱ Φιλικοὶ εἶναι στὸ Σέκου καὶ στὸ μοναστήρι Ἀγάπια.

5. Στὰ ντοκουμέντα τῆς συλλογῆς Hurmuzaki-Nistor, τ. XX, σ. 181, λέγεται ὅτι ἡ μάχη ἄρχισε στὶς 19 Αὐγούστου 1821 (βλ. Documente... Râșcoala din 1821, τ. III, σ. 176, σημ. 2). Ὅμως νομίζω ὅτι πρόκειται γιὰ ἡμερομηνία ποὺ ἐγκαταστάθηκαν οἱ Φιλικοὶ στὸ Σέκου. Ὅλες οἱ ἀφηγήσεις μᾶς κάνουν νὰ φτάσουμε στὸ συμπέρασμα ὅτι γύρω στὶς 28-29 Αὐγούστου ἄρχισαν τὰ γεγονότα τοῦ Σέκου.

καν μὲ τοὺς «ἐθελοντές» σὲ κάμποσα μέρη καὶ χάθηκαν ἄρκετοὶ Τοῦρκοι καὶ ἐθελοντές. Μὴν μπορώντας ὁμως νὰ ἀντέξουν στὴν ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ τῶν Τούρκων, κλείστηκαν στὸ μοναστήρι, ὅπου ἐβαλαν καὶ 300 ἄλογα, χορτάρια καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα πράγματα¹. Πράγματι, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Λιπράνδη καὶ τὰ ἄλλα ἐγγραφα, οἱ Τοῦρκοι δὲν περικύκλωσαν ἀμέσως τὸ μοναστήρι Σέκου, ἀλλὰ παίρνοντας τὴν εἰδηση ὅτι οἱ Φιλικοὶ βρίσκονται στὸ Σέκου, ὁ πασᾶς ἔστειλε ἓνα τμήμα ἄρκετὰ μεγάλο (κατὰ τὸν Βαδένσκη 70 ἄνδρες, κατὰ τὸν Λιπράνδη 300), γιὰ νὰ ἀνιχνεύσῃ τὸ δρόμο καὶ νὰ δῇ ἂν ἀνταποκρίνονται οἱ πληροφορίες του μὲ τὴν πραγματικότητα. Ἐπικεφαλῆς αὐτοῦ τοῦ τμήματος βρισκόταν ὁ Τοῦρκος Ἑμὶν Ἀγᾶς². Τοὺς Τούρκους ὠδηγοῦσε πρὸς τὸ Σέκου ἓνας πρῶην φρουρὸς σ' αὐτὸ τὸ μοναστήρι, ὁ ὁποῖος γινώριζε καλὰ τὸ δρομολόγιο. Ὁ Γεωργάκης, ποὺ εἶχε εἰδοποιηθῇ ἔγκαιρα γι' αὐτό³, ἔστειλε 150 ἄνδρες ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ καπετὰν Γκεόργκε Καλαοῦ⁴, νὰ τοὺς προϋπαντήσῃ, νὰ τοὺς χτυπήσῃ κι ἂν μπορῇ νὰ πιάσῃ πληροφορίες. Οἱ Φιλικοὶ ἔπιασαν τὸ στενὸ τῆς κοιλάδας ποὺ κατευθύνεται πρὸς Σέκου καὶ ἀφοῦ ἄφησαν τοὺς Τούρκους νὰ χωθοῦν μέσα, ἄνοιξαν θανατηφόρο πῦρ καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ διαλέξουν τὴ φυγὴ, ἀφοῦ πρῶτα ἄφησαν στὸ πεδίο τῆς μάχης πάνω ἀπὸ 100 νεκροὺς καὶ τρεῖς αἰχμαλώτους, οἱ ὁποῖοι χρησίμευσαν στὸ Γεωργάκη Ὀλύμπιο νὰ συμπληρώσῃ τὶς πληροφορίες του γιὰ τὴ δύναμη τῶν Τούρκων ποὺ ἔρχονταν νὰ τὸν χτυπήσουν⁵. Ὁ Wolf, ποὺ ἀναφέρει ἐπίσης αὐτὸ τὸ συμβάν, γράφει πὼς οἱ Τοῦρκοι «ἐπέστρεψαν στὸ στρατόπεδο μὲ μεγάλες ἀπώλειες»⁶.

Τὴν ἄλλη μέρα, Πέμπτη, στὴ μία ἢ ὥρα τὸ μεσημέρι, ἀκούστηκαν δύο πυροβολισμοὶ κι ἀμέσως παρουσιάστηκε καβάλα στ' ἄλογο ὁ καπετάνιος Γκεόργκιε Χότσουλ⁷ (ὀνομαζόταν ἔτσι, διότι ἦταν χαϊδούκος στὰ βουνὰ τῆς Μουντένιας καὶ συμφιλιώθηκε μὲ τοὺς Φιλικοὺς ποὺ τὸν χρησιμοποιοῦσαν σὰν ὁδηγὸ στὰ στενὰ τῶν βουνῶν, ὁ ὁποῖος εἰδοποίησε τὸν Ὀλυμπιώτη ὅτι ἐκεῖ ποὺ φύλαγε ἡ ἐνέδρα εἰσώρμησαν οἱ Τοῦρκοι μὲ μεγάλη δύναμη. Οἱ Φιλικοὶ τοὺς καθήλωσαν στὴ θέση δύο ὥρες, ὁμως νικήθηκαν, διότι

1. Χειρόγραφο Νεάμιτς, χφ. 154, φ. 99r.

2. Liprandi, ἔ.ἀ., σ. 330 σημ.

3. Badenschi, ἔ.ἀ., σ. 19.

4. Liprandi, ἔ.ἀ., τ. V, σ. 330.

5. Ὁ Λιπράνδη γράφει σὲ μιὰ σημείωση ὅτι ὁ Ἑμὶν Ἀγᾶς, ὁ διοικητὴς αὐτῶν τῶν Τούρκων, τοῦ ἐπιβεβαίωσε ὅλην αὐτὴ τὴν ἐξιστόρηση, τὴν ὁποία εἶχε συλλέξει ἀπὸ τοὺς Ἀρβανίτες καὶ ἀπὸ μερικοὺς καπεταναίους τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου, ποὺ βρίσκονταν τότε μαζί του στὸ Σέκου. Ὁ Ἀνδρόνικος Βαδένσκη γράφει ὅτι αἰχμαλώτισαν δύο Τούρκους (ἔ.ἀ., σ. 19), ἐνῶ ὁ Σπ. Τρικούπης ἔναν (τ. I, σ. 110).

6. Γ. Λαῖου, ἔ.ἀ., σ. 219.

7. Ἵσως νὰ πρόκειται γιὰ τὸν Γκεόργκε Καλαοῦ ποὺ ἀναφέρει ὁ Λιπράνδη.

ή ύπεροχή τῶν Τούρκων ἦταν μεγάλη. Ἀρκετοὶ Φιλικοὶ ἔχασαν τὴ ζωὴ τους καὶ ἄλλοι τὰ ἄλογά τους. Τότε ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος διέταξε νὰ πιάσουν ὅλα τὰ στενὰ καὶ σὲ καθένα ἀπ' αὐτὰ νὰ τοποθετηθοῦν 20 ἐθελοντές. Στὸ μοναστήρι κράτησε ἓνα μικρὸ τμήμα καὶ τοὺς ἄλλους ὅλους τοὺς ἔστειλε νὰ πιάσουν τὰ μετερίζια ἀπὸ πασάλους ποὺ εἶχαν προετοιμάσει ἀπὸ πρὶν. Ἀφοῦ οἱ διορισμένοι ἔπιασαν τὰ μετερίζια, ἄλλο τμήμα Φιλικῶν πῆγε νὰ προϋπαντήσῃ τοὺς Τούρκους.

Οἱ Τοῦρκοι, μὲ τὴ σειρά τους, χωρίστηκαν σὲ τρία: Οἱ πρῶτοι πολλοὶ βάδιζαν στὸ δρόμο τὸν μεγάλο, κουβαλώντας μαζί τους κάμποσα μικρὰ τηλεβόλα. Οἱ ἄλλοι πεζοὶ ἀκροβολίστηκαν στὶς πλαγιὲς τῶν βουνῶν καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς, ἔχοντας ὁδηγοὺς ὀρεινοὺς καὶ τὸν Wolf, ποὺ γινώριζαν καλὰ τὰ μονοπάτια. Ὅταν ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τῶν Τούρκων συναντήθηκε μὲ τοὺς Φιλικούς, συγκρούστηκαν ἄγρια καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι χάθηκαν. Ὅμως οἱ ἐθελοντές, βλέποντας πὼς οἱ Τοῦρκοι εἶναι ἀτέλειωτοι καὶ ὅτι θὰ νικηθοῦν, ἂν σταθοῦν περισσότερο, ἀποτραβήχτηκαν. Σὲ λίγο οἱ Τοῦρκοι συνάντησαν ἄλλον προμαχῶνα, ὅπου ἀναγκάστηκαν νὰ πληρώσουν νέο φόρο αἵματος. Ὅμως καὶ ἀπ' ἐδῶ οἱ Φιλικοὶ ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν, διότι δὲν μπορούσαν νὰ κρατηθοῦν πλέον μπροστὰ στὶς ἀλλεπάλληλες ἐπιθέσεις τῶν ἀμέτερτων ἐχθρῶν. Οἱ Τοῦρκοι ξέκαναν σχεδὸν εὐκόλα τὰ μετερίζια τῶν Φιλικῶν, διότι χρησιμοποίησαν ταχτικὴ ποὺ δὲν συνέφερε τοὺς Φιλικούς, οἱ ὅποιοι ἦταν λίγοι. Ἐνῶ τὸ κύριο σῶμα τῶν Τούρκων βάδιζε στὸ δρόμο ἀργά, οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὰ πλάγια περικύκλωναν τοὺς ἐθελοντές. Στὸ τελευταῖο μετερίζι ἔφτασε καὶ τὸ κύριο σῶμα τῶν Τούρκων καὶ ἡ μάχη ἦταν σκληρή¹. Ἡ μάχη κράτησε κάμποσες ὥρες. Οἱ Φιλικοὶ εἶχαν περικυκλωθῇ γιὰ καλὰ καὶ μὴν ἔχοντας ἄλλη διέξοδο ξεγύμνωσαν τὰ σπαθιά τους καὶ ὥρμησαν πάνω στοὺς Τούρκους. Ἐτσι κατάφεραν νὰ σπάσουν τὸν κλοιό, νὰ ἀνοίξουν δρόμο καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος μὲ τὸν Γεωργάκη Ὀλύμπιο καὶ τὸν καπετὰν Φαρμάκη ἀποτραβήχτηκαν κοντὰ στὸ μοναστήρι, ἐνῶ οἱ ἄλλοι καὶ ὁ Μλάδεν σκόρπισαν στὸ δάσος καὶ δὲν κατάφεραν νὰ φθάσουν στὸ μοναστήρι. Ὁ Μλάδεν πέρασε στὴν Αὐστρία, ἀπὸ ὅπου πῆγε στὴ Σερβία. Ἐκεῖ τὸν σκότωσαν δόλια μετὰ τὴν ἐντολὴ ποὺ ἔδωσε ὁ Μίλος Ὁμπρένοβιτς². Οἱ ἄλλοι Φιλικοὶ, ποὺ τραβήχτηκαν κοντὰ στὸ μοναστήρι, ὅπου βρισκόταν ἓνα σανιδόφραγμα τῆς ἐκκλησίας τῆς Γέννησης τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Βαπτιστῆ, τοποθέτησαν τὰ ὅπλα τους σ' αὐτὸ καὶ ἄρχισαν νὰ πυροβολοῦν τοὺς Τούρκους προκαλώντας τους μεγάλη ζημιὰ. Οἱ Τοῦρκοι, παρ' ὅλες τὶς προσπάθειές τους, δὲν μπορούσαν νὰ προχωρήσουν πρὸς τὸ μοναστήρι. Τότε, ἓνα τμήμα Τούρκων προχώρησε ἀπὸ τὰ πλάγια τοῦ λόφου, ποὺ βρί-

1. Badenschi, ἔ.ἀ., σ. 20.

2. Liprandi, ἔ.ἀ., τ. V, σ. 331 καὶ 454.

σκεται στὴν πλευρὰ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Νικολάου, καὶ προσπάθησε νὰ τοὺς χτυπήσῃ πισώπλατα. Οἱ Φιλικοὶ κατάλαβαν τὸν κίνδυνο καὶ ἀποτραβήχτηκαν στὸ μοναστήρι¹. Ἔτσι οἱ Τοῦρκοι κατάφεραν νὰ πολιορκήσουν τὸ μοναστήρι. Τὶς συγκρούσεις αὐτὲς ἔξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι τὶς περιγράφει στὴν ἐκθεσὶ τοῦ καὶ ὁ Wolf. Ὁ Χρῆστος Ἀναστάσιος γράφει στὴν ἐκθεσὶ τοῦ ὅτι στὶς μάχες ποὺ ἐγίναν ἔξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι, οἱ Φιλικοὶ εἶχαν 7 νεκροὺς, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι, σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα τῶν χωρικῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων τῶν Τοῦρκων, 70 ἄνδρες. Πολλοὶ ἀπὸ τὰ μετερίζια ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν πρὸς τὰ σύνορα τῆς Αὐστριακῆς αὐτοκρατορίας, ὅπου ζήτησαν νὰ τοὺς ἐπιτραπῇ νὰ μποῦν μέσα, παραδίδοντας τὰ ὄπλα.

Ἀφοῦ περικύκλωσαν στενὰ τὸ μοναστήρι οἱ Τοῦρκοι ἄρχισαν νὰ τὸ βομβαρδίσουν μέρα καὶ νύχτα μὲ τρία κανόνια², ἐνῶ οἱ спаχῆδες ἐπετέθησαν μὲ μανία γιὰ νὰ τὸ κυριεύσουν. Ὅμως μὲ «μια θανατηφόρα φωτιά» οἱ Φιλικοὶ τοὺς ἀποκρούουν³. Δυὸ φορὲς ἐπετέθησαν οἱ Τοῦρκοι καὶ προσπάθησαν νὰ ἀνεβοῦν τὰ τεῖχη τοῦ μοναστηριοῦ⁴. Οἱ Τοῦρκοι ἔφεραν ἓνα πυροβόλο μπροστὰ στὴν πύλη καὶ ἄρχισαν νὰ τὴν συντρίβουν⁵. Τὸ πῦρ τῶν Φιλικῶν ὅμως ματαίωσε πρὸς στιγμὴν αὐτὴ τὴν προσπάθεια τῶν πολιορκητῶν. Τότε οἱ Τοῦρκοι σκέφτηκαν νὰ πυρπολήσουν τὸ μοναστήρι. Ὁ Ἀνδρόνικος Βαδένσκη γράφει ὅτι στὴν ἀρχὴ οἱ Τοῦρκοι ἔβαλαν φωτιά ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ποὺ ἦταν μὲ ξύλο, καὶ ἔτσι ἡ φωτιά ξαπλώθηκε σ' ὅλο τὸ μοναστήρι⁶. Τὸ χειρόγραφο τῆς μονῆς Νεάμτς καὶ κείνο τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας μιλοῦν γενικὰ ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔβαλαν φωτιά στὸ μοναστήρι. Ὁ Λιπράνδι ἀποδίδει τὴν πυρκαϊὰ σὲ ἀναμμένα στουπιά, τὰ ὁποῖα ἔρριξαν οἱ Τοῦρκοι μέσα καὶ ἔπесαν πάνω σὲ ξερὰ καλάμια. Στὴν ἀρχὴ κανεῖς δὲν ἔδωσε σημασία στὴν φωτιά καὶ ὅλοι πρόσεχαν τὸν ἐχθρό. Ἡ φωτιά ὅμως ξαπλώθηκε τόσο, ὥστε δὲν ὑπῆρχαν πλέον τὰ μέσα γιὰ νὰ σβηστῇ⁷. Ὁ Χρῆστος Ἀναστάσιος ὅμως γράφει στὴν ἐκθεσὶ τοῦ ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔβαλαν φωτιά στὸ μοναστήρι ἀπὸ τέσσερις μεριές, ὥστε ὅλη ἡ ξυλεῖα κάηκε στὸν καιρὸ τῆς πυρκαϊᾶς⁸. Ἐπικυρώνονται τὰ περὶ πυρκαϊᾶς ποὺ ἔβαλαν οἱ Τοῦρκοι στὸ Σέκου κι ἀπὸ ἓνα χειρόγραφο ποὺ διατηρεῖται στὸ μοναστήρι Ἀγάπια. Τὸ ἐν λόγῳ χειρόγραφο (μὲ σῆμα Ms.-503) στὸ φύλλο 92 περιέχει τὴν παρακάτω σημείωση: *Acestă stihire a Sfintului Ioan s-a-î făcut la anul 1821*

1. Badenschi, ἔ.ἀ., σ. 21.

2. T. Bălan, ἔ.ἀ., σ. 71-73.

3. Liprandi, ἔ.ἀ., τ. V, σ. 331.

4. T. Bălan, ἔ.ἀ., σ. 71-73.

5. Liprandi, ἔ.ἀ., τ. V, σ. 331.

6. Badenschi, ἔ.ἀ., σ. 21.

7. Liprandi, ἔ.ἀ., σ. 331.

8. T. Bălan, ἔ.ἀ., σ. 71-73.

cînd au navalit turcii cu război asupra volintirilor și au ars Sfînta monastire a Secului unde să prajmuiaste brumul mergatorului înainte (=Αὐτὸ τὸ στιχάριο τοῦ Ἀγίου Ἰωάννη γράφτηκε τὸ 1821, ὅταν οἱ Τούρκοι εἰσώρμησαν μὲ πόλεμο κατὰ τῶν ἐθελοντῶν καὶ ἔκαψαν τὸ ἅγιο μοναστήρι τοῦ Σέκου, ὅπου πανηγυρίζεται ἡ ἑορτὴ τοῦ Προδρόμου).

Τὸ χειρόγραφό μας ἀπεικονίζει δραματικά τὴν πυρπόληση τοῦ μοναστηριοῦ: Ὅταν καιγόταν τὸ μοναστήρι, ὅλοι ὅσοι βρίσκονταν μέσα, καλόγεροι, καλογριᾶς καὶ λαϊκοὶ μὲ τὶς γυναῖκες τους, ὅλοι σ' ὅλες τὶς μεριᾶς ἔξαλλοι, ἔτρεχαν καὶ στιβάζονταν ἕνας πάνω στὸν ἄλλον, γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὶς φλόγες, καὶ μόνο στὰ ὑπόγεια ἔβρισκαν γλυτωμό. Τὸ ἴδιο καὶ τ' ἄλογα ἔτρεχαν χλιμιντριζοντας σ' ὅλες τὶς μεριᾶς, γιὰ νὰ σωθοῦν. Ἐτσι, ὑποφέροντας τὴν πείνα καὶ τὴν δίψα βασανίστηκαν δεκατρεῖς μέρες, ὅμως δὲν σταμάτησαν καθόλου τὸν πόλεμο κατὰ τῶν Τούρκων¹. Ὁ Χρῆστος Ἀναστάσιος, συμπληρώνει ὅτι μερικῶν τοὺς κήκαν τὰ αὐτιά καὶ ἄλλων ἄλλα μέλη τοῦ σώματος.

Ὁ χαμὸς τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου συνέβη, σύμφωνα μ' ὅλα αὐτὰ τὰ ἐγγραφα, τὸν καιρὸ τῆς πυρκαϊᾶς. Ὁ καλόγηρος Ζωσιμᾶς γράφει πῶς, ὅταν καιγόταν τὸ μοναστήρι, ὁ Γεωργάκης μαζί μὲ 12 ἀνθρώπους του ἀνέβηκε στὸν πύργο τοῦ μοναστηριοῦ, ὅπου βρίσκονταν τὰ πιὸ πολυτίμα κειμήλια, γιὰ νὰ τὰ σώση, καὶ ἐπειδὴ βρισκόταν ἐκεῖ «ἐμπορικὸ χῶμα» (μπαρούτι)², δὲν ξέρω πῶς πῆρε φωτιά κι ὅλους ποὺ βρίσκονταν στὸν πύργο τοὺς ἔκαψε³. Ὁ καλόγηρος Ἀνδρόνικος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τὴ στιγμὴ ποὺ πῆρε φωτιά τὸ μοναστήρι, πολλοὶ χώθηκαν στὰ ὑπόγεια, ἐνῶ οἱ ἐθελοντὲς συνέχισαν νὰ πολεμοῦν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὶς ὁπὲς ὅπου δὲν ὑπῆρχαν κελλιά. Ὁ Ἀργᾶς (ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος) ἀφοῦ πῆρε μαζί του κάμποσους ἐθελοντὲς ἀνέβηκε στὸν πύργο τὸν μεγάλο, δίπλα στ' ἀρχοντικό, μὴ λαβαίνοντας ὑπόψη του, ὅτι ὁ θόλος τοῦ πύργου δὲν ἦταν χτισμένος μὲ κεραμίδια, ἀλλὰ μὲ ξύλα. Ὅταν ἔφτασε ἐκεῖ ἡ φωτιά, ὁ θόλος ἀναψε καὶ ἐκεῖνοι ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν πιὸ κάτω. Ὅμως σὲ τίποτε δὲν τοὺς βοήθησε, διότι ἀπὸ τὰ παράθυρα χώθηκαν μέσα οἱ φλόγες καὶ πῆρε φωτιά τὸ «χῶμα» (μπαρούτι) καὶ κήκαν ὅλοι ὅσοι ἦταν μέσα στὸν πύργο⁴. Ὁ Λιτράνδης μᾶς περιγράφει

1. Χειρόγραφο Νεάμιτς, χφ 154, φ. 99r. Πρβλ. Documente...Râscoala din 1821, τ. III, σ. 176.

2. Δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑπῆρχε σ' ἐκεῖνον τὸν πύργο καὶ μπαρούτι κρυμμένο, διότι ἀπὸ τὶς ἐρευνες ποὺ ἔγιναν τὸ 1822, 1823 καὶ 1825, ὅταν ὁ Δρακάκης Ρωσσέτης καὶ ἄλλοι βογιάροι ἀπαίτησαν τὰ πράγματά τους ποὺ ἦταν κρυμμένα στὸ Σέκου· μέσα σ' αὐτὰ τὰ πράγματα βρίσκονταν καὶ ἀγγλικά ὄπλα (ἔγγραφο Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, doc. XXVII/9, 52-53, 57, 71· πρβλ. Documente...Râscoala din 1821, τ. III, σ. 177, σημ. 1).

3. Ζωσιμᾶς, ἔ.ἀ., σ. 506.

4. Badenschi, ἔ.ἀ., σ. 21.

φει ὡς ἐξῆς τὸ γεγονός: «Ὁ καπετάν Γεωργάκης βρισκόταν τότε (στὸν καιρὸ τῆς φωτιᾶς) μὲ ἐφτὰ ἄνδρες σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ μοναστηριοῦ, σ' ἓναν μικρὸ πύργο ποὺ ὑψωνόταν πάνω ἀπὸ τὸ τεῖχος. Ἡ πυρκαϊά, ἀφοῦ ἀπλώθηκε καὶ ἐγινε γενικὴ, ἀγκάλιασε μονομιᾶς τὴ γωνιὰ ὅπου βρισκόταν ὁ Γεωργάκης· οἱ σκάλες τοῦ πύργου ἔπεσαν, ὁ θόλος ἀναψε καὶ οἱ φλόγες ἀγκάλιασαν τὸν πύργο ἀπ' ὅλες τὶς μεριές. Τὴν ἴδια στιγμή οἱ Τούρκοι στριμώχνονταν στὴν πόρτα. Ὅλοι οἱ πολιορκημένοι ἦταν ἀπασχολημένοι μὲ τὴν ἀπόκρουση τοῦ ἐχθροῦ. Κανένας δὲν ἔδινε σημασία στὴν πυρκαϊὰ ποὺ μεγάλωνε. Μερικοὶ ἄκουσαν μόνο πῶς ὁ Γεωργάκης φώναζε κάτι. Δὲν ὑπῆρχε ὅμως κανένα μέσο γιὰ νὰ τὸν βοηθήσουν. Ὅταν ἡ πυρκαϊὰ ἐσβησε, βρέθηκαν ὅλα ἐκεῖνα τὰ 8 πτώματα, λίγο ἢ πολὺ καμμένα. Τοῦ Γεωργάκη τοῦ κήκε το ἑπάνω μέρος τοῦ κεφαλιοῦ του, τὸ δεξι μέρος τοῦ στήθους του καὶ ἓνα πόδι. «Αὐτὸ ἦταν τὸ τέλος τοῦ καπετάν Γεωργάκη, στὸ 49ο ἔτος τῆς ἡλικίας του»¹.

Ὁ Βούλγαρος καλόγηρος ἀφηγεῖται ἐντελῶς διαφορετικὰ τὸ γεγονός: «...Οἱ Τούρκοι σὰν μυρμήγκια περικύκλωσαν τὰ τεῖχη τοῦ μοναστηριοῦ. Στὴν ἀρχὴ ὅλα μᾶς βόλευαν, χτυπούσαμε σκληρὰ τοὺς Τούρκους. Δὲν ἔφταναν οἱ σφαῖρες, γεμίζαμε μ' ἀσήμι κι ὅποιος εἶχε χρυσό, οὔτε τὸν σκεφτόταν, μόνο νὰ τὸν καρφώσει στὸν Τούρκο. Νομίζαμε πῶς στὸν ἄλλον κόσμον θὰ τὰ πάρουμε δεκαπλάσια. Ἀργότερα δυσκολευτήκαμε κι ἐμεῖς, δὲν μᾶς εἶχε μείνει οὔτε ἓνα ψωμί. Οἱ καπεταναῖοι (Γεωργάκης καὶ Φαρμάκης) ἄρχισαν νὰ συσκέπτονται (πῶς πρέπει νὰ ἐνεργήσουν). Στέλναμε τὴ νύχτα μικρὰ ἀποσπάσματα ἔξω, ὅμως δὲν ξαναγυρνοῦσαν. Ὁ Γεωργάκης μέτρησε τοὺς μισοὺς ἀπὸ τοὺς ἐθελοντὲς καὶ εἶπε: 'Ἐσεῖς νὰ πᾶτε μὲ τὸν Φαρμάκη καὶ προσπαθήστε νὰ διασχίσετε τοὺς Τούρκους. Οἱ ὑπόλοιποι νὰ μείνετε μ' ἐμένα, θὰ δοῦμε ἀργότερα τί πρέπει νὰ κάνουμε'. Νόμισα πῶς ὁ καπετάνιος σκέφτεται νὰ ἐπιτεθῇ στοὺς Τούρκους ὅταν θὰ μπορέσῃ ν' ἀναμετρηθῇ μαζί τους στὴ δύναμη. Ἄν ὄχι, εἶχε ἤδη ἀποφασίσει τί νὰ κάμῃ. Ἐμένα μοῦ ἔτυχε νὰ βρεθῶ στὸ τμῆμα ἐξόδου. Ὁ Γεωργάκης μὲ κάλεσε κοντά του καὶ μοῦ εἶπε: "Ἄν ἀπὸ σᾶς θὰ μείνῃ κανεὶς ζωντανός, νὰ γράψῃ στὴν ἀδελφῇ μου καὶ νὰ τῆς πῇ νὰ μὴν κλάψῃ, διότι ἐγὼ πέθανα γιὰ τὴν πίστη". Μόνο τόσο ἰδωθήκαμε. Μόλις βγήκαμε ἀπ' τὸ χῶρον τοῦ μοναστηριοῦ, οἱ Τούρκοι ὤρμησαν ἐπάνω μας σὰν τὶς μέλισσες στὴ μελικερή. Στὴν ἀρχὴ προσπαθήσαμε νὰ κρατηθοῦμε μαζεμένοι, ὅμως δὲν μπορέσαμε. Ὅταν γυρνοῦσες μὲ τὸ σπαθί, ἔβλεπες τοὺς συντρόφους σου νὰ χάνωνται μιὰ ἐδῶ, μιὰ ἐκεῖ, καὶ εἶχες τὴν ἐντύπωση πῶς ἀμέσως θὰ σὲ καρφώσουν καὶ σένα. Τὸν καπετάνιο τὸν ἔκαμαν κομμάτια. Πόση Τουρκιὰ μᾶς πλάκωσε! Ὡχ, Θεέ μου! Ξαφνικὰ οἱ Τούρκοι μᾶς παράτησαν, σὰν νὰ μᾶς εἶχαν ἀποτελειώσει ὅλους, καὶ ἔτρεξαν πρὸς τὸ μοναστήρι. Ὅταν γύρισα καὶ κοίταξα, οἱ πόρτες ἦταν ἀνοιχτές καὶ οἱ

1. Liprandi, ἑ.ἀ., σ. 331 καὶ 442.

Τούρκοι στριμώχνονταν νά χωθοῦν μέσα. "Τί συμβαίνει;" μὲ ρώτησε ἕνας σύντροφος. — "Άσχημα, ἀδελφέ!". Δὲν ἀποτελείωσα καλὰ-καλὰ τὸ λόγο, ὅταν μονομιᾷς σείστηκε ἡ γῆς κάτω ἀπ' τὰ πόδια μας. Πάνω ἀπὸ τὸ μοναστήρι ὑψώθηκε ἕνα σύννεφο μαῦρο ἀπὸ καπνὸ καὶ χῶμα καὶ τὰ τεῖχη τοῦ μοναστηριοῦ τινάχτηκαν. Ὁ Γεωργάκης ἔβαλε φωτιά στὴν παρούτη καὶ ἀνατινάχτηκε μαζί μὲ τοὺς Τούρκους στὸν ἀέρα. Τοῦ παλληκαριοῦ, παλληκαρίσιος θάνατος! Ὁ Θεὸς νὰ τὸν συγχωρήσει... Τὴ νύχτα μαζεψήκαμε κάμποσοι καὶ περάσαμε τὰ αὐστριακὰ σύνορα!...».

Παραθέσαμε ὅλην αὐτὴ τὴν περικοπὴ, διότι εἶναι ἡ μόνη γραπτὴ πηγὴ ποὺ μιλάει, δῆθεν ἀπὸ πρῶτο χέρι, γιὰ τὰ γεγονότα τοῦ Σέκου καὶ ποὺ μᾶς δίνει αὐτὴ τὴν ἐκδοχή. Οἱ ἄλλες γραπτὲς πηγὲς ποὺ μιλοῦν γιὰ τὸ ἀνατίναγμα τοῦ Γεωργάκη, παρ' ὅλο ποὺ γράφτηκαν πολὺ πιὸ νωρὶς ἀπὸ τὴν παραπάνω περιγραφὴ, προέρχονται ἀπὸ δεύτερο χέρι.

Στὴν παραπάνω διήγηση ὑπάρχουν σοβαρὲς ἀσάφειες. Συζητήσιμα π.χ. εἶναι τὰ γραφόμενα γιὰ τὴν ἐξοδο ἀπὸ τὸ μοναστήρι. Ὁ Ἰ. Π. Λιπράνδη, ποὺ μιλάει γιὰ μιὰ ἀντεπίθεση τῶν Φιλικῶν, παρουσιάζει διαφορετικὰ τὰ πράγματα. Ὅταν σκοτώθηκε ὁ Γεωργάκης, γράφει αὐτός, τὴν ἀρχηγία τὴν ἀνέλαβε ὁ καπετὰν Φαρμάκης καὶ ἔδωσε ἐντολὴ γιὰ μιὰ τολμηρὴ ὑπεράσπιση τοῦ μοναστηριοῦ. Μετὰ ἀπὸ 4 μέρες, οἱ Τούρκοι κατάφεραν νὰ ἀνοίξουν ὁλότελα τὴν πύλη. Ὁ Φαρμάκης ἔδωσε ἐντολὴ νὰ τὴν βουλώσουν μὲ ψόφια ἄλογα καὶ ἄλλα ὑλικά. Βλέποντας ὅτι τὸ μοναστήρι δὲν πέφτει, ὁ Σαλιχ πασᾶς ἦρθε ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸ Νεάμτζ καὶ ἔφερε ἄλλα 4 πυροβόλα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀνοίξε πῦρ, ποὺ δὲν σταμάτησε 4 μέρες. Ὑστερα διέταξε τὴν ἐπίθεση πάνω στίς πόρτες. Βλέποντας αὐτὸ ὁ Φαρμάκης διέταξε τοὺς δικούς του νὰ σταματήσουν τὸ πῦρ καὶ ἀφήνοντας τοὺς Τούρκους νὰ πλησιάσουν στὴν πόρτα, ἄνοιξε ἐναντίον τους θανατηφόρο πῦρ, ἐνῶ ὁ ἴδιος, μὲ 160 ἀνθρώπους (δηλαδὴ σχεδὸν οἱ μισοί, κατὰ τὰ γραφόμενα τοῦ Βούλγαρου καλογήρου), βγήκε ἀπὸ τὴν πύλη, τοὺς ἐπιτέθηκε καὶ τοὺς ἀπέκρουσε, προξενώντας τους μεγάλες ἀπώλειες καὶ τοὺς πῆρε μία σημαία².

Γιὰ τὴν ἐπίθεση τῶν Τούρκων κατὰ τῆς πύλης τοῦ μοναστηριοῦ μᾶς ἀναφέρει καὶ ὁ Wolf καὶ τὸ δικό μας χειρόγραφο. Ὅμως καμιά γραπτὴ πηγὴ δὲν μιλάει γιὰ θάνατο τοῦ καπετάνιου, στὴν προκειμένη περίπτωση τοῦ Ἰωάννη Φαρμάκη, σ' αὐτὴν τὴν ἐξοδο. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι αὐτὸς ὁ καλόγηρος ἦταν πολεμιστὴς τοῦ 1821 καὶ πῆρε μέρος στὰ γεγονότα τοῦ Σέκου. Ὅμως, κατὰ τὴν γνώμη μου, θὰ ἦταν ἕνας ἀπ' ἐκείνους ποὺ πολέμησαν στὰ μετερίζια ἢ λιποτάχτησε μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐπίθεσης τοῦ Φαρμάκη, τὴν ὁποία ἀναφέρει ὁ Λιπράνδης, καὶ ἀργότερα ἡ φαντασία του παραποίησε τὰ

1. Βλ. Α. Scriban, ἑ.ἀ., σ. 427.

2. Liprandi, ἑ.ἀ., τ. V, σ. 332 καὶ 443.

γεγονότα. "Όσο γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Γεωργάκη Ὁλύμπιου, ἴσως καὶ νὰ μὴν ἤξερε συγκεκριμένα πράγματα, ἂν ὑποθέσουμε ὅτι κρατήθηκε μυστικὸ τὸ συμβάν, γιὰ νὰ μὴν προκαλέσῃ ἀπελπισία στοὺς ἀγωνιστές. Ἀργότερα ἄκουσε ἴσως τὴν ἐκδοχὴ γιὰ τὴν ἀνατίναξη καὶ τὴν παρουσίασε στὴ διήγησή του σὰν αὐτόπτης δῆθεν τοῦ συμβάντος. "Ετσι, νομίζω, ἐξηγοῦνται καὶ οἱ ἀβάσιμες κατηγορίες κατὰ τοῦ Φαρμάκη, ὅσες ἐκτοξεύουν ὁ Ἀνώνυμος τοῦ 1821 (τὸ χειρόγραφο ποὺ δημοσίευσε ὁ Marshall), ὁ Ἡλίας Φωτεινός, ὁ Ξόδιλος, ὁ Φιλήμων κ.λ., οἱ ὁποῖοι συγκέντρωσαν τὶς πληροφορίες τοὺς ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ εἶχαν καταφύγει στὸ αὐστριακὸ ἔδαφος, ἀνθρώπους ὅμως ποὺ δὲν πῆραν μέρος μέχρι τέλους στὴ μάχη τοῦ Σέκου.

Ἄφ' οὗ οἱ Φιλικὲς πολέμησαν συνέχεια 36 ὥρες, σεβόμενος ὁ ἀρχηγὸς *Τουρκος τὴν ἀπαραιοειγμάτιστον ἀνδρείαν τοῦ ἥρωος Ὁλυμπίου, τρεῖς τὸν ἐμίνυσεν ἂν ἀγαπᾷ νὰ ἔβγη μὲ συνθήκας ἀπὸ τὸ μοναστήρι καὶ νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὰ αὐστριακὰ χῶματα. Ὁ δὲ Ὁλύμπιος, καίτοι βλέπων τὸν ἐαυτὸν του εἰς ἀπελπισμένην θέσιν, δὲν ἐδέχθη τὴν πρότασιν τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ λέγει πρὸς τοὺς συμπατριώτας του: « Ἀδελφοί, ὁ θάνατος, ὁ ἐνδοξος θάνατος, εἶναι εἰς αὐτὰς τὰς περιστάσεις τὸ μόνον ὅπου πρέπει νὰ ἐπιθυμήσωμεν ὅλοι μας. Δὲν ἐλπίζω κανένας μας ἀπὸ ὅσοι εἴμεθα ζωντανοὶ ἕως τώρα νὰ λυπῆται τὴν ζωὴν του. Ὅλοι πρέπει νὰ μιμηθῶμεν τοὺς λοιποὺς συντρόφους καὶ ἀδελφούς μας, τῶν ὁποίων τὰ ἔνδοξα πτώματα (εἰς Δραγασάνι, Σκουλένι καὶ ἀλλὰ ἄλλοι) φωνάζουν ἐκδίκησιν!» [...] Ἀμα ἐτελείωσε τὴν δημηγορίαν του, περιῆλθε τὰς διαφόρους θέσεις τοῦ μοναστηρίου· περιερχόμενος δὲ ἐπαρτήθη ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος τῶν στρατιωτῶν ἐπεθυμοῦσαν τρόπον τινὰ νὰ κάμῃ συνθήκας, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος συνάδελφός του Ἰωάννης Φαρμάκης τὰ αὐτὰ ἐφρονοῦσεν. Τότε ἀπελπισθεὶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν ὄντα ὅπου εὐρίσκοντο τὰ μείναντα πολεμοφόδια καὶ ἀφ' οὗ ἔκαμε τὴν ὑστερινὴν δέξιν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἀφ' οὗ εἶδεν ὅτι ἡ μεγάλη πόρτα τοῦ μοναστηρίου διὰ συνθήκην ἠνέφκεται, ἀμέσως δίδει φωτιὰν εἰς τὸν τσερχανὲν [πυριτιδαποθήκη] καὶ καίεται μὲ ἄλλους τέσσαρας στρατιώτας, εὐρεθέντας εἰς τὸν ἄλλον ὄντα. Ὁ δὲ Φαρμάκης ἐπαρδόθη εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ μὲ ὅλους τοὺς μείναντας στρατιώτας...¹*

Ἄφ' οὗ Ἡλίας Φωτεινός γράφει ὅτι, ἀφ' οὗ οἱ Τουρκοὶ ἔκοψαν τὰ ὑδραγωγεῖα τοῦ «ἐν τῷ αὐτῷ Μοναστηρίῳ εἰσρρέοντος ὕδατος», ἔφεραν σὲ δύσκολη θέσιν τοὺς ἐγκλειστούς, ὥστε ὁ Ἰ. Φαρμάκης δειλιάσας, ἢ τὸ ἀληθέστερον ἐξαπατηθεὶς ἀπὸ τὰς ψευδεῖς ὑποσχέσεις καὶ πονηρευμένας τοῦ Ἀρχηγοῦ Σαλήμπεη κολακείας, ὑπετάχθη μὲ ὀλίγους στρατιώτας του εἰς τὴν διάθεσιν τούτου. Ἐνῶ ὁ Γεωργάκης Ὁλύμπιος, ἀφ' οὗ ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸν τοῦ πατριωτισμοῦ ἔνθερον ζῆλον, παρεδόθη μόνος ἡρωϊκῶς ἐνδὸν τοῦ κωδω-

1. Marshall, ἑ.ἀ., ΔΙΕΕ, τ. 9 (1926), σ. 509-510, ρουμανικὴ μετάφραση στὰ Documente...1821, τ. IV, σ. 273.

νοστασίον εἰς τὰς φλόγας τῆς πυρίτιδος κόνεως, ἐγχαράξας καὶ ὁ γεννάδας οὗτος, μετὰ τοσούτων ἐντίμων ἀγώνων ἕως ἐσχάτως, τὸ ὄνομα του ἀθάνατον εἰς τὴν γενικὴν ἱστορίαν, διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς μητρὸς του Ἑλλάδος¹. Ἄς σημειωθῇ ὅτι ὑδραγωγεῖα σ' αὐτὸ τὸ μοναστήρι δὲν ὑπῆρξαν καμιά φορά, ἢ τουλάχιστον εἶναι ἄγνωστα σήμερα². Μέσα στὸ μοναστήρι βρίσκεται ἓνα πηγάδι ἀπ' ὅπου βγάζουν νερὸ γιὰ τὶς ἀνάγκες τοὺς οἱ καλόγεροι. Σ' ὅλα τὰ μοναστήρια ὑπάρχουν πηγάδια μὲ κάδους καὶ μὲ τροχοὺς ἀπὸ ξύλο. Ὅταν οἱ Τούρκοι ἔβαλαν φωτιά, τὸ ξύλο κάηκε καὶ οἱ πολιορκημένοι δὲν μπορούσαν πλέον νὰ χρησιμοποιοῦν τὸ πηγάδι. Γι' αὐτὸ ὑπέφεραν ἀπὸ τὴν δίψα, ὅπως ἀναφέρουν τὰ ἔγγραφα.

Οἱ ἀδελφοὶ Makedonski στὴν ἔκθεσή τοὺς γράφουν ὅτι ὁ Γεωργάκης ἔδωσε φωτιά στὴν πυριτιδαποθήκη καὶ ἀνατινάχτηκε μόνος του³.

Ὁ Ἰωάννης Φιλήμων μὲ τὴ σειρά του γράφει ὅτι, ἀφοῦ οἱ Τούρκοι ἔβαλαν φωτιά στὸ μοναστήρι καὶ δὲν μπόρεσαν νὰ τὸ κυριεύσουν, τότε πρότειναν στὸν Φαρμάκη νὰ παραδοθῇ «ἐπὶ ὑποσχέσει πάσης προσωπικῆς ἀσφαλείας». Ὁ Φαρμάκης δέχτηκε, ἐνῶ ὁ Ὀλύμπιος, λέει, ἀπάντησε πρὸς τὸν Φαρμάκη: Ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ, καὶ ἐδῶ θὰ λυώσω ἂν θέλετε σεῖς, εὐγᾶτε· σᾶς ἀνοίγω ὁ ἴδιος τὴν πόρτα. Αὕτῃ ἡ στάση τοῦ Ὀλύμπιου ἐματαίωσε τὴν παράδοση καὶ ὁ ἀγώνας συνεχίστηκε. Ἀργότερα ὁμως ξανακάμανε ἀνακωχή, καὶ ἐφθασεν ὁ τσαούσης τοῦ πασᾶ τῆς Ἰβραήλας, φέρον ἄλλους συνθήκης ὁρους μᾶλλον εὐάρεστους. Αὐτὸν συνώδευε «ἐν στολῇ» καὶ ὁ γνωστός Οὐδρὶσκης, ἐγγυηθεὶς ἐν ὀνόματι τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ τὴν πιστὴν ἐφαρμογὴν τῆς συνθήκης, ἦν παρεδέχθη οὕτως ὁ Φαρμάκης. Ἀπὸ τοὺς 150 ἐγγυηθέντες οἱ 30 «δυσπιστοῦντες ἐπὶ τῷ χαρακτήρι τῶν Τούρκων» ἔφυγαν τὴν νύχτα καὶ γλύτωσαν, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐσφάγησαν. Τὸν Φαρμάκη πῆγαν σιδηροδέσμιο στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου «ἐβασανίσθη καὶ ἐκαρτομήθη». Ἀλλὰ ὁ Γεώργιος Ὀλύμπιος οὔτε ἐσκέφθη οὕτως, οὔτε περιέπεσεν εἰς τὴν δυστυχὴ ἀπάτην καὶ τὸ ἀκλεὲς τέλος τοῦ τόσῳ προσφιλοῦς αὐτῷ Φαρμάκη. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ὥρᾳ τοῦ πεπρωμένου αὐτῷ σύννοιδεν, ὅ,τι ὤφειλε καὶ εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τὴν τιμὴν τῆς πατρίδος. Διὰ ταῦτα μετέβαλε τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ ναοῦ εἰς βομὸν θυσίας μελετημένης, παρασκευασμένον ἔχον αὐτό, ξύλινον

1. Ηλία Φωτεινοῦ, Οἱ ἄθλοι τῆς ἐν Βλαχία ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τὸ 1821 ἔτος, σ. 163-164.

2. Ἐπισκέφτηκε αὐτὸ τὸ μοναστήρι καὶ δὲν βρῆκα οὔτε μέσα, οὔτε στὰ γύρω ὑψώματα ἴχνη ὑδραγωγείων. Οἱ περιγραφές τῆς μονῆς ποὺ μελέτησα, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ τὸ βιβλίο τοῦ G. Bals, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, București 1933, τίποτα ἐπίσης δὲν ἀναφέρουν γιὰ ὑδραγωγεῖα. Ἀρχαιολογικὲς ἀνασκαφές δὲν ἔγιναν μέχρι σήμερα, γιὰ νὰ δοῦμε ἂν ὑπῆρχαν παλαιὰ ὑδραγωγεῖα. Πάντως οἱ περιγραφές τῶν καλογήρων, μετὰ τὸ 1821, δὲν μιλοῦν γιὰ ὑδραγωγεῖα.

3. Documente...Râscoala din 1821, τ. V, σ. 523.

ὄν, πρὸς ἐμπρησμόν ἐκ πυρίτιδος καὶ ἄλλων ἐμπρηστικῶν ὑλῶν. "Οτε δ' ἐξηλθεν ὁ Φαρμάκης τῆς μονῆς, ἐν αὐτῇ δὲ εἰσέδυσαν πολυπληθεῖς οἱ Τοῦρκοι, ὁ Ὀλύμπιος ἐπικαλεσθεὶς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ, ὡς λίαν ἀφιερωμένος τοῖς θεοῖς, δίδει τὸ πῦρ καὶ εἰς τοὺς οὐρανοὺς πέτεται, βλέπων ἄνωθεν τὴν μεγάλην συνάμα γινομένην θραῦσιν τῶν πολεμίων. Καὶ ὁ Φιλήμων προσθέτει ὅτι ἀπὸ τοὺς 11 ποὺ ἦσαν μαζί του εἷς δὲ ἐσώθη παραδόξως, καὶ οὗτος, ἵνα μαρτυρῇ, ὡς συγκοινωνός, τὴν λεπτομέρειαν ἐνὸς γεγονότος τοσαύτης ἡθικῆς ὑπεροχῆς καὶ ἀθανάτου μνήμης¹. Ἡ ἐκθεσὶς τοῦ Wolf δὲν ἀναφέρει τίποτα γιὰ τὸν Γεωργάκη Ὀλύμπιο. Τὰ δικὰ μας χειρόγραφα ἀποδίδουν τὸ θάνατο τοῦ Γεωργάκη στὴν πυρκαϊὰ ποὺ ἔβαλαν οἱ Τοῦρκοι. Ὁ Οὐδρίσκη ἀποκλείεται νὰ πῆρε μέρος ἅμεσα στὰ γεγονότα τοῦ Σέκου. Μπαίνει ἐξ ἄλλου τὸ ἐρώτημα: Ἐφ' ὅσον τὸ καμπαναριὸ ἦταν κατασκευασμένο ἀπὸ ξύλο—πράγμα ποὺ ἀναγνωρίζει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Φιλήμων—πῶς ἄντεξε σὲ τέτοια πυρκαϊὰ, ὥστε στὸ τέλος τῶν γεγονότων νὰ τοῦ βάλλῃ φωτιά ὁ Ὀλύμπιος;²

Ἡ ἱστορικὴ ἐξακρίβωση γύρω ἀπὸ τὴ δράση καὶ τὸ ἡρωικὸ τέλος τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου παρουσιάζει πολλὰ προβλήματα. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ δράση

1. Ἰ. Φιλήμονος, Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Β', σ. 209-211.

Γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Ἰωάννη Φαρμάκη πολύτιμη συμβολὴ προσφέρει ὁ Ἰωάννης Κ. Βασδραβέλλης στὸ βιβλίο του «Ὁ Φιλικὸς καὶ ἀγωνιστὴς Γιάννης Φαρμάκης. Ἡ ἡρωικὴ ἄμυνα στὴ Μολδαβία», Θεσσαλονίκη 1972. Δυστυχῶς ὅμως ἀπέχτησα αὐτὸ τὸ βιβλίο ὅταν ἡ ἐργασία μου βρισκόταν ὑπὸ ἐκτύπωση. Ἀσφαλῶς ἂν κατεῖχα τὸ βιβλίο τοῦ κ. Βασδραβέλλῃ νωρίτερα, ἀρκετὰ σημεῖα αὐτῆς τῆς ἐργασίας δὲν θὰ εἶχαν τὴν θέση τους ἐδῶ ἢ θὰ ἦταν πιὸ τεκμηριωμένα.

2. Γι' αὐτοὺς ποὺ δὲν γνωρίζουν ὑπενθυμίζουμε πῶς πυρπολοῦσαν τὰ μοναστήρια καὶ τὰ κάστρα στὸν Μεσαίωνα. Στοιβαζαν πολλὰ ξύλα γύρω στὸν περίβολο τοῦ μοναστηριοῦ καὶ τοὺς ἔδιναν φωτιά. Ἡ μεγάλη θερμοκρασία ποὺ δημιουργοῦταν καὶ οἱ φλόγες μετέδιδαν τὴν πυρκαϊὰ μέσα, ὅπου πολλὰ ξυλόχτιστα ἢ πλινθόχτιστα οἰκοδομήματα ἀποτελοῦσαν εὐφλεκτὴ ὕλη. Φαντασθῆτε μάλιστα ξύλα ἀπὸ τὸ ἔτος 1602, χρονολογία ποὺ χτίστηκε τὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου. Ὁ Ἰβάν Πέτροβιτς Λιπράνδη, ποὺ παρακολούθησε ἀπὸ κοντὰ ὅλα αὐτὰ τὰ γεγονότα καὶ τοὺς θρύλους ποὺ δημιουργήθηκαν γύρω στὸν Γεωργάκη Ὀλύμπιο, γράφει: «Ὁ καπετὰν Γεωργάκης κατέχει σ' ὅλες αὐτὲς τίς περιγραφὰς πρωτεύουσα θέση καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦ νέου Λεωνίδα εἶναι τοποθετημένο ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς αὐτῶν τῶν περιγραφῶν στὶς γραμμὲς τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατός του τραγουδήθηκαν σὲ τραγούδια, ποὺ μοιάζουν περισσότερο μὲ ὕμνους καὶ τὰ ὁποῖα μεταφράστηκαν σὲ περισσότερες ξένες γλώσσες» πράγμα ποὺ, συνδυασμένο μὲ τὸ πνεῦμα τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, στολίστηκε ἀκόμη περισσότερο ἀπὸ τοὺς μεταφραστὲς. Ἀναμφισβήτητα, μετὰ ἀπὸ κάμποσους αἰῶνες, οἱ μεταγενέστεροι διαβάζοντας τὴν ἱστορία τῆς ἀναγέννησης τῆς Ἑλλάδας, θὰ θαυμάζουν τὸν καπετὰν Γεωργάκη ἔτσι, καθὼς ἐμεῖς θαυμάζουμε τὰ παραδείγματα, ἴσως ἐξ ἰσοῦ πλαστά, τῶν ἀνδραγαθημάτων μερικῶν ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας...» (Li p r a n d i, Căpitanul Iordache Olimpiotul. Acțiunea Etericilor în anul 1821, στὰ Documente...Râscoala din 1821, τ. V, σ. 414).

του είναι πολύπλοκη και ὁ μύθος γύρω του πελώριος. Ὁ Σακελλάριος Γ. Σακελλάριου, στὸ βιβλίο του «Φιλικὴ Ἑταιρεία» (ἐν Ὁδησσῷ 1909), δημοσιεύει ἓνα γράμμα «πρὸς τὸν γενναῖον καπετὰν Γεώργιον Ὀλύμπιον, σωματάρχην τοῦ ἐν Δακίᾳ στρατοῦ», ποῦ φέρει ἡμερομηνία 21 Σεπτεμβρίου 1821. Δηλαδή στὶς 21 Σεπτεμβρίου 1821, σύμφωνα μ' αὐτὸ τὸ γράμμα, ὁ Ὀλύμπιος βρισκόταν στὴ Δακία καὶ οἱ πατριῶτες ἔπαυαν νὰ βροῦν τὰ μέσα γιὰ νὰ τὸν βοηθήσουν¹. Σ' ἄλλο γράμμα ἀπὸ τὴν Ὁδησσό, μὲ ἡμερομηνία 24 Σεπτεμβρίου 1821, λέγεται: *Ἀφιερώσαμεν δὲ τὴν προσοχήν μας εἰς τὸ νὰ συνδράμωμεν καὶ τὸν κατὰ τὴν Δακίαν ἀθλοῦντα ἀδελφόν μας [=Γ. Ὀλύμπιον], τοῦ ὁποίου τὰ ἀνδραγαθήματα καὶ γενναῖα ἀριστοτεχνήματα καὶ τρόπια κατὰ τῶν βαρβάρων ἐξέπληξαν ἡμᾶς ἀπαντας². Στὶς 27 Σεπτεμβρίου 1821 ὁ Γεώργιος Παπαδόπουλος Κορφινὸς ἔγραφε πρὸς τοὺς ἑφόρους τῆς Ὁδησοῦ: *Κύριοι, κρίνω εὐλογον διὰ τὸ πρὸς τὴν πατρίδα ὀφειλόμενον χρέος μου νὰ σᾶς προβάλω, ἂν σᾶς φαίνεται συμφέρον τὸ νὰ ἐνεργηθῇ τρόπος νὰ σταλθῇ κάποια στρατιωτικὴ βοήθεια πρὸς τὸν ἥρωα καπιτὰν Γεωργιάκην Ὀλύμπιον ἐν Βλαχία, ὅπου εἰς τὸ μέρος στρατοπεδεύει, ἔχων καὶ ἀρκετὴν δύναμιν, θέλει εἶναι ἱκανὸς νὰ κατατρομάσῃ τοὺς βάρβαρους, καὶ πρὸς τὸν χειμῶνα νὰ μ' ἀυξήσῃ ὁ ἀριθμὸς καὶ νὰ ἐκταθῇ ὠφελιμώτατα ἢ δυνάμεις του³. Οἱ ἔμποροι Νικόλαος Ἰωάννου Χαρίτσης καὶ Ἰωάννης Γεωργαντόπουλος ἔγραφαν στὶς 4 Ὀκτωβρίου 1821 πρὸς τοὺς ἐφόρους τῆς Γραικικῆς Κοινότητος τῆς Ὁδησοῦ: *Ὁ καπετὰν Ὀλύμπιος ἐν Βλαχίᾳ χρεῖαν ἔχει στρατιωτικῆς δυνάμεως καὶ ἡμεῖς στοχαζόμεθα, ὅτι εἶναι ἀναγκαιότατον, ἵνα λάβῃ τὴν εἰς αὐτὸν ἀξίαν συνδρομὴν διὰ κάθε χρήσιμον εἰς αὐτὸν ἐφοδίων καὶ στρατιωτῶν⁴.***

Πῶς ἐξηγοῦνται ὅλα αὐτά, τὴ στιγμὴ ποῦ σήμερα γνωρίζουμε μὲ ἀκρίβεια ὅτι ἡ μάχη τοῦ Σέκου τελείωσε στὶς 12 Σεπτεμβρίου 1821: Τὰ νέα ἀργοῦσαν νὰ φτάσουν ἔγκαιρα, ἐνῶ τὰ γεγονότα ἐξελίσσονταν ραγδαίως. Νά ὅμως ποῦ ὁ Γ. Λαῖος ἀνακάλυψε στὰ αὐστριακὰ ἀρχεῖα καὶ παρουσίασε προκήρυξη τοῦ Γεωργιάκη Ὀλύμπιου, μὲ ἡμερομηνία 1 Ὀκτωβρίου 1821, ποῦ ἐξεδόθη στὸ Hermannstadt (=Σιμπίου). Στὴν προκήρυξη γίνεται λόγος γιὰ κάποια καταστροφὴ (*ὕποκνῶμε σὲ μιὰ τρομερὴ μοῖρα*) καὶ διατυπώνονται κατηγορίες κατὰ τῶν ὁμοδόξων γειτόνων ποῦ ἐγκατέλειψαν τὸν ἀγῶνα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Ἡ προκήρυξη καταλήγει: *Ἐμπρὸς ἀδέρφια! Ἄς πεθάνωμε κοιτάζοντας ἄφοβα τὸ θάνατο στὰ μάτια. Ζήτω ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδας. Θάνατος στοὺς βαρβάρους!*⁵ Ὁ Γ. Λαῖος δὲν διατυ-

1. Βλ. Σ α κ ε λ. Σ α κ ε λ λ α ρ ί ο υ, Φιλικὴ Ἑταιρεία, Ἐν Ὁδησσῷ 1909, σ. 160-161.

2. Αὐτόθι, σ. 224.

3. Αὐτόθι, σ. 227-228.

4. Αὐτόθι, σ. 229.

5. Βλ. Γ. Λ α ῖ ο υ, Ἀνέκδοτες ἐπιστολὲς καὶ ἐγγραφα τοῦ 1821. Ἱστορικὰ δοκουμενὰ ἀπὸ τὰ Αὐστριακὰ ἀρχεῖα, Ἀθήνα 1958, σ. 240, ἀρ. 198.

πώνει καμιά γνώμη. Νομίζω ὅμως ὅτι πρόκειται γιὰ προκήρυξη ποὺ ἐξεδόθη μετὰ τὴν ἡττα τοῦ Δραγασανίου, ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης πέρασε τὰ αὐστριακὰ σύνορα, ἐνῶ ὁ Ὀλύμπιος ἀποφάσισε νὰ συνεχίσει τὸν ἀγώνα καὶ πῆγε στὴν Κούρτεα ντὲ Ἀρτζε νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸν Ἰ. Φαρμάκη. Τὴν ἡμερομηνία ἴσως τὴν ἔβαλε κάποιος Φιλικὸς ποὺ κατεῖχε τὴν προκήρυξη καὶ βρισκόταν τὴν 1η Ὀκτωβρίου 1821 στὸ Σιμπίου, ἢ εἶναι ἄσχετη μὲ τὸ κείμενο καὶ δηλώνει ἀπλῶς ὅτι κάποιος αὐστριακὸς πράκτορας διεβίβασε στὴ Βιέννη ἀπὸ τὸ Hermannstadt τὴν 1η Ὀκτωβρίου 1821 τὴ μετάφραση τῆς ἐν λόγῳ προκηρύξεως.

Στις 24 Ἰουλίου 1826 ὁ Δημήτριος Μακεδόνης (ἢ Makedonski), ὁ ὁποῖος εἶχε δανείσει στις 16 Φεβρουαρίου 1821 στὸν Γεωργάκη Ὀλύμπιο 2.500 αὐστριακὰ δοκᾶτα, βασιζόμενος σὲ μιὰ ὁμολογία, ὑπογραμμένη καὶ ἀπὸ τὸν Θεόδωρο Βλαδιμηρέσκου, ἐκίνησε ἀγωγή κατὰ τῆς χήρας τοῦ Ὀλύμπιου Στάνας, ποὺ ζοῦσε στὸ χωριὸ Nedobăuți (περιφέρεια Χοτινίου), γιὰ νὰ πάρη πίσω τὰ χρήματά του. Ἡ Στάνα δὲν δεχόταν νὰ τὰ πληρώσει, ἰσχυριζομένη ὅτι τὸ κτῆμα της καὶ τὰ σημερινὰ ἔσοδά της προέρχονται ἀπὸ τὸν πρῶτο ἄντρα της, τὸν χαϊδούκο Βέλκο¹. Στὴν αἴτησή του πρὸς τὸν κυβερνήτη τῆς Βασσαραβίας, ὁ Δημήτριος Μακεδόνης γράφει: «...αὐτὸς ὁ ὀφειλέτης μου ἔμεινε τότε στὴν Τσάρα Ρομανέασκα, καὶ ἐγὼ μέχρι σήμερα δὲν μπόρεσα νὰ ἀνακαλύψω τὴν κατοικία του, ἐνῶ ἡ σύζυγός του Στάνα, μὲ τὰ παιδιά, ἢ ὅποια εἶχε ἔρθει στὴν Βασσαραβία, ἔλεγε πάντα πὼς περιμένει τὸν ἄντρα της· αὐτὸ καὶ διάφορα ἄλλα περιστατικά μὲ ἔκαναν νὰ περιμένω τὸν ἐρχομὸ του. Ἐπειδὴ ὅμως τώρα ἡ ἀναφερομένη σύζυγός του Στάνα παντρεύτηκε ἐδῶ μὲ κάποιον ἄλλον², καὶ ἐπειδὴ ὑποθέτουμε ὅτι ὁ σύζυγός της καὶ ὀφει-

1. Ἡ Στάνα ἦταν παντρεμένη πρῶτα μὲ τὸν χαϊδούκο (κλέφτη) Βέλκο Πέτροβιτς ἀπὸ τὴν Κράινα. Ἐκεῖνη ἦταν, καθὼς πιστεύει ὁ Μ. Ρομανέσκου, ἀπὸ τὸ Ζάϊτσαρ (Zajčar) βλ. M. R o m ā n e s c u, Contribuții la cunoașterea lui Tudor Vladimirescu, περ. «Balcania», τ. V₁ (1942), σ. 21, σημ. 5. Στὰ λαϊκὰ τραγούδια ὀνομάζεται «Dilber Stana». Ὅταν σκοτώθηκε ὁ Βέλκο Πέτροβιτς, τὴν παντρεύτηκε ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος. Στὸν καιρὸ τῶν γεγονότων τοῦ 1821, μέχρι τῆς 10 ἢ 15 Μαρτίου 1821, ζοῦσε στὸ Βουκουρέστι, στοῦ Ἀγίου Σάββα. Ἀπ' ἐκεῖ τὴν πῆρε ὁ Ἀρβανίτης Βίτου, ἄνθρωπος τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου καὶ τὴν πῆγε στὸ Κίμπουλουγκ (Cîmpulung) βλ. Documente...Răscala din 1821, τ. IV, σ. 218-219. Ἀπ' ἐδῶ, στὰ τέλη Μαΐου τὴν στέλνει ὁ Γεωργάκης, μαζί μὲ τὰ δύο μικρὰ παιδιά του, στὴν Βασσαραβία, μὲ 350.000 γρόσια· βλέπε τὸ γράμμα τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου πρὸς τὸν Χατζὴ Γιαννοῦση, στὰ Documente...Răscala din 1821, τ. IV, σ. 192-193. Σ' αὐτὸ τὸ γράμμα ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος ἀναγνωρίζει ὅτι δανείστηκε ἀπὸ τὸν Μακεδόνη: «Νὰ πληρώσεις καὶ τὸ χρέος μου, ὅπου ἔδωσα ὁμολογίες μου, μάλιστα τοῦ ἀδελφοῦ μας Μακεδόνη τὸ πρότερον, καὶ νὰ κοιτάξεις διὰ τὴν ψυχὴ μου». Τὴν Στάνα συνάδεδυσε γιὰ προστασία ὁ συναδελφικὸς πάρεδρος (asesor colegial) Jivkovič, βάσει συμφωνίας 150 δοκατῶν, ποὺ ὅμως ἡ Στάνα δὲν τοῦ τὰ πληρώσει (βλ. Documente... Răscala din 1821, τ. III, σ. 369).

2. Ἡ Στάνα παντρεύτηκε μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου μ' ἓνα ἀπὸ τὰ παλ-
ληκάρια του, ὀνομαζόμενο Στέρτιο (βλ. L i p r a n d i, ἑ.ἀ., τ. V, σ. 329, σημ. 1).

λέτης μου δὲν ζῆ πλέον, καὶ ἡ περιουσία του περνᾷ σὲ ξένα χέρια», γι' αὐτὸ —συνεχίζει στὴν αἴτησή του ὁ Makedonski—πρέπει ἡ περιουσία τῆς Στάνας νὰ καταγραφῇ καὶ νὰ τεθῇ ὑπὸ μεσεγγύησιν «μέχρι νὰ ἐνηλικιωθοῦν τὰ παιδιὰ τοῦ συγχωρεμένου» κ.λ.¹ Ἡ Στάνα, κόρη τοῦ Ραδοβάν, μὲ τὴ σειρά της, διαμαρτυρήθηκε κατὰ τοῦ Μακεδόνη καὶ τὸν κατηγορεῖ, κοντὰ στὰ ἄλλα, πὼς «ἔγραψε καὶ μετέδωσε ψευδολογίες παντοῦ, ὅτι ὁ ἄντρας μου ζῇ. Ἀπεναντίας ὅμως, ὅταν πέρασε ἀπὸ τὸ Χοτίνι ὁ σεπτὸς καὶ ἀειμνηστὸς μονάρχης Ἀλέξανδρος Παῦλοβιτς, τότε ἐγὼ παρουσιάστηκα στὴν Αὐτοκρατορική του Μεγαλειότητα, ὑπέβαλα αἴτηση σχετικὴ μὲ τὸ θάνατο τοῦ ἀνδρός μου καὶ μὲ ἐλέησε ἡ ὑψηλὴ εὐσπλαχνία τοῦ μονάρχου μὲ 500 δοκᾶτα σὲ χαρτονόμισμα γιὰ τὴν συντήρησι τῶν ἀνήλικων παιδιῶν μου»². Ἡ Στάνα ὑπογράφει «Στάνα Ραδοβάν, σύζυγος τοῦ μακαρίτη σεργάρη³ Γεωργάκη Ὁ λ υ μ π ῖ δ η, καὶ ὄχι Ἐ λ υ μ π ῖ ὠ τ η, ὅπως λέει τώρα». Δίνουμε καὶ στὰ ρωσικὰ τὴν τελευταία φράση αὐτοῦ τοῦ ἐγγράφου, ὅπου ἐπανορθώνεται τὸ ἐπώνυμο τοῦ Γεωργάκη:⁴

А Стана подписалась по [имени] Стана Радовану покойнику сергара сизигос Йоргакι Олимпидис а не Елѣмпиотис [как] ныне говорит.

Φυσικά, οὕτε ἀπλὴ ὑπόνοια δὲν μπορεῖ νὰ σταθῇ ὅτι τάχα ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος ἐξακολουθοῦσε νὰ ζῇ καὶ κρυβόταν, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ μὴν τὸν καταδιώκουν οἱ πιστωτές του!... Κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς δίκης ὁ Μιχαήλ Βαϊρακτάρης, ὁ ὁποῖος «ἀπὸ τὰ νεανικά του χρόνια βρισκόταν συνέλεια, σ' ὅλα τὰ μέρη, δίπλα στὸ Γεωργάκη Ὀλυμπίδη»⁵, δηλώνει ὅτι ὁ ἀρχηγὸς του ἔδωσε τὴ ζωὴ του στὸν ἀγῶνα τοῦ 1821. Ἡ ἔκθεσι τοῦ Φιλικοῦ Χρήστου Ἀναστασίου, ὁ ὁποῖος σ' ὅλο τὸ διάστημα βρισκόταν ἐπίσης μαζί μὲ τὸν Γεωργάκη Ὀλύμπιο καὶ ἔζησε τὰ γεγονότα τοῦ Σέκου, δὲν ἀφήνει καμιὰ ἀμφιβολία ὅτι ὁ Ὀλύμπιος χάθηκε στὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου. Τὴ σημασία αὐτοῦ τοῦ ντοκουμέντου ὑπογραμμίζει καὶ ὁ Ρουμάνος ἀκαδημαϊκὸς Ἄ. Ὀτσέτεα⁶.

1. Βλ. Documente...Răscala din 1821, τ. III, σ. 359, ἀρ. 146.

2. Αὐτόθι, σ. 362-363.

3. Σεργάρης=ἀρχηγὸς ἱππικοῦ (τίτλος εὐγενείας).

4. Αὐτόθι, σ. 361. Ἡ ἀπόφασι τοῦ δικαστηρίου τῆς Βασσαραβίας, μὲ ἡμερομηνία 24 Ἀπριλίου 1828, τὸν ὀνομάζει ἐπίσης Γεωργάκη «Ὀλυμπίδη» (αὐτόθι, σ. 365). Φαίνεται πὼς ἔτσι ὑπέγραφε ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος καὶ στὰ ἔγγραφα ποὺ παρουσίασε ὁ Δ. Μακεδόνη στὸ δικαστήριο. Ἐξ ἄλλου καὶ ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Γεωργάκη, ποὺ κατέθεσε μαρτυρία μπροστὰ στὸ δικαστήριο ὅτι τὰ ἔγγραφα εἶναι τοῦ θείου του, ὀνομάζεται Γιάννης Ὀλυμπίδης (αὐτόθι, σ. 366). Ὅσο γιὰ τὸ «Ἐλυμπιώτης», δὲν εἶναι παρὰ ἄλλος τύπος τοῦ Ὀλυμπιώτης, διότι ὁ Ὀλυμπος λέγεται καὶ Ἐλυμπος.

5. Αὐτόθι, σ. 366.

6. Α. Ο t e t e a, ἔ.ἀ., σ. 314.

«Ὁ καπετὰν Γεωργάκης μὲ 10 ἄνδρες—γράφει ὁ Χρῆστος Ἀναστάσιος—ἀνέβηκε στὸν πύργο, ὅπου βρῆκαν τὸν θάνατο ἀπὸ πυρκαϊά, διότι ἡ φωτιά ἀγκάλιασε τὶς ξύλινες σκάλες. Αὐτὰ συνέβηκαν τὴν πρῶτῃ μέρᾳ τῆς πολιορκίας τοῦ μοναστηριοῦ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Σβῆστηκε ἡ πυρκαϊά, ἀραδιαστήκαμε στοὺς τοίχους τοῦ μοναστηριοῦ γιὰ νὰ τὸ ὑπερασπίσουμε καὶ ἀντέξαμε, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ καπετὰν Γεωργάκη, ἀκόμη δέκα μέρες κατὰ τῶν ἐπιθέσεων τῶν Τούρκων»¹. Τὸ χειρόγραφο τοῦ Νεάμτς, καθὼς καὶ τὰ ἄλλα ποὺ γράφτηκαν σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη, λένε ὅτι οἱ Φιλικοὶ ἄντεξαν, μετὰ τὴν πυρκαϊά, ἄλλες 13 μέρες. Τὸν ἴδιο ἀριθμὸ μᾶς δίνει καὶ ὁ Λιπράνδη. Αὐτὸς γράφει ὅτι τὴν 12ῃ μέρᾳ σταμάτησαν τὴ μάχη καὶ ἄρχισαν νὰ διαπραγματεύωνται, καὶ τὴν 13ῃ μέρᾳ παρέδωσαν τὰ ὅπλα τους². Δηλαδή ὁ Γεωργάκης Ὁλύμπιος σκοτώθηκε στίς 29-30 Αὐγούστου 1821.

Ἐπομένως, ὁ θρύλος εἶναι ὠραῖος καὶ θὰ παραμείνῃ θρύλος, ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια ὅμως εἶναι διαφορετικὴ. Ἡ δόξα τῆς καρτερικῆς ἀμύνης τοῦ Σέκου ἀνήκει δικαιοματικὰ στὸν συκοφαντημένο καπετὰν Φαρμάκη, ὁ ὁποῖος κράτησε αὐτὸ τὸ μοναστήρι 14 μέρες μετὰ τὸν θάνατο τοῦ καπετὰν Γεωργάκη, ποὺ εἶχε σκοτωθῇ ἀπὸ τὴν πρώτη μέρᾳ τῆς πολιορκίας³.

Οἱ Φιλικοὶ ἔδειξαν σ' αὐτὴ τὴν ἄνιση πάλῃ ἀπέραντο ἡρωϊσμὸ καὶ βαθεῖα πατριωτικὴ συνείδηση. Δεκατρεῖς μέρες ἀπέκρουσαν ἡρωϊκὰ τὰ ἐχθρικά πλῆθη καὶ ἄντεξαν στὴν πείνα καὶ τὴν δίψα. Δύο σφοδρὲς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων, γιὰ νὰ καταλάβουν μὲ ἔφοδο τὸ μοναστήρι, ἀπέτυχαν μὲ ἀφάνταστες ἀπώλειες. Ὁ ἀτρόμητος Φαρμάκης, τραυματισμένος κάμποσες φορὲς, καθωδηγοῦσε ἐπιδέξια τοὺς ἐλεύθερους πολιορκημένους καὶ ἐνθάρρυνε τὰ παλληκάρια τοῦ μὲ τὸν ἡρωϊσμό του.

Οἱ Τούρκοι—συνεχίζει τὸ χειρόγραφο τοῦ Νεάμτς—βλέποντας πῶς οἱ πολιορκημένοι δὲν τελειώνουν ἐκεῖνο τὸ μαρουτόχορτο (iarbă de im-
puscat), ἀλλὰ ἐξακολουθοῦν τὸν πόλεμο, δὲν ἤξεραν πῶς νὰ ἐνεργήσουν γιὰ νὰ τοὺς βγάλουν ἀπὸ μέσα. Ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀμχανία τοὺς ἐβγαλε ὁ ἐπαρχος τῆς πόλης Πιάτρα (Tîrgul Pietrei), ὁ ὁποῖος ξεγέλασε τοὺς πολιορκημένους καὶ παρέδωσαν τὰ ὅπλα τους καὶ ἄνοιξαν τὶς πύλες τοῦ μοναστηριοῦ⁴. Ὁ Ζωσιμᾶς γράφει, ὅτι οἱ Φιλικοὶ προσπάθησαν κάμποσες φορὲς νὰ κλείσουν συμφωνία μὲ τοὺς Τούρκους, ὅμως δὲν τὰ κατάφεραν. Τότε ἦρθε ὁ ἴδιος ὁ πασᾶς καὶ ἔστειλε μέσα «τὸν Νομάρχη καὶ τὸν Γερμανὸ (=Αὐστριακὸ)

1. T. Bălan, ἔ.ἀ., σ. 71-73.

2. Liprandi, ἔ.ἀ., σ. 332-333.

3. Πρβλ. Liprandi, ἔ.ἀ., σ. 445.

4. Χειρόγραφο Νεάμτς, χφ 154, φ. 99.

Πρόξενος», οἱ ὅποιοι «μέ πολλά λόγια καί ὄρκους ξεγέλασαν» τοὺς πολιορκημένους καί τοὺς ἐπεισαν τελικὰ νὰ παραδώσουν τὰ ὅπλα τους¹. Ὁ Ἀνδρόνικος Βαδένσκη περιγράφει τίς δυσκολίες μέσα στοῦ μοναστηρίου, δυσκολίες ποὺ συμπίπτουν μ' αὐτὲς ποὺ περιγράφει ὁ Χρῆστος Ἀναστασίου. Δὲν εἶχαν τί ἄλλο νὰ φᾶν, παρὰ μόνο λίγο τυρί. Δὲν εἶχαν νερό, διότι ἡ φωτιά ἐκαψε τὸν τροχὸ τοῦ πηγαδιοῦ, ὁ κουβάς ἔπεσε μέσα, καί οἱ Φιλικοὶ ἦταν ἀναγκασμένοι νὰ πίνουν κρασί καί οὔζο. Οἱ Φιλικοί, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀνδρόνικο, θὰ μπορούσαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ μοναστήρι καί νὰ γλυτώσουν, λόγῳ τῶν βροχῶν, ἀλλὰ δὲν ἦταν ἐνωμένοι. Ἄν ἔλεγαν οἱ Σέρβοι ν' ἀνοίξουν τίς πόρτες τῇ νύχτα καί νὰ φύγουν (διότι ἐξ αἰτίας τῆς ραγδαίας βροχῆς δὲν φαινόταν τίποτα), οἱ Ἑλλήνες ἔλεγαν νὰ μείνουν ἀκόμη, καί συνέχιζαν τὸ πιετό. Καταλαβαίνοντας μερικοὶ ὅτι μὲ τὸ πιετό δὲν ὑπάρχει γλυτωμός, ἀνοίξαν μιὰ ὀπή στὴ βιβλιοθήκη, κάτω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τοῦ ἀγίου Νικολάου καί ἔφυγαν δυὸ σειρές: τὴν μία 15 ἄτομα καί τὴν ἄλλη 20.

Οἱ Τοῦρκοι, ὅταν πείσθηκαν πλέον ὅτι τὸ πυροβολικὸ τους δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ γκρεμίσει τοὺς τοίχους τοῦ μοναστηριοῦ καί ἡ ἀντίσταση τῶν Φιλικῶν συνεχιζόταν, ἄλλαξαν ταχτική. Ὁ πασᾶς κάλεσε τὸν Νομάρχη τῆς πόλεως Πιάτρα, ὀνόματι Γιαννάκη Μίλου (Enache Milu) καί τοῦ ἔδωσε ἐντολὴ νὰ κάμῃ ὅ,τι μπορεῖ ὥστε νὰ ξεγέλασῃ τοὺς πολιορκημένους γιὰ νὰ παραδοθοῦν. Αὐτὸς ὑποσχέθηκε καί σὲ συνεργασία μὲ τὸν Wolh (=Wolf) βάλθηκαν νὰ ξεγέλασουν τοὺς Φιλικούς. Πῆγαν λοιπὸν ντυμένοι μὲ στρατιωτικὰ κοντὰ στὸν τοίχο τοῦ μοναστηριοῦ, μαζί μὲ κάμποσους οὐσσάρους καί κάλεσαν τοὺς ἀρχηγούς τῶν Φιλικῶν, νὰ τοὺς μιλήσουν. Ὁ Πρόξενος ἄρχισε νὰ τοὺς λέῃ ὅτι εἶναι ἀπεσταλμένος τοῦ Γερμανοῦ (=Αὐστριακοῦ) αὐτοκράτορα, γιὰ νὰ τοὺς πῇ νὰ παραδώσουν τὰ ὅπλα τους στοὺς Τοῦρκους καί μετὰ ὁ ἴδιος (δηλαδή ὁ Πρόξενος) θὰ τοὺς ὀδηγήσῃ στὰ σύνορα². Γιὰ νὰ τοὺς πείσουν, ἔφεραν τὸ Εὐαγγέλιο καί τὸ Σταυρὸ καί ὀρκίστηκαν σ'

1. Ζωσιμας, ἑ.ἄ., σ. 506.

2. Ὁ Ἰβάν Πέτροβιτς Λιπράνδη, ποὺ συνωμύλησε μὲ τὸν Wolf γι' αὐτὰ τὰ γεγονότα, γράφει ὅτι «ὁ Wolf ἄρνεται μόνο τόσο, ὅτι αὐτὸς δὲν παρουσιάστηκε σάν ἐπίσημο πρόσωπο, ἀλλὰ στὴν ἐπιθυμία τοῦ πασᾶ ἔφυγε μ' αὐτὸν καί πράγματι προσπάθησε νὰ ἀπομακρύνῃ τὸ χύσιμο αἵματος, μὴ μπορώντας νὰ μαντέψῃ πῶς ὁ πασᾶς θὰ καταπατήσῃ τὸ λόγο του, καί ὅτι στοῖς φημάνι ποὺ διαβάστηκε οἱ φράσεις σχετικὰ μὲ τὴν ἀμνηστευση ἦταν ἐπινοήσεις τοῦ ὑπάλληλου!». Καί ὁ Λιπράνδη συνεχίζει: «Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπιχειρήματά του δὲν μὲ ἔπεισαν ὅτι ἡ διήγησή του ἀνταποκρίνεται στὴν ἀλήθεια. Τόσο τὰ λεγόμενα ἐκείνων τῶν δυὸ ἀτόμων ποὺ γλύτωσαν ἀπὸ τὸ θάνατο (πρόκειται γιὰ ἓναν Ἑβραῖο ποὺ τούρκεψε καί γιὰ τὸν Τουφεκτῆ Νικόλα), ὅσο καί ἡ διήγησι μερικῶν Τοῦρκων, ποὺ πῆραν μέρος στὴ μάχη, διαφέρουν κατὰ πολὺ ἀπὸ τὰ λεγόμενα τοῦ Wolh» (L i p r a n d i, ἑ.ἄ., σ. 334 σημ.) Στὴ σ. 454, σημείωση 54, ὁ Λιπράνδη ἀναφέρει καί τὰ ὀνόματα τῶν Τοῦρκων ποὺ τοῦ μιλήσαν γιὰ τὰ γεγονότα τοῦ Σέκου. Πρόκειται γιὰ τὸν Ὁσμάν ἀγᾶ, Ἀρβανίτη, Ἰσμαήλ καί Ἐἰπ ἀγᾶ.

αὐτὰ καὶ σ' ὅλα τὰ ἱερὰ τοῦ χριστιανισμοῦ. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν «ἐθελοντῶν» (=Φιλικῶν) ζήτησαν νάρθη καὶ ὁ πασᾶς, γιὰ νὰ μιλήσουν μαζί του. Ἦρθε καὶ ὁ πασᾶς καὶ ὠρκίστηκε κι αὐτὸς στὸ Κοράνιο καὶ σ' ὅλους τοὺς τουρκικοὺς θεσμοὺς, ὅτι δὲν θέλει τίποτα ἀπὸ ἐκείνους, παρὰ μόνο νὰ παραδώσουν τὰ ὅπλα καὶ νὰ πᾶν ἡσυχά στὴν Αὐστρία μαζί μὲ τὸν Πρόξενο, καθὼς τὸ ποθεῖ ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτορας. Μὴ γνωρίζοντας οἱ ἐθελοντὲς τὴν πονηριά, ἀνοῖξαν τὴν πόρτα καὶ ἄρχισαν νὰ παραδίδουν τὰ ὅπλα τους!...

Ὁ Χρῆστος Ἀναστασίου, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἦταν στενὸς συνεργάτης τοῦ Φαρμάκη, μᾶς περιγράφει τὸ ἐπεισόδιο ὡς ἑξῆς: «Τὴν 7ῃ μέρα τῆς ἄμυνας τοῦ μοναστηριοῦ ἦρθε κοντὰ στὸν τοῖχο ὁ ἀρχηγὸς τοῦ [αὐστριακοῦ] πρακτορείου τῆς πόλεως Νεάμτς (πρόκειται γιὰ τὴν πόλη Πιάτρα Νεάμτς), ὠπλισμένος, μὲ μαλλιά λίγο καστανά, χωρὶς μουστάκι, ντυμένος μὲ γερμανικὴ [=αὐστριακὴ] στολή, μὲ σπαθὶ καὶ χιτῶνα στὰ ὁποῖα ἦταν κρεμασμένοι ὁ χρυσὸς αὐτοκρατορικὸς αὐστριακὸς ἀετός, φοροῦσε κι ἓνα πηλίκιο, στὸ ὁποῖο ἐπίσης βρισκόταν ὁ αὐτοκρατορικὸς ἀετός. Μαζί μ' ἄλλους τρεῖς, ντυμένοι σὰν οὐσσάροι. Ὁ ἀρχηγὸς μας, ὁ καπετὰν Φαρμάκης, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀναλάβει τὴν ἀρχηγία μετὰ τὸ θάνατο τοῦ καπετὰν Γεωργάκη, κάλεσε σὲ συνομιλία τὸν «μικρὸ πρόξενο», ἄγνωστο σὲ μᾶς τὸ ὄνομά του, ὅμως γνωστὸς ἐν γένει σὰν ἀρχηγὸς τοῦ πρακτορείου τοῦ Νεάμτς. Ὁ Φαρμάκης προσέφερε 2.000 πιάστρα γιὰ τὴν ἐλευθέρη ἀποχώρησή μας καὶ τὴν παράδοση τῶν ὅπλων, ἂν 15 αὐστριακοὶ στρατιῶτες θὰ μᾶς ὠδηγοῦσαν μέχρι τὰ σύνορα. Ὁ αὐστριακὸς πράκτορας ἀρνήθηκε νὰ μᾶς ὠδηγήσουν καὶ ἀπαίτησε νὰ παραδοθούμε, ἐγγυώμενος μὲ τὸ κεφάλι του, ἂν μᾶς κάνουν κανένα κακὸ. Ἐκεῖνος ξαναἦρθε 4 φορὲς καὶ μᾶς ἐξασφάλισε μὲ τὸν πιὸ ἐπίσημο τρόπο, μετὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ πασᾶ, ὅμως μὲ τὸν ὁρο νὰ παραδώσουμε τὰ ὅπλα. Τὴν 11ῃ μέρα τῆς πολιορκίας μας στὸ μοναστήρι ὁ καπετὰν Φαρμάκης καὶ ἄλλοι 15 ἄνδρες, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ἐγώ, ἀποφασίσαμε νὰ πᾶμε στὸ στρατόπεδο τοῦ πασᾶ, ὅπου ἀμέσως μᾶς παρέδωσαν τὸν καθένα στὰ χέρια ἐνὸς Τούρκου. Ὁ πασᾶς διέταξε νὰ περάσουν τοῦ καπετὰν Φαρμάκη καὶ σ' ἓναν ἄλλον καπετάνιο, βοηθὸ τοῦ Φαρμάκη, ἄλυσσίδες στὸ λαιμὸ τους συνδεμένες τῇ μία μὲ τὴν ἄλλη. Τοῦ Βελίβασα Γόγα τοῦ ἐβαλαν σίδερα στὰ πόδια. Ἐν τῷ μεταξύ οἱ Τούρκοι πῆραν τὰ ὅπλα τῶν συντρόφων μας, ποὺ περίμεναν στὴν πόρτα τοῦ μοναστηριοῦ, τὰ φόρτωσαν σὲ ἀμάξια καὶ τὰ πῆγαν. Μετὰ τὸν ἀφοπλισμὸ, ἄρχισε τὸ μακελιὸ καὶ τοὺς ἔσφαξαν ὅλους, ἀφοῦ πρῶτα τοὺς ἀκρωτηρίασαν...». Καὶ ἀφοῦ περιγράφει τὶς δυσκολίες, ποὺ εἶχαν ὅταν ἦταν πολιορκημένοι, ὁ Χρῆστος Ἀναστασίου καταλήγει: «Παρ' ὅλα αὐτά, δὲν θὰ παραδινόμασταν, διότι εἶχαμε ἀποφασίσει καλύτερα νὰ πεθάνουμε παρὰ νὰ παραδοθούμε στοὺς Τούρκους,

ὃν δὲν μᾶς ὑποσχόταν τόσο ἐπίσημα ὁ ἀρχηγὸς τοῦ [αὐστριακοῦ] πρακτορείου ὅτι δὲν θὰ μᾶς συμβῇ τίποτα καὶ θὰ ἀποτραβηχτοῦμε ἐλεύθερα»¹.

Ὁ Λιπράνδη συμπληρώνει ὅτι τὴν 12η μέρα οἱ Τούρκοι ἔστειλαν ἓναν μεσολαβητὴ, ὁ ὁποῖος ζήτησε νὰ σταματήσει ἡ μάχη. Ὅταν αὐτὴ ἡ ἀπαίτηση πραγματοποιήθηκε, πῆγαν κοντὰ στὸν τοῖχο μερικοὶ Τούρκοι ὑπάλληλοι καὶ δῆλωσαν στοὺς ὑπερασπιστὲς τοῦ μοναστηριοῦ ὅτι παρέλαβαν ἀπὸ τὸν σουλτάνο ἓνα φερμάνι, βάσει τοῦ ὁποῖου ἀποχτοῦσαν ὅλοι συγχώρεση. Τοὺς πρότειναν νὰ παραδώσουν τὰ ὄπλα καὶ νὰ φύγουν ὁ καθένας ὅπου θέλει. Αὐτὰ βεβαίωσε καὶ ὁ αὐστριακὸς Wolf, ὁ ὁποῖος καὶ τοὺς συμβούλεψε «νὰ μὴν ἀντισταθοῦν καὶ νὰ μὴν χύσουν τὸ αἷμα τους ἄδικα, ἀλλὰ ὁ καθένας τοὺς εἶναι ἐλεύθερος νὰ πάη στὴ Ρωσία, στὴν Αὐστρία, ἢ νὰ μείνῃ μὲ τοὺς Τούρκους». Μετὰ διαβάστηκε τὸ φερμάνι καὶ ὁ Wolf ἀκόμη μιὰ φορὰ ἐπιβεβαίωσε τὰ γραφόμενα. Ὁ Φαρμάκης τοὺς ἀπάντησε ὅτι εἶναι ἔτοιμος νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν αἴτησή τους, ἂν οἱ Τούρκοι ἀποτραβηχτοῦν καὶ ἀφήσουν μόνο 1.000 γύρω στὸ μοναστήρι. Ὁ Wolf καὶ ὁ Τούρκος ὑπάλληλος ἀπάντησαν ὅτι ὁ φόβος τοῦ Φαρμάκη καὶ ἡ αἴτησή του δὲν ἔχουν βάσεις καὶ ἂν αὐτὸς δὲν πιστεῦῃ στὸν τουρκικὸ στρατό, ποῦ ἀνήκει στὸν σουλτάνο, καθὼς καὶ στὸν Wolf, ποῦ εἶναι πράκτορας τῆς Αὐστρίας, μεσίτης καὶ ἐγγυητὴς ὅτι τοὺς Φιλικούς ποῦ κατέχουν τὸ μοναστήρι δὲν τοὺς ἀπειλεῖ κανένας κίνδυνος, «τότε πῶς ἀπαιτεῖ ἐκεῖνος νὰ γίνῃ πιστευτός, ὅταν οἱ ἄνδρες του δὲν εἶναι ἄλλο τίποτα παρὰ κάτι ἐξεγερμένοι, καὶ ἴσως ληστές, καὶ ποῖος μπορεῖ νὰ ἐγγυηθῇ ὅτι αὐτοί, ἀντὶ νὰ πᾶν στὴν Ρωσία καὶ στὴν Αὐστρία, δὲν θὰ σκορπιστοῦν καὶ δὲν θὰ ἀρχίσουν νὰ ληστεύουν ἐκ νέου καὶ δὲν θὰ συγκεντρωθοῦν πάλι σὲ μεγάλο ἀριθμό;» Καὶ ἄρχισαν νὰ κολακεύουν τὸν Φαρμάκη ὅτι αὐτὸς, προσφέροντας ὑπηρεσία στὸν σουλτάνο τὸ δῖχως ἄλλο θὰ ἀνταμειφθῇ. Στὸ τέλος ὁ Φαρμάκης δέχτηκε, «σκεπτόμενος τὴν δυστυχὴ κατάστασι τῶν ἀνδρῶν του, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ 6 μέρες δὲν εἶχαν ψωμί καὶ τρέφονταν μόνο μὲ ἀλογίσιο κρέας, ἐνῶ πάνω σ' αὐτὰ εἶχε ἀρχίσει νὰ γίνεταί αἰσθητὴ καὶ ἡ ἔλλειψη φυσιγγιδῶν». Συνεννοήθηκαν λοιπὸν ἡ παράδοσι τῶν ὄπλων νὰ γίνῃ τὴν ἄλλῃ μέρα. Αὐτοὶ οἱ ὅροι ὁμως δὲν ἔγιναν δεχτοὶ ἀπὸ τοὺς περισσότερους Φιλικούς. Αὐτοὶ ὑποπεύονταν τοὺς Τούρκους καὶ γνώριζαν τὴν ἀπιστία τους, γι' αὐτὸ ὅλοι τοὺς ἐπέμεναν αὐτὴ τὴ νύχτα νὰ βγοῦν αἰφνιδιαστικά ἀπὸ τὸ μοναστήρι, νὰ προσπαθήσουν νὰ σπᾶσουν τὸν κλοιὸ μέχρι τὸ δάσος καὶ νὰ φύγουν στὴν Αὐστρία. Ὁ Φαρμάκης ἄρχισε νὰ προσχωρῇ σ' αὐτὴ τὴν ἄποψη, παρ' ὅλα τὰ τραύματά του τὰ ὁποῖα δὲν τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ ἀνεβῇ μόνος του στὸ ἄλογο, ὅταν ξαφνικὰ ὁ καπετὰν Γκεόργκε Κουμανέτς ἀντιτάχθηκε σ' αὐτὴ τὴν πρότασι, λέγοντας ὅτι τοὺς περιμένει ὁ σίγουρος θάνατος. «Πολὺ περισσότερο, συμπλήρωσε, ποῦ ὁ Wolf

1. T. Bălan, ἑ.ἀ., σ. 71-73.

εἶναι ἐγγυητὴς στὶς διαπραγματεύσεις. Θὰ παραβοῦμε τὶς συμφωνίες μας μαζί του καὶ τότε, καὶ ἂν κατορθώσουμε νὰ περάσουμε στὴν Αὐστρία, μπορεῖ αὐτὴ νὰ μὴ μᾶς δεχτῇ καὶ νὰ μᾶς καταδώσῃ σὰν ἀνθρώπους ποὺ συμφώνησαν μιὰ φορὰ καὶ μετὰ καταπάτησαν τὴ συμφωνία· καὶ τότε θὰ χάσουμε ὅποιαδῆποτε ἐλπίδα νὰ ἀποκτήσουμε τὴν ἐπιείκεια τῶν Τούρκων». Οἱ μισοὶ ἀπὸ τοὺς Φιλικοὺς δέχτηκαν αὐτὴ τὴ γνώμη, στὴν ὁποία ὕστερα πέρασε καὶ ὁ Φαρμάκης. Οἱ ἄλλοι μισοὶ ἔμειναν σταθερὰ στὴν πρώτη γνώμη, καὶ αὐτὴ ἢ συζήτηση κράτησε μέχρι τὸ πρωῒ, ὅποτε ἦταν δύσκολο πιά νὰ σκεφθῇ κανεὶς ὥριμα. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ παραδοθοῦν στὴν οἰκτρὴ μοῖρα ποὺ τοὺς περίμενε¹.

Ἀπὸ τὴν ἐκθεση τοῦ Wolf πρὸς τὶς αὐστριακὲς ἀρχὲς ἀποκαλύπτεται ὅτι ἡ τουρκικὴ πλευρὰ εἶχε μελετήσῃ ἀπὸ πρὶν τὴν ἀπάτη αὐτή, στὴν ὁποία πῆρε ἄμεσο μέρος ὁ ἴδιος ὁ αὐστριακὸς πρᾶκτορας. Ὁ Wolf γράφει ὅτι ὁ πασᾶς συγκάλεσε συμβούλιο, στὸ ὁποῖο πῆρε μέρος καὶ ὁ ἴδιος ὁ Wolf. Τὸ συμβούλιο εἶχε σὰν σκοπὸ νὰ συζητήσῃ «ἐναν ἄλλο τρόπο» γιὰ τὴν ἐξόντωση τῶν ἀγωνιστῶν, τὸν ὁποῖον ἀπὸ καιρὸ εἶχε προτείνει ὁ Wolf². Ὁ «τρόπος» αὐτός, ὅπως εἶδαμε, βασιζόταν στὴν ἀτιμία καὶ τὴν ἀπάτη, καὶ ὄχι στὴν παλληκαρίσια ἀναμέτρηση.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἐξαπάτησαν τοὺς πολιορκημένους καὶ παρέδωσαν τὰ ὄπλα τους, ὁ πασᾶς διέταξε νὰ καταγράψουν τὸν καθένα μὲ τὰ στοιχεῖά του, ἀπὸ ποῖο μέρος κατάγεται, τί ἐθνικότητα ἔχει καὶ τί ἐπάγγελμα γνωρίζει. Ὅταν τελείωσε ἡ καταγραφή, ὁ πασᾶς διέταξε νὰ περάσουν ὅλοι τους στὴν αὐλὴ τοῦ μοναστηριοῦ. Τότε οἱ Φιλικοὶ κατάλαβαν ὅτι ἔπесαν στὴν παγίδα καὶ ὅτι τοὺς πηγαίνουν σὰν τὰ πρόβατα στὴ σφαγὴ. Οἱ Τούρκοι ποὺ περιμέναν ἔξω, ὥρμησαν μέσα σὰν ἀγρίμια καὶ ἄρχισαν νὰ κατακρεουργοῦν ἄοπλους ἀνθρώπους. «Αὐτοὶ οἱ ἀτυχεῖς —γράφει ὁ Λιπράνδη—παρ' ὅλη τὴν κατάστασή τους, ἀμύνονταν μὲ ὅ,τι τοὺς ἔπεφτε στὸ χέρι, ὥστε καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο σκότωσαν περισσότερους ἀπὸ 40 Τούρκους· πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς θανάτωσαν οἱ ἄοπλοι περιστρέφοντάς τους τὰ κεφάλια, πράγμα ποὺ δείχνει τὴν ἀνέλπιστη ἄμυνα αὐτῶν τῶν θυμάτων τῆς ἀπιστίας τοῦ πασᾶ καὶ τοῦ Wolf»³.

Εἴκοσι Φιλικοὶ ὅμως, σύμφωνα μὲ τὸ χειρόγραφο τοῦ Νεάμτζ, εἶχαν κρύψῃ μερικὰ ὄπλα καὶ ὅταν οἱ Τούρκοι ὥρμησαν μέσα νὰ τοὺς σφάξουν, αὐτοὶ ξεσπάθωσαν καὶ σφάζοντάς τους «σὰν λάχανα» ἀνοιξαν δρόμο καὶ ἐξέφυγαν. Τρεῖς ἀπὸ αὐτοὺς, ποὺ εἶχαν καταφέρει νὰ ἀρπάξουν παλιὰ μαχαίρια,

1. Liprandi, ἑ.ἀ., σ. 332-333.

2. Wolf στὰ γερμανικά σημαίνει λύκος. Στὴν προκειμένη περίπτωση τὸ ὄνομα ἀνταποκρινόταν στὴν πραγματικότητα.

3. Αὐτόθι, σ. 333.

παραπεταμένα, κατάφεραν να διασχίσουν το τούρκικο πλῆθος, χτυπώντας δεξιά και αριστερά, και μόνο κοντά στο δάσος κατάφεραν να τους σκοτώσουν οι Τούρκοι με τα όπλα.

Γλύτωσε από το θάνατο και ένας Έβραϊος που τούρκεψε, καθώς και ο Τουφεκτσή Νικόλας, όπλοποιός των Φιλικών, τον όποϊον παρέλαβε μαζί του ο Διοικητής της 29ης Όρτας (Συντάγματος Γεντισάρων), όμως στο Ίάσι βρήκε την ευκαιρία να αποδράση και έφυγε στην Βασσαραβία¹. Επίσης γλύτωσε και ο Χρήστος Αναστασίου, τον όποϊον είχαν πάρει οι Τούρκοι σαν όδηγό για να τους πάη να πατήσουν ένα μοναστήρι «πρός την κατεύθυνση της Πιάτρας Νεάμτζ». Την νύχτα, πριν ξημερώση, όταν οι Τούρκοι κοιμόνταν, ένας καλόγηρος τον έλυσε και τον βοήθησε να δραπετεύση. Τέσσερις μέρες περιπλανήθηκε σαν άγρίμι μέσα στα βουνά, ώσπου κατάφερε και έφθασε στα αυστριακά σύνορα κοντά στο μοναστήρι Σλάτινα. Εκεί έμεινε 8 μέρες, ώσπου συγκεντρώθηκαν και άλλοι φυγάδες.

Όλοι οι άλλοι που βρέθηκαν στο μοναστήρι, λαϊκοί, καλόγηροι και 330 Φιλικοί, κατεσφάγησαν από τους Τούρκους. Τον Φαρμάκη και άλλους 20 Φιλικούς², καθώς και τρεις καλογριές, τους ώδήγησαν στο Ίάσι κι απ' έδω σιδηροδέσμιους τους έστειλαν στην Κωνσταντινούπολη, όπου βρήκαν οϊκτρό θάνατο στις 28 Όκτωβρίου 1821, στη συνοικία Πέραν³.

Κατά τον Άνδρόνικο Βαδένσκη και το χειρόγραφο του Νέαμτζ, οι Τούρκοι έχασαν στη μάχη του Σέκου 6.000 άνδρες⁴. Αυτοί όλοι, μαζί με τους Φιλικούς και τους άλλους νεκρούς, θάφτηκαν, ύστερα από έγκριση του πα-
σα, κοντά στο μοναστήρι, σε κάτι μεγάλους λάκκους που άνοιξαν οι χωρ-
κοί από τα γύρω μέρη. Ό αριθμός αυτός των 6.000 νεκρών είναι βέβαια υπερ-

1. Αυτόθι, σ. 334. Το 1829 ο τουφεκτσης Νικόλας μπήκε στο παρτιζάνικο τμήμα έθελοντών που διοικούσε ο Λιπράνδη, μέχρι που διαλύθηκε αυτό το Σύνταγμα στις 6 Δεκεμβρίου. Ύστερα εγκαταστάθηκε στο Βουκουρέστι και θεωρούνταν ο καλύτερος όπλο-ποιός.

2. Ό Ζωσιμάς γράφει ότι μαζί με τον Φαρμάκη οι Τούρκοι κουβάλησαν 70 έθελοντές και τρεις καλογριές. Τους έθελοντές τους ξέκαμαν στο Τσαριγραδ (Κωνσταντινούπολη), ενώ τις καλογριές τις εξαγόρασαν οι καλοί χριστιανοί. Ένα γράμμα του Στεφάνου Κωνσταντίνου Γούστη από το Φωλέστι, με ήμερομηνία 21 Σεπτεμβρίου 1821, αναφέρει ότι οι Τούρκοι σκότωσαν έως 300 οικογένειες άγροτών, άνδρες, γυναίκες και παιδιά, καλόγηρους και καλογριές. «Ήφεραν και τρεις καλογριές νέες και τας πουλούν, όμως λέει ότι είναι άρχοντοπούλες» (βλ. Documente...Răscoala din 1821, τ. IV, σ. 219).

3. Rapoarte consulare engleze, τ. II, σ. 103. Ο J e t e a, έ.ά., σ. 315. Documente...Răscoala din 1821, τ. II, σ. 358, σχμ. 1.

4. Από έναν λογαριασμό του 1822, που τιτλοφορείται «Adunărea scăderilor acestei semi», ανακαλύπτουμε ότι οι επιχειρήσεις κατά της Σλάτινας και Σέκου κόστισαν στο κράτος της Μολδαβίας 11.505 λεί και 60 μπάνι. Βλ. Άρχείο Ρουμαν. Άκαδημίας, pach. MLXXIIIa (πρώην ρουμανικό χειρόγραφο 1200) f. 11. Πρβλ. Documente...Răscoala din 1821, τ. III, σ. 273, σχμ. 1.

βολικός, ὅμως δείχνει ὅπωςδὴποτε τὶς φοβερὲς ἀπώλειες ποὺ προξένησαν στοὺς Τούρκους οἱ ἀγωνιζόμενοι γιὰ τὴν τιμὴ καὶ γιὰ τὴν ἑλληνικὴ δόξα.

Ἔνα γράμμα μὲ ἡμερομηνία 27 Σεπτεμβρίου 1821 ἐπιβεβαιώνει αὐτὴ τὴν συμφορὰ τους. *Οἱ Τοῦρκοι εἶναι ἄγριοι ἀπὸ τὸν γερὸν [=καιρὸν] ποὺ γύρισαν ἀπὸ πάνω, ἐπειδὴ τὸ ὅς ἀφάνισαν οἱ ἑταίριστές, καὶ τώρα ἀκούσαμε ὅτι συνάζουν ἀμάξια ἀπὸ τὰ χωριά, καθὼς ἀκοῦμε, διὰ νὰ παῖν κατὰ διαβόλον, γόλον καὶ ἀκόμα κεῖθε¹.*

Ἔτσι τελείωσε ἡ μάχη τοῦ Σέκου στὶς 12 Σεπτεμβρίου 1821² καὶ μαζί μ' αὐτὴν τελείωσαν καὶ οἱ ἐπιχειρήσεις τῶν Φιλικῶν στὶς Παραδουνάβιες Ἡγεμονίες. Τὸ αἷμα τῶν ἀγωνιστῶν ποὺ χύθηκε ἐδῶ δὲν πῆγε ἀδίκαια. Ὁ σουλτάνος, φοβούμενος τὴν Ρωσία, εἶχε ὑποχρεωθῇ νὰ διατηρήσῃ στὶς Ἡγεμονίες καὶ στὰ πασαλίκια τῆς Βραΐλας, Σιλίστρας, Βιδινίου καὶ ἄλλου μεγάλαις δυνάμεις, πράγμα ποὺ ἐπέτρεψε στὴν ἀγωνιζόμενη Ἑλλάδα νὰ δυναμώσῃ καὶ τελικὰ νὰ νικήσῃ.

Ἰάσι

ΝΙΚΟΣ ΓΚΑΪΝΤΑΤΖΗΣ

R É S U M É

Nicos Gaïdagis, Les événements de 1821 au nord de la Moldavie.

Le présente ouvrage essaie à synthétiser tous les écrits concernant les événements de 1821 aux monastères de Secu et Slatina et généralement au nord de la Moldavie. Tout ce que nous avons eu à notre disposition a été mis à profit de l'éclaircissement de la vérité historique. On puise aux écrits des moines, témoins eux-mêmes des événements, ou des moines qui ont recueilli leurs informations chez des témoins oculaires; on emploie des rapports en site des historiens.

Le problème essentiel, c'est pourquoi Georges Olympiotes et Joannes Pharmakis ont-ils occupé le monastère de Secu et n'ont-ils pas continué leur marche pour entrer en Russie ou en Autriche, pays voisins de la Moldavie. Après avoir exposé les points de vue de différents historiens, l'auteur conclut

1. Documente...Râscoala din 1821, τ. II, σ. 356.

2. Βλ. Documente...Râscoala din 1821, τ. III, σ. 177 σημ. 1, καὶ τ. V, σ. 334 σημ. Ὁ Φιλήμων καὶ ὁ Τρικούπης γράφουν ὅτι τὸ μοναστήρι ἐπεσε στὶς 22 Σεπτεμβρίου.

qu'on espérait une guerre russo-turque, qui aurait donné la possibilité de continuer les opérations révolutionnaires dans les Principautés Danubiennes.

Après la défaite de Drăgășani et le départ pour Autriche de Alexandre Ypsilanti, un groupe d'hétairistes (environ 800), dirigés par Georges Olympiotes et Joannes Pharmakis, sont partis de Curtea de Argeș pour Sinaia, les montagnes de Vrancea, Piatra-Neamtz et sont arrivés au pied de Ceahlău d'où, suivant la vallée de Bistritza les voilà dans la contrée de Dorna. C'est ici qu'ils ont rencontré Mladen Milovanovitz, y venu après la fin de la bataille de Sculeni.

En Moldavie, le groupe d'hétairistes, amoindri encore par la suite des évasions sur le territoire d'Autriche, a causé de sérieux désagréments aux Turcs à qui ils se sont heurtés à Botochani, Fălticeni, Țirgu Neamtz, Slatina et Secu.

L'épopée hétairiste de Secu est minutieusement présentée. 13 jours, un groupe de 300 hétairistes ont tenu tête à 7.000 Turcs.

Georges Olympiotes était mort le premier même jour du siège, le 29-30 août 1821, âgé de 49 ans. Joannes Pharmakis prend la direction et commande habilement jusque le 12 septembre. C'est alors que les hétairistes, trompés par l'agent autrichien Wolf s'avouent vaincus; Mais au lieu de l'asile en Autriche, promis par Wolf, les braves desarmés se voient massacrés par les Turcs. Leur commandant et d'autres camarades sont envoyés à Constantinople, où on lui a fait couper la tête. C'est la fin de la dernière opération hétairiste dans les Principautés Danubiennes. Quoiqu'il n'ait pas atteint son but, le mouvement hétairiste dans les Principautés a contribué d'une manière considérable à renforcer la lutte de délivrance en Grèce. Il n'a pas permis au Sultan à anéantir les combattants grecs en y jettant toutes ses forces. La peur d'une intervention russe, l'a déterminé (le Sultan) à garder le gros de son armée dans les pachaliks de Danube, ce qui a contribué à consolider la lutte des Grecs et les a mené à fin victorieuse, l'affranchissement de la Grèce du joug ottoman.